

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİNİN
“YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE YETERLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Esmâ BEYDİLLİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Sorunları Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Deniz İNCEDAYI

MART 2010

Esmâ BEYDİLLİ tarafından hazırlanan, “ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİNİN “YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE YETERLİLİĞİ” adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Deniz İNCEDAYI

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında Mimari Tasarım Sorunları Programı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÇİZELGE LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	3
1.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. "YAŞAM KALİTESİ" KAVRAMI	5
2.1. Kavramın Tanımı	5
2.2. 'Yaşam Kalitesi' Kavramının Kısa Tarihçesi	8
2.3. Düşünce Tarihi İçerisinde "Yaşam Kalitesi" Kavramına Genel Yaklaşımlar	10
2.3.1. Platon 'İdealar Dünyası' ve Yaşam Kalitesi	10
2.3.2. Aristo'cu Ahlak Anlayışının Yaşam Kalitesi ile İlişkisi	11
2.3.3. Kant'ın Töresel Us(Ahlaksal Akıl) Bilgisinden Felsefi Us Bilgisine Geçişinde Yaşam Kalitesi	12
2.3.4. Maslow'un Gereksinimler Kademelenmesi Kuramı - Yaşam Kalitesi İlişkisi	14
2.4. "Yaşam Kalitesi" Kavramının Farklı Boyutları	16
2.4.1. Fiziksel Çevre ve Sağlık Boyutu	16
2.4.2. Ekolojik ve Teknolojik Boyut	17
2.4.3. Ekonomik ve Politik Boyut	19
2.4.4. Sosyo - Kültürel Boyut	22
2.4.5. Etik Boyut	23
2.5. Farklı Boyutlar Bağlamında Yaşam Kalitesi Değerlendirme Kriterleri	24
3. MİMARİ TASARIM - YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ	28
3.1. "Yaşam Kalitesi" Kavramının Mimari Tasarım Bağlamında İrdelenmesi	28
3.2. Mekan (Kentsel-Kırsal) ve Yaşam Kalitesi İlişkisi	29
3.3. Mimari Tasarımının Yaşam Kalitesi Bağlamında Farklı Boyutları	32
3.3.1. Fiziksel Çevre ve Sağlık Boyutu	32
3.3.2. Demografik Boyutu	33
3.3.3. Ekonomik Boyutu	35
3.3.4. Ekolojik Boyutu	37
3.3.5. Sosyo - Kültürel Boyutu	38
3.3.6. Etik Boyutu	39
3.3.7. Teknolojik Boyutu	41

3.4. AB ve Türkiye'de "Yaşam Kalitesi" Araştırmaları ve Belgeleri	41
3.4.1. "Yaşam Kalitesi" Konusunda Temel AB Belgeler	42
3.4.1.1. Brundtland Raporu, 1987	42
3.4.1.2. 1995 Beyaz Kitap ve 2004 Mimarlık & Yaşam Kalitesi	43
3.4.1.3. Habitat II, 1996	44
3.4.1.4. Lizbon Stratejisi, 2000	44
3.4.1.5. Kentsel ve Kırsal Çevrede Mimari Kalite, 2001	45
3.4.1.6. Bristol Mutakabası, 2005	46
3.4.1.7. Leipzig Şartı, 2007	47
3.4.1.8. Geleceği Tasarlamak: Pazar ve Yaşam Kalitesi, 2008	48
3.4.2. "Yaşam Kalitesi" Bağlamına Farklı Ulusal Mimarlık Politikaları	50
3.4.2.1. "Fransız Mimarlık Yasası", Fransa	50
3.4.2.2. "Mimari Kalite Yasası", İtalya	50
3.4.2.3. "Almanya'da Yapı Kültürü Üzerine Durum Raporu", Almanya	50
3.4.2.4. "Mimarlık için Manifesto", İngiltere	51
3.4.2.5. "Finlandiya Mimarlık Politikası", Finlandiya	52
3.4.2.6. "Türkiye Mimarlık Politikasına Doğru", Türkiye	53
3.5. Yaşam Kalitesi Kriterlerinin Mimari Tasarım Bağlamında İrdelenmesi	54
4. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİ	56
4.1. Çevreye Duyarlı Bina Değerlendirme Sistemlerinin Tanıtımı	56
4.1.1. IISBE-SBTool (Uluslararası)	58
4.1.2. BREEAM (İngiltere)	62
4.1.3. CIBE (İngiltere)	67
4.1.4. LEED (ABD)	72
4.1.5. Green Star (Avustralya)	76
4.1.6. HK-BEAM (Hong Kong)	80
4.1.7. CASBEE (Japonya)	83
4.1.8. Promise (Finlandiya)	86
4.2. Değerlendirme Sistemlerinin Kriterleri ve "Yaşam Kalitesi" Kavramı İle İlişkisi	88
5. SONUÇ	90
KAYNAKLAR	92
EKLER	97

TEŞEKKÜR

Konu seçiminde farkında olmadan derslerindeki güncel bir sorun olan ekoloji ve mimari tasarımın, değerlendirme sistemleri ile geniş bir boyuta ulaşabileceğini hissetmemi sağlayan Sayın Doç. Dr. Selda Karaosman'a,

Mimari tasarım sorunsalı olarak, konunun sosyal boyutla ilişkisini anlamama yardımcı olan, konu içeriklerinin bağlantısının kurulmasındaki etken faktörlüğünden yararlandığım, aynı zamanda tezin gelişim sürecindeki hoşgörüsünü hiç bir zaman esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Deniz İncedayı'ya,

Çalışmanın gelişim sürecindeki destek ve katkılarından dolayı Sayın Araş. Gör. Tayfun Yalçınkaya' ya ve her zaman beni destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİNİN “YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE YETERLİLİĞİ

ÖZET

Küreselleşme ve modernizm ile mimari tasarımın “birörnekleşme” modeli üzerinden oluşturulması yaşam çevresini “mimari tasarım bütünlüğü” ile kuşatmaktadır; fakat her yaşam çevresinin ayrı bir karakteri olduğundan “tasarım bütünlüğü” yaşam biçimini de etkileyerek “yaşam kalitesi” kavramını çok önemli bir konuma getirmiştir. Yaşam Kalitesi, “katılımcı” yapısı ile mimari tasarımın bütünsel boyutunu en iyi tamamlayıcı niteliğinden dolayı tezin iskeletini oluşturan ana kavramdır. Yaşam Kalitesi kavramı, mimari tasarım sorunsalı olarak öne sunulan ‘soyut’ ve ‘fenomen’ bir çözüm önerisi niteliğindedir.

Mimari tasarımının yaşam kalitesindeki “tasarım bütünlüğü” sorunsalının çözümlenmesi için çalışmanın hatları, uluslar ve uluslararası düzeyde bir takım sistemler ve politikalar ile oluşturulmaktadır. Günümüzde de “çevreyle dost yapıların” güncelliği ile yaşam kalitesini artırma amaçlı çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri ‘somut’ bir çözüm niteliği oluşturur. Çalışmada çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin bina bazlı olmasından çok, mimari tasarım süreci içerisindeki yaşam kalitesi kavramını somutlaştıracak değerleri irdelenmektedir. Her binaya bu değerlendirmeler sonucunda belge verme düşüncesinin yaygınlaştırıcı etkisi, bu sistemlerin yaşam kalitesi açısından da incelenmesini gerektirmektedir.

Çalışmada, erklerin etkisinden yola çıkılarak değerlendirme sistemlerinin yaşam kalitesine izdüşümleri ile ‘soyut’un ‘somut’a aktarılarak değerlendirilmesi öngörülmektedir. Çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerini, yaşam kalitesi yaklaşımının ortak paydaları ve değerlendirme sistemlerinin mimari tasarımdaki yeri, yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde incelenecektir.

THE ADEQUACY OF ENVIRONMENTALLY SENSITIVE BUILDING ASSESSMENT METHODS BASED ON “QUALITY OF LIFE”

SUMMARY

Design, created by the combination of all the dimensions of architecture is a result of globalization and modernism a sample model of ‘total architectural design integrity’ has laid siege to the environment of life. But the environment of life has a different character ‘integrity in design’ that affects the way of living ‘a quality of life’ has become a very important concept in design. The main concept of structure is the whole dimensions including ‘quality of life’ ‘the participatory manner’ of a holistic design thesis.

Methods and policies between nations and many international levels have been resolved to the problem of architectural design in ‘design integrity’ to upraise the quality of life. Today the most important aim is to make life building environmental assessment methods. ‘Environmentally friendly structures’ keeping it updates and raise the quality of life. The assessment of such buildings can encourage the nature of these methods to spread.

In this study, the quality of life that affect the ecological, economic, social, cultural, physical indicators are examined in terms of different aspects such as architectural design, an integration approach to the evaluation of this problem. Architectural design will be examined to rate building environmental assessment methods in terms of quality of life assessment and architectural design in terms of quality of life that affect the evaluation of common causes of environmentally sensitive buildings of architectural design.

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa No

Çizelge 1.1. Aristoteles'in yaşam kalitesine ulaşım şeması.....	11
Çizelge 1.2. İnsan Ruhunun Yetileri ve Yaşam Alanları ile İlişkisi	13
Çizelge 1.3. Genel Düzeyinde Yaşam Kalitesi	25
Çizelge 1.4. Birey Düzeyinde Yaşam Kalitesi.....	25
Çizelge 1.5. Nesnel Yaşam Kalitesi Ölçütleri.....	26
Çizelge 1.6. Farklı Boyutlara Göre Geliştirilen Yaşam Kalitesi Kriterleri.....	27
Çizelge 2.1. Mimari Tasarımının Farklı Boyutlara Göre Geliştirilen Yaşam Kalitesi Kriterleri	55
Çizelge 3.1. SBTool Değerlendirme Sistemi Kategorileri.....	59
Çizelge 3.2. BREEAM Europe Performans Kategorileri ve Dağılım Oranları.....	63
Çizelge 3.3. BREEAM Değerlendirme Sistemi	64
Çizelge 3.4. CABE Değerlendirme Sistemi	68
Çizelge 3.5. LEED® NC ve 2.2 Performans Kategorileri ve Dağılım Oranları.....	73
Çizelge 3.6. LEED Değerlendirme Sistemi	74
Çizelge 3.7. GreenStar Değerlendirme Sistemi	77
Çizelge 3.8. HK-BEAM Değerlendirme Sistemi	81
Çizelge 3.9. Casbee Devirli Yapı Tasarım Süreci.....	84
Çizelge 3.10. Casbee Değerlendirme Sistemi	85
Çizelge 3.11. Casbee Değerlendirme Alanı ve Yaşam Çevresi İlişkisi	85
Çizelge 3.12. Promise Değerlendirme Sistemi.....	87
Çizelge 3.13. Yaşam Kalitesi Kriterleri ile Bina Değerlendirme Sistemlerinin Karşılaştırılması	89

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1.1. Platon'un Mağarası (Gerçek Yanılsaması)	10
Şekil 1.2. Maslow'un Gereksinimler Piramidi.....	15
Şekil 2.1. Pathos, Ethos ve Logos'un Birbirine Bağlantısı	40
Şekil 3.1. Rüzgâr tribünleri ve bina konumlandırılması	60
Şekil 3.2. Güneşten yararlanma ve araziye yerleşim.....	60
Şekil 3.3. İç mekânda açık plan tasarımı.....	60
Şekil 3.4. Telford Millennium Köylerinin 7 tipinin vaziyet planı	65
Şekil 3.5. Sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek yerleşim hedefi	66
Şekil 3.6. Telford Millennium Köylerinin Genel Görünümü	66
Şekil 3.7. Habitat Korunumu	67
Şekil 3.8. Koruma alanı ve yeni evlerin bütünlüğü.....	69
Şekil 3.9. İç bahçe-genel ve özel kullanım	69
Şekil 3.10. Kuzey ve Güney Bloklar.....	70
Şekil 3.11. Sokak dokusu, Binaların duruşları ve Ağaçlandırma	71
Şekil 3.12. Özel ve Genel Açık Alanlar ve Cep Parkı	71
Şekil 3.13. Yerleşke ve arazi ilişkisi	75
Şekil 3.14. Enerji Tüketimi ile cephenin şekillenmesi	75
Şekil 3.15. Doğal Havalandırma Simülasyonu	76
Şekil 3.16. Orion Springfield Alışveriş Merkezi ve Merkez ile İlişkisi	78
Şekil 3.17. Alışveriş Merkezinin geleneksel dükkân kurgusu	79
Şekil 3.18. Alışveriş Merkezi ve Yeşil Eğitim Merkezi	79
Şekil 3.19. The Orchards yerleşimi.....	82
Şekil 3.20. Orchards iç-dış mekân kurgusu	83
Şekil 3.21. Casbee Kawasaki'deki Bina Performans Değerlendirme Sonucu	86

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACE	: Architects' Council of Europe
BEPAC	: Building Environmental Performance Assesment Criteria
BRE	: Building Research Establishment
BREEAM	: Building Research Environmental Assesment Method
CABE	: Commission of Architecture and the Built Environment
CASBEE	: Comprehensive Assessment System for Building Environmental Efficiency
GBCA	: Green Building Council of Australia
GBTool	: Green Building Assessment Tool
HK-BEAM	: Hong Kong Building Environmental Assesment Method
IEQ	: Indoor Environmental Quality
iiSBE	: International Initiative for a Sustainable Built Environmet
JaGBC	: Green Building Council of Japanese
JSBC	: Japan Sustainable Building Consortium
LEED	: Leadership in Energy and Environmental Design
RIBA	: Royal Institute of British Architects
SBTool	: Sustainable Building Tool
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
USGBC	: United States Green Building Council
WHO	: World Health Organization
VTT	: Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus(Finnish: Technical Research Centre of Finland)

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, doğaya hükmedebilen ve istediği gibi doğayı değiştirebilme kabiliyeti olan tek canlı türüdür. İnsan kendi gereksinimlerini karşılayabilmek için yaşam çevresini biçimlendirir fakat amaç sadece hayatta kalmak değil, yaşaması için gerekli olan zorunlu gereksinimlerin dışında da onu çevreleyen, hayatını etkileyen, yaşam çevresini koruması da önemlidir. Yaşam çevresi sadece fiziksel bir boyut olarak değil, yaşayan bir organizma olarak algılanılması gereklidir; çünkü insan ve yaşam çevresi arasında etkileşimli bir geri dönüşüm mevcuttur. Aklın iradesi ile tasarımın karşılığı olan nesnelere yaratmak, ya da bu nesnelere meydana getirmek üzere kendi nedenselliğini ortaya koyma, insanların yaşam çevresi için de oluşturduğu bir durumdur. Kant'ın özne ve nesne -birey ve yaşam çevresi- ilişkisinde olduğu gibi; *özne* (akıl) ile *nesne* (madde) ayrılmaz bir bütündür. Antik dönemde toplum ve yaşam çevresi bir bütün olarak algılanır; birey ve çevre ayrı düşünülemez. Bu bütünsellikte her zaman *özne* ve *nesnenin*, daha çok birleştirici özelliğinin arayışı vardır. Yaşam çevresi toplumsal yakınlığın fiziksel bir ürünüdür. Endüstri devriminden sonra makineleşme ve standartlaşmanın sonucu olarak bütünsel bir soyutlanma oluşumu ile 'özne' ve 'nesne'nin kopukluğu gerçekleşerek; toplumun niteliği değişmiştir. Toplum niteliğinin değişmesi, kapital bir düşünce sistemi üzerine oturtulması ve tüketim hızının artışı ile 'bireycilik' kavramı ön plana çıkmıştır. Yaşam çevresi ve toplum bütünselliğinin bozulması ile sorunlar oluşmaktadır ve bu sorunlar her geçen gün giderek artmaktadır. Bu kopukluktan sonra antik dönemdeki gibi 'özne' ve 'nesne'nin bütünselliğini yeniden birleştirmeye çalışan stratejiler ve politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır. Yaşam çevresinin mükemmel olması, toplum ve bireyin huzurlu olmasını doğuracağından, bu memnuniyetlerin hepsi yaşam kalitesini ortaya koymaktadır. "*Yaşam kalitesinin özü yaşam biçimi (mode de vie) ve yaşam stili (style de vie) dir.*" (Kaya,1994). Yaşam kalitesi de bu ayrımın eşiğinde *özne* ve *nesneyi* birleştirici bir niteliktedir.

Bireycilik kavramının ortaya çıkması ile birlikte yaşanan çevre tahribatı ve küresel ısınma, büyük boyutta bir alarm niteliği haline gelmiştir. Bunların sonucu olarak,

politik güçlerin de desteği ile yaşam kalitesini arttırma ön planlı ‘yeşil tasarım’ akımı oluşmuştur. Binaların çevreye olan zararlı etkilerinin azaltılması, yaşadığımız çevre ve insan aktivitelerinin devamının sağlanması ve *çevreyle dost yapıların* geliştirilmesi konusunda yapılan tüm çalışmaların sonucunda; binalarda sürdürülebilirlik ve çevresel performansın değerlendirilmesine yönelik sistemler ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirme sistemleri, ulusların kendi hükümetlerince oluşturduğu veya ulusların birbiriyle etkileşimli olarak kullandıkları, *küresel bir sistem zinciri* halini almaya başlamıştır. Bu sistemlerle oluşturulan her yapı yaşanan mekânı, yaşam çevresini, toplumu ve kültürü gibi yaşam organizmasını içeren bileşenleri etkilemektedir. Yeşil tasarım akımında en çok kullanılan çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin standartlaşması ile ayrı bir “tasarım kültürü” de oluşmaktadır. Bu oluşumun tasarım boyutunda, *ekolojik* olma özelliği üzerinde durulması, bütün olarak algıladığımız tasarımı parçalamaktadır. Bina değerlendirme sistemleri ile yapılan binalarda, her bina gibi yaşam çevresi ile olan etkileşimi göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak standartlara göre yapılmış binalara çevrenin *yabancılaşması* durumu da oluşabilmektedir. Bu durumda da ait oldukları toplumla yaşam çevresini kopuklaştırıcı bir etki oluşturur. Günümüzde bu sistemlerin daha da etkin olması ve genelleştirilmesi konusu gündemdedir.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada; ‘yaşam kalitesi’ kavramı, insanlara sunulan yaşam çevresi ve yaşam biçimleri açısından ele alınmakta ve bu süreçte mimari tasarımın etken bir faktör olarak yaşam kalitesi kavramı tartışmaya açılmaktadır. Yaşam kalitesi kavramı toplumsal ve kültürel ilişkiler bütününde değerlendirilerek, tasarım sürecine ilişkin değerlendirilme ve çıkarımlar yapılmak istenmektedir. Yaşam kalitesi kavramının mimarlıkla ilişkilendirilmesi, günümüzde ulusların bu konuyu yasalaştırması ve bir dizi önlem alması ile söz konusudur. 1977’deki Fransız Mimarlık Yasası, 2003’deki İtalya Kalite Mimarlık Yasası ve 1990’da İngiltere hükümetinin kurduğu BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) gibi, yaşam kalitesi ve mimarlıkla ilişkilendirilen politik hedefler, bu çalışmada temel bir sisteme oturtulup, yaşam kalitesi niteliğinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın temel konusu; mimarlıktaki yaşam kalitesi kavramının tasarım sürecindeki problemlere karşı, ulusal ve uluslararası politikaların ‘soyut’ çözüm önerileri sonucunda oluşan ‘somutsal’ önerilerden çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin, yaşam kalitesi kavramı ile anlatılan uyumunu ve çelişkilerini araştırmak; olumlu ve olumsuz yönleri ile süreci karşılaştırmalı sorgulayarak üzerinde yoğunlaşmaktır.

1.2.ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Eskize çizilen çizgilerin birleşiminden oluşan tasarımlar, yaşadığımız mekânla ve toplumla her zaman etkileşim içinde olmaktadır. Yapılar ve yaşadığımız mekâna katılan her çevresel öge, yaşanılan yerin yaşam kalitesini belirler. Bu bağlamda mimarlık yaşam kalitesinin artırılabilmesini sağlayabilecek en önemli etkenlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavram olması nedeni ile bu çalışmada yaşam çevresini etkileyen kriterler belirlenerek, bu kriterler eşliğinde yaşam kalitesi, mimari tasarım boyutunda incelenmektedir. Yaşam kalitesi ve mimari tasarım ilişkisi, küresel boyutta ulusal ve uluslararası politikalarla değerlendirildiğinden, kapsam olarak bu politikalar üzerinden kategorize edilmektedir.

İnsanın doğayı kullanma biçiminin farklılaşması ve doğayı tahrip etmesi ile beraber çevreyi koruma eğiliminin artışı, ulusların kendi politikalarını oluşturdukları gibi, çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerini de oluşturmalarını sağlamıştır. Bu çalışmada yaşam kalitesinin, mimari tasarım boyutundaki bütünselliğinin incelenmesi için yaşam kalitesini amaçlayan çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri ile bir çözümlenmeye gidilmektedir. Çalışmanın kapsamı, çok boyutlu olan yaşam kalitesi kavramını, mimari tasarım boyutunda irdeleyerek, ‘yeşil tasarım’ adı ile geliştirilen, kaliteyi arttırmaya yönelik, çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerini belirlenen kriterlere göre sınırlandırmaktır.

1.3.ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada yöntem olarak öncelikle yaşam kalitesi kavramının tarihsel süreçteki gelişimini, disiplinler arası tanımlara bakarak incelemesi yapılmıştır. Farklı boyutlara göre literatür çalışması yapılarak, ortaya konulan sınıflama ile yaşam kalitesi

kavramının kriterleri saptanmıştır. Kavramsal olarak açıklandıktan sonra yaşam kalitesinin somut olarak değerlendirilmesinde, günümüzde kullanılan değerlendirme sistemlerini ulusal ve uluslararası politikalara göre inceleyerek çalışma yönteminin hatları oluşturulmuştur.

Çalışmanın 2.bölümünde; yaşam kalitesi kavramının farklı disiplinlerle ilişkisi olan mimarlığa etkisi ve tasarım sürecindeki faktörleri incelenmektedir. Mimarlık alanında, yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde geliştirilen AB belgelerine ve ulusal mimarlık politikalarına göre mimari tasarım, yaşam kalitesi açısından kriterlere ayrılmaktadır.

Çalışmanın 3.bölümünde; 'yeşil tasarım' adı ile geliştirilen, yaşam kalitesini artırma amacı niteliğindeki çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri incelenmektedir. Politikalar ile beraber geliştirilen bu sistemler, 'yeşil tasarım'dan 'Yaşam Kalitesi'ne -sosyal, kültürel ve daha geniş boyutları olan kavrama- doğru şekillenmektedir. Günümüzde her ulusun kendine özgü çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin olması nedeni ile bu sistemlerin sayısı oldukça artmıştır. Bu çalışmada yaşam kalitesi kavramını en çok irdeleyen ve en fazla kullanan değerlendirme sistemleri seçilerek, kriterleri incelenmiştir. Seçilen çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin genel özellikleri, kriterleri açıklanarak, örnekleri incelenip, mimari tasarımda yaşam kalitesi kriterleri üzerinden irdelenmektedir.

Çalışmanın 4. bölümünde ise çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri ile mimari tasarımda belirlenen yaşam kalitesi kriterlerinin yeterliliği tespit edilmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde, yaşam kalitesi ve değerlendirme sistemlerinin ilişkisinin kapsam ve yeterlilik bazında değerlendirilmesi yapılmaktadır. Değerlendirme, oluşturulan tablolar yöntemi ile yeterliliği incelenmektedir. Değerlendirmeye göre yeterliliğin varlığı ya da oluşumu açısından gelişimi vurgulanmaktadır.

2. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

2.1. KAVRAMIN TANIMI

“Yaşam kalitesi” kavramı çok boyutlu bir kavram olması sebebi ile yapılan araştırmalar da çeşitli tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Yaşam kalitesindeki ‘kalite’ kelimesi bu kavramı güçlendirip, kilit noktasını oluşturmaktadır. Kalite kelime olarak, “bir malın ya da hizmetin tüketicisinin isteklerine uygunluk derecesidir.” (Juran, 1988, Türksever, 2001) Uluslararası Standardizasyon Teşkilatının tanımına göre kalite: “Bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamıdır” (Türksever, 2001). ‘Kalite’ kelimesi, mükemmeliyetçi bir tutumunun olmasından dolayı yaşam kalitesi düşüncesini kavramsal nitelikten nicelik bir değere ulaştırmaktadır.

Yaşam kalitesinin farklı boyutlara özel, pek çok tanımı yapılmıştır. Psikolojik bir boyutta tanım olarak; M. Abrams (1973) yaşam kalitesini, “insanların yaşamlarının çeşitli yönlerinden doyum ya da doyumsuzluk hissetme derecesi olarak tanımlamıştır.” Andrews (1974) yaşam kalitesini “kişinin yaşamını doyum ve haz ile ilişkilendirilmesine bağlamıştır.” Benzer bir şekilde, Dalkey ve Rourke (1973) yaşam kalitesini “kişinin kendini iyi hissetmesi, yaşamdan doyum ya da doyumsuzluğu, mutluluğu ya da mutsuzluğu olarak değerlendirmiştir.” Veenhoven (1996) yaşam beklentisinin meydana gelen ürün yani ‘mutluluk’ anlamında tanımlamıştır. Hanested (1990) ise yaşam kalitesini “bireyin yaşam durumu, bireysel yaşam deneyimleri ve kendini iyi hissetmesi olarak tanımlamıştır.” Yaşam kalitesi yaşam koşulları, yaşam deneyimleri ile bireyin psikolojisinde oluşan bir durumu içerir. Szalai (1980), “yaşam kalitesi; yaşam karakterinin memnuniyet veya mükemmellik derecesi ile ima etmektedir. Yaşam kalitesini, bireyin varoluş hali, refahı ve hayattan memnuniyet düzeyi ile ilişkilendirmekte, yaşam kalitesinin bir yandan objektif gerçekler ve etkenlerle, diğer yandan ise bireysel algı ve değerlendirmelere dayalı subjektif etkenlerle şekillendiğini belirtmektedir.”

Sosyal ve toplumsal boyut olarak tanımları; Havighurst (1963)’a göre, yaşam kalitesi; “kişinin yaşamı hakkındaki öznel düşüncelerini içeren iç faktörlerle ile

sosyal temas ve sosyal aktiviteler gibi ölçülebilir davranışları içeren dışsal faktörleri kapsar.” Shin ve Johnson (1978) yaşam kalitesini; “bireyin isteklerini gerçekleştirme, etkinliklere katılması, kişisel gelişim olanaklarından yararlanması, nitelikleri bakımından yeterli kaynaklara sahip olması ve bu kaynakların sosyal karşılaştırmalar yoluyla yeterli bulunması şeklinde ele almışlardır.” Mendola ve Pellegrini (1979) yaşam kalitesini tanımlarken, “kişinin algıladığı fiziksel kapasitesinin sınırları kapsamında doyum verici öğelerin fazlalığına temas etmişlerdir.” George ve Bearon (1980) ise; “yaşam kalitesinin dört alt boyutunun olduğunu, bunların ikisinin objektif boyutları ikisinin de bireyin yargılarına dayalı öznel boyutları olduğunu belirtmişlerdir. Objektif boyutlar; genel sağlık, işlevsel durumlar ve sosyo-ekonomik durum-statüdür. Kişinin bireysel yargılarına ya da öznel değerlendirmesine dayalı boyutlar, yaşam doyumunu ile ilgili ölçümler ve benlik saygısı ile ilgili ölçümlerdir.” Patterson (1975) yaşam kalitesini tanımlamada anahtar kelimeler olarak; “sağlık, işlev, rahatlık, duygusal tepki ve ekonomiyi” belirlemiştir.

Sosyal-politik boyut tanımlarında; Andrews ve Withey (1976) yaşam kalitesini “bireyin sosyal ilişkilerinden doyumunu olarak görürken”; Schuessler ve Fisher (1985) yaşam kalitesini “sosyal politikaların ve programların istendik sonucuna bağlamıştır.” McCall (1975), “yaşam kalitesini, çevresel koşulların iyiliğinin derecesi olarak değerlendirmiştir.” Zautra ve Goodhart (1979) “kalitenin genel olarak toplumun iyiliği ile ilişkili olduğuna işaret etmiştir” (Aktaran; Yetim, 2001).

Fiziksel çevre ve sağlık boyutunda tanım olarak; Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre, “yaşam kalitesi, bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, özgürlük seviyesi, sosyal ilişkileri ve yaşadığı çevrenin başlıca özellikleriyle etkileşimleri gibi çok sayıda etkenle ilişki içerisinde şekillenen, karmaşık ve geniş bir kavramdır” (WHO, QOL, 1995)

Ekolojik boyutta tanım olarak; Bilgin ve Moles’e (1985) göre yaşam kalitesi kavramı, “insanın çevresi ile ilişkilerine ve çevrenin durumuna bağlıdır.” Wish. N (1986); “bölgenin yaşayanları tarafından fark edilen ve iyi olma halinin derecesini kendi içlerinde geliştirerek değişen durum ya da şarttır.” Yaşam kalitesi, bireyin daha iyi bir yaşam sağlamak üzere gösterdiği çaba değildir, çevrenin ona getirdiği kolaylık/ zorluk düzeyidir. Yaşam kalitesini belirleyen şeyler, az veya çok sayıda bireyin paylaştığı çevreye ve genel ortama bağlı faktörlerdir. Yaşam kalitesi, insanın içinde yaşadığı ortama / çevreye bağlı algısal bir değişkendir. Bunun da en iyi

tanımını UNESCO yapmıştır; “kişinin yaşam çevresi ile etkileşimli memnuniyet ve gereksinimlerin kademelenmesine göre oluşan bireyin yaşam durumunun karmaşık sosyal bir fenomenidir ve bu bireyin ve çevrenin; gereksinimler ve memnuniyetlere karşılık verme kapasitesidir.” Birbirinden az çok bağımsız olan fakat insanların önemli ilgi alanlarını temsil eden, ortalama bir algıda birbirlerine eklenerek belirli bir çevredeki yaşam kalitesi konusunda genel bir izlenime yol açan çeşitli boyutlara sahiptir. Yaşam kalitesi, çevrenin insana sağladıkları ile istedikleri arasında az çok optimallaştırılmış bir ilişkidir. (Annak, 2005)

Holmes ve Dickerson (1987) “günlük yaşama katkıda bulunan fiziksel, zihinsel ve sosyal faktörlere gösterilen bireysel tepki olarak soyut ve bileşik terimi temsil eden bir yaşam kalitesi tanımı” yapmışlardır. Yaşam kalitesini, “bireyin ve toplumun gelişimini etkileyen, sosyal, sağlık, ekonomik ve çevre koşullarının etkileşimi olarak tanımlamaktadır” (Shookner, 1997, Türksever, 2001). Yaşam kalitesi tüm bu boyutların birleşimidir ve bu birleşim ile yaşam kalitesi kavramından söz edilebilir.

Yukarıda belirtilen tanımlar birleştirildiğinde yaşam kalitesi ile ilgili aşağıdaki genel görüşler elde edilmektedir. (Dissart, 2000, Türksever, 2001).

- Yaşam kalitesi çok boyutlu, geniş bir kavramdır.
- Yaşam, sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel (doğal ve yapılandırılmış çevre) olmak üzere farklı göstergelerden oluşmaktadır. Yaşam kalitesi de bu göstergelerin ayrı ayrı kalitelerinin birbirleriyle etkileşiminden ortaya çıkan bir bileşkedir.
- Genel olarak nesnel ve öznel göstergelerden söz edilebilir. Ancak yaşama ait verilerin algılanması gerekliliği ve bu nedenle öznel değerlendirmelerin yapılması genel kabul görmektedir.
- Yaşam kalitesi bileşenleri kültürden kültüre, ülkeden ülkeye değişebilir. Burada esas olan, temel faktörlerin (sağlık, spor, eğitim, alışveriş, ulaşım ve kültür hizmetleri ile konut ve güvenlik vb) o toplum tarafından nasıl algılandığının ölçülmesidir.

Yaşam kalitesinin ölçülmesi ve izlenmesine ilişkin güvenilir bir sistemin kurulabilmesi, ekonomik, çevresel ve özellikle sosyal eğilimlerin ve gelişimlerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektirmektedir. Yaşam kalitesi kavramının tarihsel süreci ve farklı boyutları ile olan ilişkisinin incelenmesinin sonucunda ortak özellikleri incelenerek, yaşam kalitesinin arttırabilmesi için ortak değerler ortaya konulacak.

2.2. 'YAŞAM KALİTESİ' KAVRAMININ KISA TARİHÇESİ

Günümüzde bir sosyal düzenleme sorunu üzerinde konuşulurken amacın ne olduğu sorulduğunda, genel olarak yanıt 'yaşam kalitesini artırmak' olmaktadır. (Tekeli İ.ve diğerleri, 2004) 'Yaşam kalitesi' kelimesi son zamanlarda günlük yaşantımızın her alanında sıkça karşılaştığımız bir kavram olmaya başlamıştır. 'Kalite' kelimesi ise, mükemmeliyet derecesi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze kalite arayışları ile daha kaliteli, daha mükemmel bir yaşam hedeflenmektedir. (Suher. H, 2000) Literatürde, kelime olarak yaşam kalitesi, araştırmalarla beraber gelen yeni bir kavram olmasına rağmen, birçok çalışmada yaşam memnuniyeti, mutluluk, refah düzeyi gibi kavramlar yerine kullanılabilen ve ekonomi, felsefe, politika, sosyal ve bilim gibi birçok dalları da ilgilendiren bir kavram olduğundan, tarihçesi kapsamlıdır.

'Yaşam kalitesi' bir kavram olarak ortaya çıkması ve kriterlerinin belirlenmesi 1900'lerin başındadır. (Evans, 1994). 'Yaşam kalitesi' kavramı ilk olarak tarihsel olarak ekonomik alanda karşımıza çıkmıştır. 1930'larda, dünya ekonomik krizi içerisinde refah arayışları, ilk önce uluslardaki sosyal-ekonomik göstergelerle araştırılmaya başlanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası, çok sayıda ulus devletinin kurulması ile beraber, kalkınma için ekonomik göstergelerden yararlanarak halkın mutluluğu için, ulusun performansı ve halkın refah düzeyini gösteren kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Bunu ekonomide ilk irdeleyen kişi Lowdon Wingo klasik ekonominin tümcü yaklaşımdan gerçek ekonomiyi ayırt etmede *yaşam kalitesi* kavramını kullanmıştır. Yaşam kalitesi ekonominin oluşturduğu idealden, gerçek dünyadaki yaşamın ayrımı için işleyen kısmındadır" (Wingo, 1973), diyerek yaşam kalitesini hazırladığımız planların gerçekleşmesi sonucunda görebileceğimizi en iyi şekilde tanımlamıştır. Ancak terim olarak yaşam kalitesi, ilk olarak Priestley'in 1943'deki sosyal –politik romanından olan 'Cumartesi Işıkları' (Daylight on Saturday) adlı oyununda kullanılmıştır (Gerharz E.M ve Emberton M. 1999). "Planlar neredeyse hazır... Gelişmelerle yurttaşlarımıza daha çok güvenlik, daha iyi fırsatlar ve bir muhteşem yaşam kalitesi sunabiliriz."

1960'larda yaşam kalitesi kavramı, ekonomik boyuttan daha çok sosyal ve teknolojik boyuttaki göstergelerde önem kazanır. 1970'lerin başlarında sağlık alanında insanın bütünsel olarak mutluluğun üzerinde durularak yaşam kalitesi kavramı irdelenir.

Sağlık literatüründe yaşam kalitesi terimi ilk olarak Long'un 1960 yılında yayınladığı 'On the Quantity and Quality of Life' isimli makalesinde geçmektedir. 1970'lerde ise birleşen politikalarla beraber *ihtiyaçlar (needs)* önem kazanır ve Maslow'un gereksinimler kademelenmesi kuramı (Maslow, 1970) çalışması da yaşam kalitesinin kavramlaştırılmasında önemli bir yer tutmaktadır. 1980'lerde ise uluslar arası araştırma organizasyonlarında ve hükümetlerin kendi organizasyonlarında toplumsal araştırmalar olarak yapılmıştır.

1990'lar boyunca, yaşam kalitesi sosyal ölçümleri (nesnel) içeren toplumsal refah yerine, iyi hissetmeye dayanan kişisel (öznel) memnuniyetlere göre çok yönlü, doğrudan ulusal bazda oranlanamayan göstergelerle ön plana çıkar. Bu da yaşam kalitesi kavramının boyutunu daha da genişletici bir durum oluşturmuştur. UNESCO'ya göre yaşam kalitesi: "kişinin yaşam çevresi ile etkileşimli memnuniyet ve gereksinimlerin kademelenmesine göre oluşan, bireyin yaşam durumunun karmaşık sosyal bir fenomenidir ve bu bireyin ve çevrenin; gereksinimler ve memnuniyetlere karşılık verme kapasitesidir."(UNESCO, 1981)

Günümüzde yaşam kalitesi kavramı ve kriterleri; hükümetler, organizasyonlar ve göstergeler tarafından yaygın olarak kullanılır. Çok yönlü ölçümleri ile farklı alanların yaşamsal ölçümlerine değer katan bir kavramdır. Yüzyıllardan beri filozofların 'mutluluk' arayışları, günümüzde 'yaşam kalitesi' arayışlarına dönüşmüştür. Yaşam kalitesi kavramı, yaşamın varlığından beri var olan bir kavramdır ki varlıkbilimle ilgilenen Aristoteles, Platon, Kant gibi filozofların; *öz-erek, ethos-pathos-logos, özne-nesnenin* ilişkisini kavramak ve incelemek; yaşam kalitesi kavramının özünü oluşturmuştur. *Yaşam kalitesi araştırmaları, genel olarak objektif ve sübjektif değişkenlerin, toplum refahı üzerindeki bütünlük etkisini öne çıkarmaktadır.* (Dissart, 2000) Bu değişkenlerin ortak noktalarının değerlendirilmesi ile yaşam kalitesinin ana hatları ortaya konulabilir.

(ideaya) ulaşmak için de tamamen salt aklın bilgisi ile hareket edilmesi gerekmektedir. İnsanlar farklı duyuşsal özelliklere sahip olduğundan değişkenlik gösterirler. Öznel koşullara göre iyi, doğru ve adillik tam anlamıyla kavranamaz. Nesnel ölçütlere göre yaşam kalitesinin kıstasları yapılarak ideaya ulaşılabilir. Yoksa yanılısma içinde kendimizi kandırmak dışında başka bir şey yapmış olmayız. *Platon'a göre de tek çözüm; bilim haline getirilecek siyasetin, deneycilikten (ampirizimden) kurtarılıp oluşum-değişimden etkilenmeyecek evrensel değerlere (idealara) bağlanmasıdır.*

Birey-toplum-devlet ilişkisinin güçlenmesi, yaşam biçimini geliştirir. 'Eğer kamusal yaşam kötü ve yozlaşmışsa, özel yaşam gelişip ereğine ulaşamaz.' (Platon, 2005) İnsanın gereksinimlerinde mutlu olma durumu tek başına mevcut olamamaktadır, bunun için toplumsal bir eğilim gerekmektedir. Antik kentte polisın toplumsal gelişme ile gereksinimleri artarak yaşam kalitesi de buna göre gelişmiştir. Platon devleti bir beden olarak nitelendirmektedir. Devletteki en küçük birim olan bireyin durumu bütünü etkilemektedir. Evrensel değerler ile bireylerin ilişkisi ve yaşam durumları yaşam biçimini oluşturmaktadır. *Yaşam kalitesi için nesnel ölçütlere göre değerlendirme yapılmalı, değerlendirme birey-toplum-devlet ilişkisi içinde irdelenmelidir.*

2.3.2. Aristocu Ahlak Anlayışının Yaşam Kalitesi ile İlişkisi

Bir insanın iyi yaşamının nasıl temellendirileceğini araştıran Aristoteles, esas olarak insanların bütün eylemlerinin, davranışlarının 'iyi'ye yöneldiği görüşü üzerinde yoğunlaşmıştır. Buradaki söz konusu olan 'iyi', özel yaşam kalitesidir. (Tekeli ve diğerleri, 2004) Aristoteles, zevke dayalı olan tüm hazların 'iyi' için yeterli olamayacağını iyi yaşam için ancak 'öz'ün yani insan ruhunun tatmin olması gerekli olduğunu savunur. Bunun içinde genel-geçer olandan değil, özel-kalır nitelikteki bir yaşam arayışı içerisindedir. Ne istediğini insana özde bulmaya yönlendirmektedir. İyiyeye ulaşmanın amacı 'mutluluk' a ulaşmaktır. İnsan için erek, mutluluk (eudaimonia)'tur. Bunun sonucunda da yaşam kalitesine ulaşılır. (Çizelge 1.1)

Çizelge 1.1. Aristoteles'in yaşam kalitesine ulaşım şeması

ÖZ → RUH → EREK → MUTLULUK → YAŞAM KALİTESİ = ÖZ

Platon'un öğrencisi olan Aristoteles de ahlaksal arayışında, devletin ereğini toplumsal olarak düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Aristoteles, Platon'a göre

realistçi olduğu için ideal bir dünyadan daha çok “Nikomakhos'a Etik” yapıtında belirttiği gibi devletteki en yüksek ödevin, insanın ahlakça olgunlaşmasını sağlamak bakımından olduğunu anlatarak eleştirme ile yetiniyor. Bu arada eğitimin devletleştirilmesi gerektiği düşüncesini benimsiyor. ‘Devlet, yarınki kuşakların iyi yetişmesi işini kendisi ele almalıdır. Eğitim insanı kaba, doğa durumundan kurtarıp, soylu bilgilerin yardımı ile onun ahlak ve düşüncesini oluşturmalıdır.’(Aristoteles, 2007) Aristoteles felsefesine göre yaşam kalitesi kavramını 2 grupta temel olarak ayırabiliriz.

1.İyiye (yaşam kalitesine) ulaşabilmek için akılcı eylemlerde bulunmak gereklidir, bu da objektif değerlere yönelme ile olur. Evrensel ve nesnel değerlere göre yaşam kalitesine ulaşılabilir.

2.Siyasal içerikli olarak; Toplumsal yaşam için birey-toplum ilişkisi kurulmalıdır. Böylece yaşam kalitesinde toplumsal ve sosyal değerler ön plana çıkar.

2.3.3. Kant’ın Töresel Us (Ahlaksal Akıl) Bilgisinden Felsefi Us Bilgisine Geçişinde Yaşam Kalitesi

İyi bir yaşamın niteliğini belirtilirken mutluluğa ulaşabilmesi amacı vardır. Kant, mutluluğa ulaşılabilindiğinde insanın kendi halinden memnun olma, bir esenlik ve cesaret halinde olduğunu böylece ruhsal olarak da iyi yönden etkilendiği söylemektedir. İnsanlığın ulaşabileceği mutluluk hali, yaşam kalitesini betimleyen bir niteliktedir. Bu mutluluğa ulaşabilmek için de salt mutlak aklın, bilgiyi olduğu gibi mutluluğu da deneyle (ampirik) kavraması mümkündür. ‘Bir deneyin mümkün temel nedenleri arasında gerçekten ilk önce zorunlu bir şey buluruz; bu örneğin kendileri olmadan doğanın genellikle (bir duyu nesnesi olarak) düşünülemediği evrensel yasalarıdır ve bu yasalar a priori (temel önsel) içinde verilmiş bulunan sezış (içgüdü) olarak bizim için her türlü sezışı doğrudan kavramanın üzerinde bulunurlar.’(Kant, 1984) Doğanın evrensel yasalarında insanların “a priori” olarak sezışlerinde belirli ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçlar doğrudan kavranırlar. İnsanlar sezışlerini hissetmek isterler ve bunun da sonucu olarak bir zorunluluk (gereksinim) doğar. Zorunluluklarla beraber deneysel bilgi akışı sayesinde mutluluğa erişilebilir.

Mutluluk (insanın yaşam kalitesi) insan belleğinde zorunlu bir ihtiyaç olarak bulunmaktadır. Kant bu metafizik felsefesini, matematik ve fizik gibi kesin ve net sonuçları olan bilimlerini irdeleyerek, nesnel değerlere ve evrensel yasalara göre

ihtiyaçların zorunluluğundan bahseder. ‘İki kenarı eşit olan bir üçgeni ilk kez çizen ve bu orantıyı ispatlayan ilk kimse- bu ister Thales, isterse bir başkası olsun - böylece kendi zihninde beklenmedik önemli ve aydınlık bir açıklamada bulunmuş oluyordu; çünkü bu kimse gözlerinin önündeki şekli adım adım izleyerek düşünmenin, ya da zihninde bulunan bu şekle ait kavramdan sanki onun özelliklerini öğrenecekmış gibi bu geometrik şekle saplanıp kalmanın gerekli ve yeterli olmadığını anlamış, fakat bu şekli düşündüğünde ve onu “a priori” kavramlar yardımıyla kurarak tasarımıladıklarına göre, bilgisini elde etmek için biçimlendirerek çizimini yapmak gerektiğini bulmuş oldu; bunu o şeyleri yalnızca kavramlarına uygun bir biçimde ve zorunlu olarak içine girdikleri nesnenin şekillerine yükleyerek, kesin bir a priori bilme için yapıyordu.’ (Kant, 1984) Yaşam kalitesi de insan zihninde kavramsal olarak bir yetidir. Bununla ilgili olarak da yaşam kalitesi, biçimsel bir boyutta insan zihninde şekillenmiştir.

Felsefe, bütün ‘a priori’ bilgilerinin olanağını, ilkelerini ve sınırını (yayıma alanını) belirleyecek bir bilime gereksinim duyar. “Yaşam kalitesi” kavramı insanın tüm hayatını kapsayan bir kavram olmasına rağmen bu kavramın sınırlandırılması ve gereksinimlerin bilimsel bir metotla ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Gereksinimler insanın yani öznenin salt katıksız aklın eleştirisi olarak bulunabilir ve böylece nesne dediğimiz yaşam çevresi kavranabilir. (Kant, I, 1984)

İnsanın ihtiyaçlarından bahsederken bilme yetisinin dışında ruhun yetileri ya da yeter güçleri (kapasitesi) de önem taşımaktadır. Kant, ruhun yetisi gerekliliğini üç kısma ayırmış ve Bilme, hoşlanma ve hoşlanmama ve arzulama yetilerini de akıl boyutunda inceleyerek mutluluk oluşumunu irdelemiştir. (Çizelge 1.2)

Çizelge 1.2. İnsan Ruhunun Yetileri ve Yaşam Alanları ile İlişkisi (Kant, 1984)

Kendi Birliktelikleri İçindeki Ruhun Yetileri:	Bilgi Yetileri:	A priori İlkeler:	Uygulandıkları Alanlar:
Bilme yetileri	Anlama gücü (Zihin yetisi)	Yasaya uygunluk	Doğa
Hoşlanma ve hoşlanmama duygusu	Yargı gücü	Ereklilik	Sanat
Arzulama yetisi	Akıl	Son erek (Amaç, gaye)	Özgürlük

Arzulama yetisini son amaç olarak nitelendiren ‘a priori’ mutluluğa ulaşmada ancak akıl yetimizle elde edilebilecek bir özgürlük kavramından bahseder ve “insanın mutlu olabilmesi için iyi iradeden (istenç) başka kayıtsız koşulsuz iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez.” (Kant, I, 1984) İrade ile beraber özgürlük de nedenselliğin sonucu olan bir kavramdır. Bu anlamda özgürlüğe dayanan yaratabilme yetisi *bilinçten ve bireyin kendi farkında lığından* ayrılamaz. (May,1998) Doğanın bağısladığı bu yetileri yalnız yargı gücümüz ile ‘doğanın ereksellik ilkesine’ uygun bir biçimde kavrayabiliriz. Ampirik yasaların işleyişini tam olarak kavrayamasak dahi anlama yetimiz ile gereksinimler irdelenerek çözümlenebilir.

2.3.4. Maslow’ un Gereksinmeler Kademelenmesi Kuramı - Yaşam Kalitesi

İlişkisi

Yaşam kalitesi konusundan bahsedilirken Abraham H. Maslow’un gereksinimler kuramı ideal bir gösterge niteliği taşımaktadır. (Tekeli, İ. ve diğerleri, 2004) 1960’lı yıllarda gelişen bu kuram insanın işlevlerini yerine getirme ve gereksinimleri arasında zorunluluk derecesi bakımından beşli bir kademelenme önermektedir. (Maslow, 1968) İnsan yaşamına ve yaşam biçimine göre şekillenen Maslow’un gereksinimleri, yaşam kalitesi kavramının somut bir değerlendirmesi niteliğindedir. Maslow’un kuramında en temel olanı fizyolojik gereksinimlerdir. Hava, su, gıda, uyumak vb. gibi yaşamın sürdürülmesi için karşılanması mutlaka gerekli olan gereksinimlerdir. İkinci kademedeki güvenlik gereksinimleri gelmektedir. Tüm fizyolojik gereksinimler karşılanmaya başladığında güvenlik gereksinimleri ortaya çıkar. Bu gereksinme, içinde yaşanan çevrede kararlılığı ve tutarlılığı sağlar. Üçüncü düzeyde sevgi ve ait olma gereksinimleri (toplumsal) yer alır. (insanların içinde bulunduğu toplumda kendilerine gerek olduğuna, sevildiklerine ve yalnız olmadıklarına inanmaları) Bu düzeydeki gereksinme karşılandığında saygınlık gereksinmesi (benlik gereksinmesi) ortaya çıkar. Kendisine saygısını koruduğunda ve başkaları tarafından saygı gördüğünde kişinin kendisine güveni artar. En üst düzeyde kendisini gerçekleştirme gereksinmesi yer alır. (Tekeli, İ. ve diğerleri, 2004)

Bu beş düzeydeki gereksinme kuramını Maslow her yerde ve her zaman geçerli olarak görmektedir. Her bireyin bir üst kademe gereksinmeyi duyması için bir alt kademe gereksinmelerinin karşılanmış olmasını gerekli gören Maslow, bu nedenle bir toplumdaki gereksinme kademelenmesini piramitle temsil eden grafiklere başvurmuştur. (Şekil1.2)

Şekil.1.2 Maslow'un Gereksinimler Piramidi (Akıncı, B., 2006)

Piramidin tabanında fizyolojik gereksinimler, en üstünde de kendisini gerçekleştirme gereksinimi bulunmaktadır. Piramidin en alt tabanı temeli oluşturmakta ve geliştikçe yaşam kalitesi seviyesi artmaktadır. Maslow'un bu piramitte görülen gereksinme kademelenmesine göre yaşam kalitesine ilişkin şu kriterler ortaya çıkar. (Tekeli, İ. ve diğerleri, 2004)

1. Yaşam çevresinin fiziksel kalitesi, yaşam kalitesi için çevrenin ne kadar etkili olduğunu gösteren gereksinimdir.
2. Çevrenin genel zenginliği ve bu zenginliğin ulaşılabilirlik düzeyi ya da genel pahası; çevrenin bireyin potansiyellerin gelişimi için sağladığı zenginlik ve bu zenginliğe ulaşma kolaylığı ile ilgili öğeleri kapsamaktadır. Çevrenin etkileşim kaynakları bakımından zenginliği, sağladığı karşılaşma fırsatları da bu çerçevede düşünülebilir. Çevre ne kadar güvenilir düzeyde olursa yaşam kalitesi kavramı daha etkin olarak kendini gösterir. Güvenlik unsuru yaşam kalitesi için vazgeçilmez bir koşuldur.
3. Çevresel istikrarlılık ya da ortam homeostasi (dengede olma durumu); çevresel öğelerin öngörülebilirlik niteliği, önceden kestirilebilir oluşu, düzeyi ve değişikliklerin bireyi şaşırtma derecesi gibi boyutları kapsamaktadır. Çevresel istikrarlılık ve insanın çevreyi bilmesi, toplumsal olarak birliktelik ile etkili olabilir. Bu da daha çok kültürel ve geleneksel boyutta kavranabilir.

2.4. “YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMININ FARKLI BOYUTLARI

2.4.1. Fiziksel Çevre ve Sağlık Boyutu

Yaşam çevresini etkileyen ve kapsayan en önemli alan olan fiziksel çevre, büyüme ve gelişmeye etki eden faktörler arasında ayrı bir öneme sahiptir. Fiziki çevre olarak kabul edilen unsurlar; ısı, ışık, radyasyon, barınak, gürültü, atık sular, hava vb. olarak sayılabilir. Fiziki çevre şartlarındaki olumsuzluklar ve hastalıklar, sağlığı, büyümeyi ve gelişmeyi olumsuz etkiler. Fiziki çevre içinde yer alan radyasyon, büyüme ve gelişmeye en fazla etkili olan etmenlerden biridir. 1985’deki Çernobil faciası, radyasyonun etkilerine örnek olarak gösterilebilir. Bu olay sonucu, insanlarda ortaya çıkan kalıcı rahatsızlıklar, çocuklardaki gelişim bozuklukları ve gerçekleşen ölümler radyasyonun etkilerini göstermektedir. Yaşam çevresini etkileyen fiziki çevre, insanın yaşam biçimine de etki eden faktörlerden biridir.

Fiziksel çevrede güvenlik unsuru önemli bir yer tutmaktadır. Güvenli olan yaşam çevresi, fiziksel olarak diğer çevre elemanlarının varlığını da karşılamış olur. Güvenli bir ortam, insanların sosyal uyum içinde olduğu toplumlarda çok rastlanan bir kriterdir. Güvenliğin yaşamsal önemi olarak, Bilgin ve arkadaşları (1985) Türk toplumunun farklı sosyal-ekonomik düzeylerinde ve gruplarında yaşam kalitesinin nasıl algılandığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, farklı sosyal-ekonomik düzeyde olan grupların hiçbiri için yaşam kalitesinin, yaşamın idamesinden ibaret olmadığı, yani temel fizyolojik ihtiyaçlarla açıklanmadığı ortaya çıkmıştır. Yaşam kalitesi sadece, zorunlu gereksinimler olan yemek, içmek ve dinlenmek değildir. Yaşam kalitesini açıklayan en önemli ihtiyaç basamağının güvenlik olduğu bulunmuştur. Güvenlik boyutunun belirgin önemi, kişilerin yaşam kalitesini iyilikte, doyumda ve kalitede bir süreklilik, düzenlilik olarak gördüklerini göstermektedir. Bu anlamda yaşamın kalitesi geçici doyumlara, anlık zevk ve mutluluklara bağlanmamakta, kalite kaynaklarının kalıcılığı ve sürekliliğini içermektedir.

Bir kimsenin, hangi tür bakış açısıyla olursa olsun, olumlu bir yaşam kalitesinden söz edebilmesi için, o fiziksel çevrede kişinin sağlıklı olması bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) sistemi içindeki *Dünya Sağlık Örgütü* (WHO)’nün sağlık kavramı için getirdiği, üzerinde büyük ölçüde uzlaşma olan tanımı; ‘*fiziki, zihni(ruhi) ve sosyal tam iyilik halidir.*’ Çevrenin sağlık üzerindeki etkisi bilinçli olarak ilk Romalılar tarafından ele

alınmıştır. Romalılar, sağlıklı su sağlamaya, kanalizasyon sistemleri geliştirmeye, gelişmiş yollar, hamamlar ve konutlar yapmaya bir kamu politikası olarak önem vermişlerdir. (Tekeli ve diğerleri, 2004) Daha sonra ancak sanayi devriminin ardından (yeni enerji kullanma biçimi) çevre ve yaşam koşullarının sağlık üzerindeki etkisi, bilimsel bir ilgi konusu olmuş, sağlık ile sosyal koşullar ilişkilendirilmeye başlanmıştır. “Eğer sağlık politikası çevre ile bir bütün olarak düşünülecekse iyi yaşamda sağlık ve çevre ilişkisi önemli bir rol oynar.” (Steve, S., 2002)

1986 yılındaki sağlığın geliştirilmesi için Ottawa Bildirgesinde, toplum katılımının önemi üzerinde durulmuştur. Aynı yıl uygulamaya konulan WHO'nun Sağlıklı Kentler Projesi, hastalığın biyo-fizikal boyutu yerine, sağlığın estetik-ahlaki boyutlarına önem veren bir yaklaşımdır. Bu proje sağlığın yaşam biçimlerine dayanan modelinden ekolojik ve çevresel modeline geçişi simgelemektedir. Sağlık ve yaşanan toplum ilişkisi bu kadar sıkı duruma geldiğinde, yaşam kalitesi bakımından sağlık ve toplum ilişkisini araçsal düzeyde tutmak yeterli olamaz. (Tekeli, İ. ve diğerleri, 2004)

Yukarıdaki çok yönlü değerlendirmelerden sonra, yaşam kalitesi bakımından fiziksel çevre hakkında şunlar söylenebilir: Fiziksel çevre, gündelik yaşam için bir kaynak olarak anlaşılmalıdır.

1. Fiziksel çevre ve bileşenlerinin kalitesi ile sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir yaşam çevresi oluşur.
2. Fiziksel çevre bileşenleri, yaşam kalitesinde ekolojik bir boyutta da önemli bir yer tutar.
3. Toplumsal yapının refahı, fiziksel çevrenin kalitesi ile oluşabilecek en nesnel ölçüt birimidir.

2.4.2. Ekolojik ve Teknolojik Boyut

1973 dünya enerji krizi ile beraber küresel boyutta ‘ekolojik’ kavramının önem kazanarak, politikanın ana konularından biri haline gelmiştir. Bunun ardından modern hayattaki düşünceler, ekolojik bir perspektifle yeniden yorumlanmıştır. Ekolojik olma durumu, günümüzde popüler hale gelmiştir ve çoğu kelime için ön isim olarak kullanılarak; birçok unsurda ekolojik boyut ön plana çıkarılmıştır (ekolojik döngü, ekolojik tarım, ekolojik yaşam, ekolojik enerji, ekolojik ev).

Ekolojik kavramı, doğanın ve fiziksel çevrenin bilimselliği olarak adlandırılabilir. Ekoloji sadece bilimsel değil, bir düşünce biçimi olarak da algılanmalıdır. L. Mumford, “Düşünmeye değer ne varsa hepsi ekolojik olmak zorundadır. İnsanın doğasının değişmesi gereklidir” diyerek, ekolojinin bilimselliği dışında sosyolojik ve felsefik bir bütünleşme ile yaşam kalitesinin artabileceğini aktarır. M. Bookchin, kapitalist toplumun ilişkileri sonucunda gelişen çevre tahribatından söz etmektedir.(Keleş, R., 2003)

'Doğanın önceliği' fikrini etik bir şekilde kavrar. Batı düşüncesinin doğanın acımasız bir zorunluluk bölgesi, amansız bir yasaya uygunluk ve yükümlülük alanı olduğu fikrine karşı zorunlu olarak beliren iki uç tavrın -ya insanlık "ekolojik" bir alçak gönüllülükle "doğal yasa" diktasına teslim olacak (mağrurca çiğnediği karıncanın yanında sefil yerini alacak) ya da teknolojik ve ussal kurnazlığıyla doğayı fethedecektir- doğa ve toplum arasında bir ikicilik yarattığını ifade eder'(Bookchin, M, 1995)

Tüketim hızı ve çevre tahribatı oranının içindeki sürekli dinamizm ile oluşan teknolojik gelişmeler coğrafi ve ekonomik alanını genişletmiştir. Günümüzde içinde yaşadığımız kapitalizm; hızla gelişen, birleştirici nitelikli, alanını genişleterek dünyada yayılan ve hâkimiyet gücü artan bir kapitalizmdir. “Bununla birlikte son yirmi yılda yaşanan teknolojik değişiklikler, ekonomik faaliyetlerin tüketici ihtiyaçlarını daha etkin şekilde çeşitlendirmesine, bu ihtiyaçları arttırarak, şekillendirmesine ve bireysel nitelikli, özel üretilen mal ve hizmetlerin geniş ölçüde ve bir düzen dâhilinde üretilmesine sebep olmuştur. Artık içinde yaşadığımız dünya; maliyet etkinliği alışkanlığının genişlediği, yüksek-teknoloji dünyasıdır.”(Brown, 1991)

Teknolojinin kullanım zararlarından, ekolojinin ön plana çıkarılması ve daha sonra da ekolojinin teknoloji ile düzeltilmesi düşünceleri iki boyutun karşılıklı ilişkisini gerektirir. Politik olarak da teknoloji ve ekolojinin birlikte çevre kaygısı içerisinde yer aldığı temel ilke ise, sürdürülebilirlik ilkesidir. “Sürdürülebilirlik aslında iyi bir çevrenin nitelikleri konusunda doğrudan bir tanımlama yapmamaktadır. Kalkınmacı kaygılarla çevreci kaygıları uzlaştırmaya çalışmaktadır. Bu ilkeye göre her nesil, kendisinden sonra gelecek nesillerin kalkınmadaki tercihlerini yaşama geçirmesini engellemeyecek biçimde kullanılmalıdır.”(Tekeli, İ. ve diğerleri, 2002)

Sürdürülebilir ve ekolojik bu durum; Marksizm ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Foster, “Marx'ın ekolojik yıkımın ayrımında olduğunu, çalışmalarında ekolojik soruna sistematik bir biçimde yaklaştığını, kapitalizm ve komünizm analizlerinde ekolojiye yer verdiğini ve geleceğin toplumunda sürdürülebilirliğin merkezi bir kavram olacağı sonucuna ulaştığını savunanlardandır.” (Foster, J. B., 1999) Foster'ın sürdürülebilirliği merkez alan toplumsal yaşam kurgusunda, günümüz için toplumsal sorunları da ele alan kapsamlı bir kavram gerekmektedir. Yaşam kalitesi kavramı, sürdürülebilirliği de içine alan, hem doğal hem de yapay çevre ile etkileşimi içeren ana bir kavramdır. Merkezi bir kavram olarak yaşam kalitesi üzerine, Harvey Perloff, 1969 yılında şöyle demektedir: “Bir kentsel yerleşme etrafında toplanmış kişilerin yaşam kalitesi, doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşimiyle belirlenir.”

Bu konuda izlenecek politikalar hem doğal çevreyi hem yapılı çevreyi göz önünde tutmalıdır. Bu bağlamda, sürdürülebilir gelişme perspektifinde bulunduğundan, doğal çevreye, farklı yaklaşmak gerekir. ‘Sürdürülebilirlik gerçekleştirilmesi gereken bir koşuldur. Burada söz konusu edilmesi gereken letafet (amenity) kaynaklarıdır. Bunlar iklim, topografya, kıyılar, bitki örtüsü, manzara gibi mal niteliği taşımayan kaynaklardır. Bu kaynakların birliktelikleri ve yarattıkları özel dışsallıklar yaşam kalitesine büyük ölçüde katkıda bulunabilmektedir.’ (Tekeli, İ. ve diğerleri, 2004) Yaşam kalitesi yüksek olmayan birçok toplumun sürdürülebilirlik koşulunu gerçekleştirebileceği düşünülebilir. Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesine sınırlar getireceğinden, ancak yaşam kalitesi kavramıyla birlikte gerçekleştiğinde anlamlı hale gelir. Bu nedenle ekolojik ve teknolojik merkezli bir yaşam kalitesi kavramı, sürdürülebilirlik kavramının dışında tanımlanması gerekmektedir.

Ekolojik merkezli yaşam kalitesi çözümlenmeleri, çevrenin varlığıyla yaşam kalitesine katkısı ve insanın doğayla değişik ilişki kurma biçimlerine yüklenen olumlu değerlerden oluşabilir. Buna göre;

- Var olan doğal çevrenin insanla kurduğu ilişki yaşam kalitesini etkiler.
- Yapay çevrenin, var olan doğal çevreyle ilişkisi toplumsal bir yapıyı oluşturacağı için toplumsal bir boyut kazanmakla beraber yaşam kalitesinin kriterleri arasındadır.

2.4.3. Ekonomik ve Politik Boyut

Yaşam kalitesi kavramı, ekonomik boyutta ilk olarak 20 yy.ın ilk yarısında incelenmiştir. Yeni malzeme kullanımı, üretimi ile gelişen endüstrileşmiş devletlerin pazar gücünü arttırma amacı ile yaşam kalitesini yükseltme düşüncesi, tarihte ilk olarak politika ve ekonominin karşılıklı ilişkisi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Dünyada ekonominin babası olarak nitelendirilen Adam Smith'in eseri "*Wealth of Nations*"dan sonra, Amerika ve İngiltere gibi ülkelerdeki ekonomistler; serbest ticaret anlayışının gelişimi ve refah düzeyini sadece ekonomik bazda bir etki olarak irdelenmişlerdir. Bu eserden sonra politika, ekonomi ekseninde yaşam kalitesini yükselten ana arter olarak görülmektedir. Materyalist kültür, sadece yaşam kalitesini ekonomi merkezli düşündüğünden, toplumu ortaya çıkaran adalet ve etik boyutu da yok etmekteydi. Bu yok oluşun ardından komünizmin ortaya çıkışı ile politika, sosyal ve ekonomi bazında yaşam kalitesini yükseltici ana hatlarını oluşturmuştur. Materyalist kültürden en çok etkilenen ülkelerden A.B.D, toplumsal boyutun önemini politikaya yansıtmaya başlamıştır. Campbell (1981)'e göre İkinci Dünya savaşından sonra, Lyndon Johnson 'Büyük Toplum Programı (Great Society)' oluşumuna girdi. Konuşmasında; "Büyük toplumun oluşumunda amaç; insanların çevre, kapasiteleri ve bireysel mutluluklarını devamlılığı sağlayacak olan sosyal strüktürlerini kesinleştirmek olmalıdır. Böylece 'Büyük Toplum(Great Society)' 'ne kadar' sorusu ile değil, 'nasıl iyi' sorusu ile malzemelerin kalitesi ile değil, insanların yaşam kalitesi hakkında endişe duyacaklardır."sözleri ile yaşam kalitesinin politik arayışına yol açmıştır.

Yaşam kalitesinin özü "yaşam biçimi" (mode de vie) ve "yaşam stili" (style de vie) dir. Yaşam biçimi, sosyal sınıflara göre belirlenir, globalleşmeyi benimser. Yaşam stili, kişiye özgüdür, bireyin tutumuna göre belirlenir, farklılaşmayı benimser. (Kaya, 1994) Yaşam biçiminden yaşam stiline geçişte, başarı ancak, politikacıların, ekonomik yaşama yön veren özel veya tüzel kişilerin, kuruluşların, temel hedefleri ekonomik büyümenin yerine, sürdürülebilir ilerleme anlayışının yerleştirilmesi ve benimsenmesine bağlıdır. Küresel ekonomi ve küreselleşme olgusu bu anlayışın en önemli aşamasıdır. (Ünal, 2004)

Siyasal erkin belirleyeceği politikalar ile beraber yaşam biçimi değişip ve gelişebilir. Küreselleşme olgusu ile pazar ekonomisinin gelişimini öngören politikalar ekonomik değerden çıkıp, demokratik katılım ile sosyal boyutta da etki göstererek yaşam

kalitesini yükseltebilir. Demokratik bir katılımın oluşabilmesi için uluslararası boyuttan, en küçük birim olan yerel yönetimlerin belirleyeceği politikalar ile yaşam biçimi gelişebilir. Smith'in önermesinde de; "Çoğunluk kuvveti ölçütüne ya da devletin yasal eşitlik olgusuna uygun kentsel gelişmeyi kontrol etmek için yerleşmenin ve yerel demokrasinin önü açılmalıdır. Nitekim "mülk kapitali" aksi halde merkezi hükümetleri etkilemekte ve sorunlar yaratmaktadır."(Smith, 2001) Politikanın ekonomik bazlı "mülk kapitali" düşünce sistemi değişmesi ile yaşam stili değişebilir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği, Avrupa'da yeni yönetim biçimlerinin belirlenmesi, daha güçlü ve daha istikrarlı bir Avrupa, yeni bir toplumsal ve ekonomik ajanda ve daha yüksek bir yaşam kalitesi olarak sıralanan hedefler arasında iyi yönetimi ilk sırada yer vermektedir: (Ünal, 2004)

"İyi yönetim" kavramı fonksiyonel bir demokrasi ve etkili bir kalkınma için çok önemli bir önkoşul oluşturuyor. AB politikalarını uygulayabilmek için gereken "idari kapasite" de iyi yönetimin bazı ilkelerini kapsadığı için yönetime bağlılığı güçlendiriyor. Yönetim, genel anlamda, bir ülkede kaynaklar üzerinde kontrolü elinde bulunduran otoritenin bu kaynakları ekonomik ve toplumsal gelişme için nasıl kullandığını belirleyen gelenekler ve kurumsal yapı olarak nitelendiriliyor. Bu tanım, kararların nasıl alındığını, gücün nasıl kullanıldığını ve yurttaşların bu sürece katılım yollarını içeriyor. Bu genel tanım gösteriyor ki, yönetim, şirketlerin ortaklarına ve kullanıcılarına olan sorumluluklarından insan haklarına, yerel yönetimlerden devletin düzenleyici rolüne kadar toplumsal yaşamın hemen her alanını ilgilendiriyor.(Ertuna, 2001) İyi yönetim, insan odaklı sürdürülebilir bir kalkınma için anahtar kavramdır. İyi yönetimle geleneksel anlamdaki büyüme modeli arasında çok yakın bir ilişki mevcuttur. Yapılan analizler, iyi yönetimle bir dizi ekonomik ve sosyal gösterge arasındaki ilişkiyi kanıtlamaktadır. Zayıf yönetim, toplumsal gelişmeyi yavaşlatmanın yanı sıra büyüme hızını da düşürmekte. İyi yönetim ise, büyüme hızını ve kişi başına gelir seviyesini artırırken, bebek ölüm oranı, okuma yazma oranı, yaşam beklentisi gibi toplumsal göstergelerde iyileşmeye yol açmaktadır. Ülkelerin ekonomik ve siyasi sistemlerinin birbirine yakınlaştığı yeni dünya düzeninde, merkezlerin işlevi azalırken yerinden yönetim önem kazanıyor. İyi yönetimi hayata geçirebilen ve ekonomik ve toplumsal gelişimlerini bu kavram etrafında sürekli olarak yeniden ele alabilen ülkeler, yeniçağda, dünya sahnesinde daha iyi bir rol sahibi olabileceklerdir. (Beyaz Kitap, 2001)

2.4.4. Sosyo - Kültürel Boyut

Modernleşme ile beraber endüstriyel toplum, millet-devlet anlayışı ve bireyselleşme karşı kültürel değişim ile birlikte ortaya çıkan bir dönemin başlangıcıdır. (Ross, 1988) Harvey'in (1989) değerlendirmesindeki; "esnek bir rejime geçmenin ve köklü değişimin temelinde, modanın, ürünlerin, teknoloji üretiminin, işgücü akımının, ideoloji ve görüşlerin, değerlerin ve uygulama alanı bulmuş faaliyetlerin-tecrübelerin- ortadan kalkması, diğer bir ifadeyle geçici olması yatmaktadır" sözleri endüstriyel toplumun kalıcı olan niteliksel değerlerin azalacağını öngörmektedir.

Değerlerin değişmesi ile kentleşme, bireyselleşme, yerelleşme ve dinsel ayrışma özelliklerinde ortaya çıkmaktadır. Yaşam çevresindeki ayrışım "sosyal soyutlanma" ile sosyal bağların zayıfladığı "komşulaşma" kültürünün de soyutlandığı bir devir yaşanmaktadır. İnsanoğlunun yapısı tekil birey olarak yaşayabilecek yapıda olmadığından, sağlıklı ve canlı bir toplumun var olması için beraber yaşamayı ve çalışmayı benimsemesi gerekmektedir. Toplumun bireylerindeki benimseme için yaşam çevresine sahip çıkma bilinci yerleştirilmelidir. Kentlerimizin, kasabalarımızın, köylerimizin yaşanabilir olması için, toplumsal bir bilinç ve eğitim gereklidir. Eğitim vazgeçilmez bir olgu olarak karşımıza çıkar. Sosyal boyutta eğitim seviyesi yükseldikçe, yaşam kalitesine karşı toplumun tepkisi daha etkili ve daha bilinçli, ne istediğini bilen bir toplum olacaktır.

Bireysellikten sıyrılıp, toplumsal değerler ile ilişkili olmak için eğitimle bilinçlendirilmiş bir toplumda gerekli değerlerden biri kültürel mirasın korunmasının sağlanmasıdır. Kültür ve tarih boyutu gelişim sürecinin çok önemli anahtarlarıdır. (Ünal, 2004) Bunları benimsemek "Yer" duygusunun hissedilmesi ile alakalı bir durumdur. Yaşam kalitesine ilişkin sosyo-kültürel düşünceler evrensel değerlerdir ve çeşitli kültürlerle sahip farklı uluslar için değişiklik gösterebilirler. Bir ülkedeki şehirler için kriterlerin öncelik sıralarının farklı olacağı muhtemeldir. Avrupalıların iyi bir yaşam kalitesi olarak kabul ettikleri, Türkiye ya da Japonya'da iyi olarak nitelendirilmeyebilir. Bundan dolayı kültürel görecelik konusu önem kazanmaktadır. "Kültürel görecelik kavramı, hayatlarının geliştirilmiş ilkelerin müdahalesiyle değişmesi söz konusu olan yerel halklar için daha önemlidir." (Mazumdar, S., 2007) 'Yer' bilincinin oluşabilmesi için kültürel birikime sahip çıkılmalıdır. Kültür, insanın aidiyet hissi duyduğu ve keyif aldığı fiziksel unsurlarda önemli bir rol oynar. Zaman içinde mekânla tekrarlanan karşılaşmalar ve etkileşimler

bağlanmaya yol açar. Kùltürler, çevreyle etkileşim içinde olmanın ve ilişki kurmanın farklı ve kendine has yollarını geliştirmiştir. Kùltür gerçekten de bir farklılık yaratır. Ortak teknoloji, benzer yapılar, artan ticaret ve yükselen refah düzeyine rağmen, dünyanın dört bir yanındaki şehirler belirgin kültürel geleneklerden kaynaklanan özellikleri korumaktadırlar. Örneğin, Çin şehirleri bu kalabalık ulusun yalıtılmışlığından kaynaklanan kuvvetli yerel özellikleri sergilemektedir. Yalıtılmışlık ve istikrarsızlık Japon kültürünün gelişimini şekillendirdiği kadar, hem Uzak Doğu hem de Orta Doğu'daki kültürel kuzenlerinden büyük farklılıklar sergileyen Japon şehirlerini de şekillendirmiştir.” (Allison, 1984) Sonuç olarak;

1.Kültürel miras ‘yer’ duygusunun oluşmasını sağlayarak yaşam kalitesini geliştirebilir.

2.Bireysellikten çevre-toplum ilişkisine uygun politikanın oluşması sağlanmalıdır.

2.4.5. Etik Boyut

Yaşamda bireysel durumun ilerlemesi ve genişletilmesi için diğer bireylerle ilişkiye girmek zorunluluğu bulunmaktadır. Toplumsal ilişkilerde sosyal boyut, etik boyutun kapsamında yer alır ve ona göre şekillenir. Platon ve Aristoteles, devlet-toplum-birey kurgusunda devletin iyi bir ahlak bilinçlendirmesi ile bu zincirin güçlenebileceğine ifade etmektedirler. Toplumsal olarak bahsettiğimiz sosyal ilişki de ahlakın eksikliği, benlik ve insan olma duygusunun yitimi yönünde olur. Kant'da ‘ahlakın kendisi hakkında doğru yargıda bulunmayı olanaklı kılan bir kılavuz ile üstün bir kural var olmadığı sürece, her tür bozulma tehlikesine açık olduğu için, kendisinden vazgeçilmeyecek kadar gereklidir’(Kant, 1984) demektedir.

Yaşam çevremiz için sorumluluk alınacaksa bunun temellendirilmesi etik değerler üzerine olmalıdır. Yaşam çevresinin şekillenmesi, ahlaki değerlerin önemsendiği antik dönemde bir tapma niteliğinde olduğundan büyük bir özveri ile yapılmaktaydı. Ahlaksal öğretilerle beraber çevreye verilen değer arttırılıp, yaşamsal öze bir vurgu yapılabilir. İnsanın doğa karşısındaki davranışının temeli ahlak ilkeleridir, başkalarının haklarıdır. Bu yaklaşımı Kant, felsefe yapıtlarında “kesin buyruk” olarak adlandırmaktadır. Yaşam kalitesinin oluşumunda etiksel değerler aslında soyut olmasına rağmen toplumun temelini oluşturur.

2.5. FARKLI BOYUTLAR BAĞLAMINDA YAŞAM KALİTESİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ

“Yaşam kalitesi” kavramı geniş kapsamlı olması sebebi ile kriterlerinin belirlenmesinde farklı göstergelerden yararlanılmaktadır. Çalışmada bahsedilen boyutlar, yaşam kalitesi kavramının birer alt kümesi olarak her birinin etkisi farklıdır. Bu farklılık; kavramın kesin bir sonuca ulaşmasının zorluğunu oluşturur. Filozofların genel yaklaşımlarında olduğu gibi “mutluluk” olan hedefin “yaşam kalitesi” ile özdeşleşmesi her bireye göre farklılık gösteren, öznel bir duruma sokmaktadır. Öznel ölçütlere dayanan olguların bir politika konusu olması ve geliştirilmesinin planlanmasında kavramsal sorunlar çıkmaktadır. Yaşam kalitesi kavramının geliştirilmesi ve buna bağlı olarak göstergelerin ortaya konulması arayışında toplumsal politikaların akılcılığının geliştirilmesi ve yeterli hale getirilmesi kaygısı vardır. Yaşam kalitesi, filozofların genel yaklaşım çıkarımlarında olduğu gibi nesnel bir ölçümünde net sonuçlar getirebilir.

Yaşam kalitesinin iki boyutu olduğu konusunda bir oybirliği vardır: bir yandan bireyin yaşamdan tatmin olmasını sağlayan içsel, psikolojik mekanizmalar, öte yandan içsel mekanizmayı tetikleyen dışsal koşullardır.(Bryan, H.Massam, 2002) Yaşam kalitesi göstergeleri iki farklı boyutta sınıflanabilir. Birinci boyut yaşam kalitesi ölçütlerinin nesnel yada öznel ölçülmesine göre farklılaşabilir. Nesnel ölçütler kaliteli bir yaşam için gerekli ve nesnel olarak ölçülebilen maddi koşullar üzerinde durmaktadır. İkincisi olan öznel ölçütler ise bu koşullar konusunda insanların duygularına yani öznel değerlendirmelere dayanmaktadır. Benzer nesnel koşullara sahip toplumlarda öznel yaşam kalitesi ölçümleri çok farklı sonuçlar verebilecektir.(Tekeli, İ ve diğerleri, 2004)

Niceliksel olarak tatmin eden yaşam kalitesi kriterleri (Çizelge 1.3), bireysel düzeydeki nesnel yaşam kalitesi ölçütlerini Çizelge 1.4’de görüldüğü gibi etkilemektedir. Bu çalışmanın strüktürünün belirlenmesinde bu etkileşim ile her bir tür yaşam kalitesinin hangi tür kavramlara dayanarak ortaya konulabileceği bir sistem anlayışı içinde ortaya konulacak ve sonra da bu kavramlara etki eden faktörlerin belirlenmesi ile yaşam kalitesi kriterleri oluşturmaktadır.

Çizelge.1.3.Genel Düzeyinde Yaşam Kalitesi (Tekeli, İ ve diğerleri, 2004)

	Nesnel	Öznel
Nesnel Ölçütleri Yaşam Kalitesi	1.Çevre Kalitesi	1.Latif risksiz bir yaşam çevresi
	2.İnsan Kaynağı	2.Yüksek bir yaşam kalitesine sahip bir komünite oluşturmaya uygun nicelik ve nitelikte insan kaynağının varlığı
	3.Sağlık Durumu	3.Güvenli sağlıklı yaşam sağlayan komünite
	4.Eğitim Durumu	4.Eğitim mükemmeliyeti ve fırsatlarının yüksekliği
	5.Ekonomik Performansı	5.Komünitenin sağladığı ekonomik fırsatların algılanması
	6.Toplumsal Bütünleşmesi	6.Yabancılaşma, dışlanma duygusu
	7.Siyasal Sistemin Niteliği	7. Komünitenin kararlara katılıma açık olma derecesi
	8.Yerleşme Kalitesi	8. Keyifli ve yer duygusu oluşturan bir yaşam

Çizelge.1.4.Birey Düzeyinde Yaşam Kalitesi (Tekeli, İ ve diğerleri, 2004)

	Nesnel	Öznel
Birey Düzeyinde Yaşam Kalitesi	1.Doğal çevreyle ilişki kurma biçimleri	1.Doğayla uyumlu yabancılaşmamış bir yaşam duygusu
	2.Sağlıkla ilgili yaşam kalitesi göstergesi	2.Tam iyi olma hali duygusu
	3.Eğitim düzeyi ve bilgisi	3.Eğitim başarısı ve dünyanın gelişmiş bilgilerine ulaşabilme duygusu
	4.Gelir düzeyi	4.Gelirini tatmin edici bulma duygusu
	5.Sanatsal ve bilimsel başarısı	5.Sanat ya da bilimsel etkinliklerde başarı duygusu
	6.Toplumsal Farklılaşma ve katmanlaşmadaki konumu	6.Toplumda saygı görme duygusu
	7.Siyasal sürece katılma düzeyi	7. Haklarının korunduğu ve toplumsal bir özne olduğu duygusu
	8.Boş zamanın varlık derecesi	8. İş dışında yaşamına anlam katan faaliyetleri, seçme özgürlüğü
	9. Yaşadığı yerleşmenin (Mahallenin) Kalitesi	9. Yaşadığı yerleşmeden ve kurduğu sosyal ilişkilerden tatmin duygusu

Tekeli ve diğerlerinin yaptığı çalışmada yaşam kalitesinin nesnel ve öznel düzeyinde yaşam kalitesi kriterleri Çizelge 1.5'te gösterildiği üzere disiplinler arası ilişki göz önünde de tutularak Çizelge 1.6 oluşturulmuştur.

Çizelge.1.5. Nesnel Yaşam Kalitesi Ölçütleri (Tekeli, İ ve diğerleri, 2004)

	Nesnel	Öznel
Nesnel Yaşam Kalitesi Ölçütleri	1.Çevre Kalitesi ve sürdürülebilirlik	1.1. İklimin yaşama uygunluğu 1.2. Hava kirlilik göstergeleri 1.3. Akarsuların kalitesi 1.4. Deniz plajlarının su kalitesi 1.5. Atık suların ne kadarının arıtıldığı 1.6. Katı atıkların ne kadarının toplandığı ve dönüştürüldüğü 1.7. Kişi başına konutlarda kullanılan elektrik enerjisi miktarı 1.8. Arazi kullanmada ormanlık alan oranı
	2.İnsan Kaynağı	2.1. Nüfus yoğunluğu 2.2. Nüfus artış hızı 2.3. Göçmen nüfus oranı 2.4. Net göç hızı 2.5. Toplumsal çeşitlilik 2.6. özürlü nüfus oranı 2.7. Genç nüfus oranı 2.8. Yaşlı nüfus oranı
	3.Sağlık Durumu	3.1. Doğumda yaşam ümidi 3.2. Kişi başına tüketilen kalori 3.3. Çocuk ölüm oranı 3.4. Perinatal ölüm hızı 3.5. Bir sağlık hizmetleri sistemine (sigorta) bağlı olanların oranı 3.6. Belli aşılarını yaptırmış olanların oranı 3.7. 100000 kişi başına doktor 3.8. 100000 kişi başına hemşire 3.9. 100000 kişi başına yatak
	4.Eğitim Durumu	4.1. Yetişkin nüfusun okur yazarlık oranı (kadın - erkek) 4.2. Ortalama okunan yıl 4.3. Yaş grubunda (YG) anaokulu eğitimi görenlerin oranı 4.4. YG temel eğitim görenlerin oranı 4.5. YG lise ve dengi eğitim görenlerin oranı 4.6. YG yüksek öğrenimde okuyanların oranı
	5.Ekonomik Performansı	5.1. Kişi başına GSMH ya da kişi başına üretkenlik 5.2. Kişi başına GSMH artışı 5.3. Kişi başına sanayi ve hizmetlerde kullanılan enerji miktarı 5.4. İşsizlik oranı 5.5. Gençlerde işsizlik oranı 5.6. İşgücüne katılma oranı 5.7. Çalışanlarda kadın oranı 5.8. Mutlak yoksulluk çizgisinin altında kalanların oranı 5.9. Toplam tüketim içinde gıda harcamalarının payı
	6.Toplumsal Bütünleşmesi	6.1. Toplumsal eşitsizlik göstergesi 6.2. Toplumda orta sınıfların büyüklüğü 6.3. Düşey mobilitenin açıklığı 6.4. Toplumda boşanma hızı 6.5. Toplumda mülkiyete dayalı suç oranı 6.6. Uyuşturucu kullanımının yaygınlığı 6.7. İntihar oranı 6.8. Tecavüz olaylarının sıklığı 6.9. Töre cinayetleri sıklığı
	7.Siyasal Sistemin Niteliği	7.1. Siyasal sistemin demokratikliği ve toplumu temsil açığı 7.2. Seçimlerde siyasal kadroların yenilenme oranı 7.3. Seçimlere katılma oranı 7.4. Seçilenler arasında kadın oranı 7.5. Sivil toplumun gelişmişliği 7.6. 1000 kişiye düşen gazete sayısı 7.7. Günde kaç saat TV izlendiği
	8.Yerleşme Kalitesi	8.1. Kişi başına düşen yeşil alan 8.2. Ödenebilir fiyatlara konut arzı yeterliliği 8.3. Konutlarda oda başına kişi sayısı 8.4. Merkezi ısıtması olan konutların oranı 8.5. Yasal statüsü olmayan konutların oranı 8.6. Toplu taşıma hizmetlerinin gelişmişlik düzeyi 8.7. Günlük yaşamda ulaşımda kaybedilen zaman 8.8. Trafik kazalarında ölenlerin sayısı 8.9. Yerleşmede alt yapıların özürülerin yaşamını kolaylaştıracak biçimde düzenlenme derecesi 8.10. Ses kirliliği düzeyi 8.11. Dinlenme ve eğlence hizmetlerinin gelişmişliği 8.12. Güvenli içme suyu olan konutların oranı

Tablolara ve boyutsal yaklaşımlara göre kriterler olarak şöyle özetlenebilir:

- *Fiziksel Çevre ve Sağlık Boyutu:* Toplumsal yapının refahında; sağlık, iklim koşulları, güvenlik, atık sular, gürültü, hava kirliliğinin arındırılması bileşenlerinden oluşmaktadır. Fiziksel çevre boyutunda iklim faktörü ekolojik değerlendirilirken, fiziksel çevrenin bileşenleri arasında hava, su, ısı, ses gibi değerler iklimsel uyum olarak bu değerlendirme sistemi içerisinde yer almaktadır.
- *Ekolojik ve Teknolojik Boyut:* Boyutsal paydada birbirlerini süreçsel etkileşimleri ile ‘sürdürülebilirlik’ kavramında birleşen, sadece doğal yaşamı değil insanın yaşam çevresi ile ilişkisinin kurulmasını sağlayan birleşimdir.
- *Ekonomik ve Politik Boyut:* Toplumsal refahın oluşumu için çoğu siyasetin ekonomiye dayandırılması yaşam kalitesini etkilemektedir.
- *Sosyo-kültürel Boyut:* Yaşam kalitesinin ‘katılımcı odaklı’ sosyal- kültürel boyut, yaşam biçimimizi şekillendiren kültürel miras, toplumsal birlik bileşenleridir.
- *Etik Boyut:* İnsanların birbirlerine değer verebilmesi için kendine verdiği değeri, topluma ve yaşam çevresine de göstermesi gerekmektedir. Toplumsal bilinç ve politik yaptırımlarla geliştirilebilecek soyut bir durumdur. Sonuç olarak; boyutların açıklanmasından çıkan sonuçlar, yaşam kalitesinin ölçümsel tabloları ve yaşam kalitesi kriterleri Çizelge 1.6.’de gösterilmektedir.

Çizelge.1.6.Farklı Boyutlara Göre Geliştirilen Yaşam Kalitesi Kriterleri

NESNEL ÖLÇÜTLERE GÖRE YAŞAM KALİTESİ KRİTERLERİ	Fiziksel Çevre Boyutu	İklim Uygunluğu Hava Sirkülasyonu Su Kaynak Kullanımı Güvenlik Ulaşım Hijyenlik
	Ekonomi –Politik Boyut	Bilgiye Dayalı Ekonomi ‘İyi Yönetişim’ Tüketim Hızı Oranı
	Ekolojik ve Teknolojik Boyut	Doğal Çevre Korunumu Enerji Tüketimi Atık Yönetimi Yapay - Doğal Çevre İlişkisi Yeni teknolojiler
	Sosyo -Kültürel Boyut	Kültürel Miras Korunumu Bilinçlilik Düzeyi Toplumsal Birlik Durumu Devlet –Kültür -Toplum İlişkisi
	Etik Boyut	Birey -Sorumluluk Bilinci Toplumsal Katılım

3. MİMARİ TASARIM - YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ

3.1. “YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMININ MİMARİ TASARIM BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

“Yaşam kalitesi”, insanların yaşam koşullarından, ilişkilerinden ve içinde yaşadıkları çevreden duydukları tatmin ve güven derecesini ifade eden bir kavramdır. (Erkul ve Karakılçık 2000) "Yaşam kalitesi" kavramı, bireylerin belli bir zamanda sahip oldukları kaynakları, yaşadıkları yerleri, fiziksel, toplumsal, çevresel ve psikolojik koşulları da içermektedir. Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme, doğal kaynakların azalması, çevre sorunları ve teknolojik gelişmeler ile yaşam kalıplarının değişmesi gibi faktörler bu kavramı belirleyen etmenler arasında yer almaktadır. (Erkul ve Karakılçık 2000) Başta yaşam çevresi olmak üzere, insan topluluklarının yaşam kalitesiyle ilgili tüm konular, mimarlık ve yapılı çevreyle yakından ilişkilidir.

“Mimarlık” ise, insanların yaşamını kolaylaştırmak, barınma, eğlenme, dinlenme çalışma gibi eylemlerini sürdürebilmek için gerekli mekânları, işlevsel ve estetik gereksinimleri, teknik ve yönetsel zorunluluklarla bağdaştırarak inşa etme bilimi ve sanatıdır (Hasol, 1998). Mimarlıkta kalite bu derecelerin, işveren veya kullanıcı istek ve gereksinimleri olarak açıklanabilir (Gültekin, 1998). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sınırları sürekli genişleyen yaşam kalitesine, istekler ve ihtiyaçlar değişik boyutlar getirmektedir. İçerdiği anlam bakımından dinamik bir özellik taşıyan yaşam kalitesi kavramı, kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişip gelişmektedir. Tasarımda bu değişen ihtiyaçları göz önünde bulundurarak gereksinimleri karşılayacak çalışmalar yapılmalıdır. Mimari ürünün yaşam kalitesine etkisi herhangi bir ürün kalitesine göre daha karmaşıktır. Çünkü

- Mimarinin birçok parçayı içeren karmaşık yapısı vardır.
- Tasarım ve yapımdaki kararlar karmaşıktır.
- Çoğunlukla bir defaya özgü yapılmaktadır.
- Tasarımda kullanıcıya bağlı psiko-sosyal öncelikler gibi özelliklere sahiptir (Sahil, 1998).

Mimarlıkta 'kalite' kavramı, tek bir yapı ölçeğinde başlayıp bütünün içinde çevresel kaliteyi yansıtan bir süreçtir. Mimarlık, yaşam için çeşitli boyutlarda ve düzeylerde mekanlar ve yaşam çevreleri yaratan çok yönlü ve çok boyutlu bir disiplindir. Mimarlık, tarihi kültüre ve yaşam çevresine ait temel bir ögedir. Mimaride kalite ile ilgili kayıtlar M.Ö. 2150 yılına kadar uzanmaktadır. Ünlü Hammurabi Kanunlarının 229'ncu maddesinde "eğer bir inşaat ustası bir kişiye ev yapar ve yapılan ev yeterince sağlam olmayıp ev sahibinin üstüne çökerek ölümüne neden olursa o inşaat ustasının başı uçurulur" şeklinde bir hükmün mevcudiyeti (King,W.L., 1998) mimarideki yaşam çevresine verilen değeri vurgular.

"Mimarlık ve Yaşam Kalitesi" kitabında kalite, *paylaşılan bir amaç* olmalıdır ve her inşaatın toplum üzerinde bir etkisi vardır ve bu nedenle inşaat etkinliği içindeki tüm aktörlerin sadece kendi ihtiyaçlarını düşünmemeleri ve toplumun çıkarları yönünde hareket etmeleri gerekir. Bu bağlamda mimari tasarımda yaşam kalitesi, fiziksel ve duygusal öğelere ek olarak, yaşam çevresinin tüm güçlerin ve öğelerin oluşturduğu bir yaşam biçimi olarak görülmektedir. (Demirer, T ve diğerleri, 1997) Geray, mimarlıkta yaşam kalitesini dar anlamda "toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından yaşam çevresi tanımına giren yerlerde, teknik ve sosyal altyapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin, önceden belirlenen standartların üstünde olması durumu" olarak tanımlamaktadır (Geray, 1998). Geniş anlamıyla mimarlıkta yaşam kalitesi kavramı, toplumsal, kültürel, siyasi öge ve süreçleri de içermektedir. Bu kavram, bireylerin yaşam çevresinde sunduğu olanak ve fırsatlardan eşit, dengeli ve gereksinimleri oranında yararlanmasını, aynı zamanda eğitsel, sanatsal, kültürel, siyasi etkinliklere ve süreçlere etkin biçimde katılma olanağına sahip olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda yaşam çevresinin, yaşam kalitesi düzeyinin yüksek olduğu yerler, bireyleri yalnızca barındıran değil, toplumsal, ekonomik, kültürel ve manevi gereksinimlerini de karşılayan, ona çevre yönetimine katılması olanaklarını da sunan yaşam çevresidir. Platondaki ideal dünyanın olabilmesi için ideal bir mimari anlayışla ideal bir yaşam çevresi oluşturulabilir.

3.2.MEKÂN (KENTSEL ve KIRSAL) ve YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ

Mekân ve insan arasındaki bağlamsal durum çok farklı boyutlarda olabilmektedir. Mekânın ontolojik (varlıkbilimsel) olarak algılanabilirliğinin yanı sıra kesin olan şey;

“mekânın insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal boyutu: mekânsal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin oluştuğu cansız nesnelere olarak değil, toplumsal süreçleri, bu süreçlerin mekânsal olmasıyla aynı tarzda- içeren- şeyler olarak görülmektedir” (Harvey, 1996). Mekâna sadece sosyal bir nitelik veren Gans (1962) ve Suttles (1968) gibi bazı sosyal bilimciler çalışmalarında toplulukların oluşturulmasına odaklanmıştır. Rivlin (1987) New York City’de dini bir grubun nasıl bir cemaat oluşturduğunu anlatmış ve Abrahamson (1996) etnik ve dini cemaat örnekleri ve bunları nasıl kurduklarının örneklerini vermiştir. (Mazumdar, 2007) Fiziksel olarak mekânların yaşam kalitesi ise, disiplinin içsel yapısından ve çok yönlülüğünden kaynaklanan pek çok fiziksel, sosyal ve ekonomik faktörü içinde barındırır. Bu faktörler arasında, hava kirliliği/temizliği, ses kirliliği, görsel kirlilik/temizlik, açık alanlara ulaşılabilirlik düzeyi, altyapı vb. gibi fiziksel çevreyi ilgilendiren konular olduğu gibi, sosyal bağlar, komşuluk ilişkileri, korunmuş gelenekler, kent içi kullanımlar, gibi sosyal olgular da vardır. Sosyal ve fiziksel olarak düşünüldüğünde “iyi veya güzel fiziksel bir mekâna sahip olmak iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak anlamına gelir. Mekân duygusu bakış açısı, sosyologların atıfta bulunduğu kavramsal topluluğa, mekânın önemli olduğu ancak insandan bağımsız olmadığı “mekânda insan” a işaret etmektedir.” (Mazumdar, 2007)

Mekâna aidiyet duymak, insanlara anlamlı görünen alanlarla oluşur. Mazumdar ve Mazumdar (1993), mekâna ait hissetmede, mekânı öne çıkaran ritüeller aracılığıyla, aidiyet hissinin oluştuğu bir sosyal unsur bulunduğunu ileri sürmektedir. İnsanların kendileriyle özdeşleştirdikleri, kendilerini bir parçası olarak hissettikleri ve sevgiyle hatırladıkları mekânlar, muhtemelen onlar için yaşam kalitesi iyi mekânlardır. Taşınma, terk etme veya yıkım sonrasında, bir mekânın sakinleri o mekânı özleyebilir, bir kayıp hissi yaşayabilir hatta onlar için yas bile tutabilir. Buradaki, insanın hissettiği genel kayıp hissine bir göndermeden ötedir; derin bir bağın sona ermesinden kaynaklanan güçlü bir üzüntüdür. Böylesi bir bağ iyi yaşam kalitesinin bir unsurudur. (Mazumdar, 2007)

Mimari tasarımda mekânsal olarak yaşam kalitesi, kentsel ve kırsal çevre öğelerinin her birinde oluşturulur. Kentler için tarih boyunca yaşanan ve dünyanın değişik yörelerinde hala yaşanmaya devam eden sorun, kent kültürünün yaygınlaşmasıyla, kırsal kesimde ortaya çıkan ayrışmadır. Kentsel ve kırsal mekânı birbirinden ayıran, tasarımı ve tarihidir ve bugün en büyük ve en yaygın tehdit modern yaşamın getirdiği

taleplerden kaynaklanmaktadır. Modern yaşamla beraber bu iki mekânın özelliklerinin değerlendirilmesi esas olması gerekirken, kırsal çevrenin göçlerle beraber mekân özelliğini yitirmesi, mekânsal olarak bütünselliğinin yitirilmesine sebep olmaktadır. Mimarlıktaki kentsel ve kırsal çevrenin dinamikleri farklıdır. AB bu farklılıkların ortaya çıkarılması için 2001 yılında “Kentsel ve Kırsal Çevrede Mimari Kalite” esaslı bir karar almıştır.

ACE'nin 2004 yılı “Mimarlık ve Yaşam Kalitesi” kitabında mekânsal boyutunun farklı bir kapsamda evrensel nitelikte oluşumunu sağlayabilmek için “evrensel tasarım” öngörülmüştür. Evrensel tasarım ile, tüm ürünlerin ve çevrelerin yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi bakımından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı olur.

“İlerleme kaydedilmesine büyük ihtiyaç duyulan bir başka alan da Evrensel Tasarım kavramıdır. Bu kavram, mekânların, objelerin ve hizmetlerin nüfusun bütün kesimlerinin toplumsal yaşama kısıtsız olarak katılmasına olanak verecek şekilde tasarlanmasını kapsamaktadır. Özellikle AB'nin değişen nüfus özellikleri göz önüne alındığında, çevremizin gelecekteki tasarımında her türlü engelin ortadan kaldırılması giderek daha büyük önem kazanacaktır. Bir toplum olarak, bu toplumun hareket kabiliyeti sınırlı ve daha düşkün üyelerinin ihtiyaçlarını da daha bütüncül ve daha engelsiz bir şekilde karşılamayı öğrenmemiz gerekmektedir.

Kent ve kır arasında yaşamsal olarak, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutta sürdürülebilir bir etkileşim yapılandırılmalıdır. Bölgesel ve kentsel planlama bu paylaşımın oluşumunda, problemlerin azaltılmasında ve güvenli bir çevre yaratımında önemli bir araçtır. Bu amaçla, çevre koşullarının iyileştirilmesi ve uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kentsel ve kırsal olarak talep edilen çevrelerin yaratımı kültürel bir sorumluluktur. Bu bağlamda, tüm etkenleri içeren ve kolektivitelerini sağlayan bir altyapı, buna bağlı kentsel tasarım ve planlama, bu cezp edici çevreleri oluşturacaktır. Kentsel planlar, yaşayan bireylerin talep ve isteklerini içermeli ve şekillendirmelidir. Sadece yapılaşma ve altyapı yatırımlarından çok, kamunun beklentilerine uygun mekân yaratan planlama süreçleri olmalıdır.”(AB Konseyi, 2001)

Kentsel veya kırsal olması fark etmez, mekan hissi içinde olan her yerde yaşam kalitesi kriterleri gereklidir. Bunlar; yaşam kalitesinin yer duygusu (sense of place), okunaklık, kolektif anılarına sahip olma ve tarihsel süreklilik gibi değişik faktörlerin

kombinasyonunun oluşmasından kaynaklanır. Günümüzde bunlara çoğulcu toplumun çeşitliliğine olanak verilmesini, insanların kendilerini dışlanmış hissetmemelerini sağlamalarını eklemek gerekir.(Parfect, Michael ve Power Gordon, 1997)

Norberg-Schulz'un yer duygusu ile açıklamasında:

“Bir ‘yer’, farklı bir karaktere sahip mekândır. Antik dönemlerden beri ‘yerin ruhu’, insanın günlük yaşamında karşı karşıya geldiği ve anlamına vardığı somut gerçeklik olarak bilinmiştir. Mimarlık bu yer ruhunu görselleştirmeli ve mimarın görevi insanın yaşamını kolaylaştıran anlamlı yerler yaratmak olmalıdır.”

Yüksek yaşam kalitesini sağlayacak mekân özellikleri aşağıda sıralanmıştır. İnsan ve mekân arasında bağlar kurmak yüksek kaliteli yaşamın önemli bir temasıdır. Burada mekânlarla kurulan duygusal ilişkiye gönderme yapılmaktadır. Bu mekânlar insanların:

- İlişki kurabilecekleri,
- Bağlanabilecekleri, aidiyet hissedebilecekleri
- Kendileriyle özdeşleştirebilecekleri,
- Hatırlayacakları,
- Özleyecekleri, yerlerdir. (Mazumdar, Sonjay, 2007)

3.3.MİMARİ TASARIMININ YAŞAM KALİTESİ BAĞLAMINDA FARKLI BOYUTLARI

3.3.1.Fiziksel Çevre Boyutu

Kaliteli bir yaşam çevresi, sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların karşılıklı etkileşimi ve uyumu ile ortaya çıkabilecek çevrelerdir. Ancak, bu noktada fiziksel çevrenin baskın bir yanı olması, bu çevrelerin, tüm ekonomik ve sosyal konuları ve eylemleri içinde barındıran bir kapsayıcı olmasından kaynaklanır. Yiyecek, doğal enerji kaynakları ve kimyasallar ile kirlenmemiş içme suyu darlığı ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır. Ekonomik ölçütlere dayalı arayışlar sonucunda gerçekleşen göç hareketleri, alt yapısı güçlü olmayan metropollerin kontrolsüz organizmalar haline gelmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, fiziksel çevre kalitesinin artırılması – ki bu noktada mimarlık, kentsel tasarım ve diğer ilgili disiplinler başrolde yer alacaktır – ve bunun sosyal, çevresel ve ekonomik anlamda

sürdürülebilirlikle desteklenmesi, tüm yaşam çevresine yansiyacaktır. Mimarlık bu yönüyle güvenlik, sağlık, eğitim, kültür, aile, ekonomik güvence ve konut gibi yaşam alanlarının tümüne yönelik olarak duyulan memnuniyet düzeyi, yaşam kalitesinin de standardını belirlemektedir (Gönen ve Özmete, 1994). Bu noktada mimarlık ve yaşam kalitesi, insanların kentsel ve mekânsal ölçekte toplumsal, ekonomik, kültürel, biyolojik, psikolojik ve fiziksel gereksinimlerinin, işlevsel, sağlam, sağlıklı ve estetik çözümler içerisinde, yasalar, yönetmelikler ve bilimsel araştırmalar doğrultusunda belirlenen minimum standartlarda ve herkese eşit olanaklarda sunulması olarak ifade edilebilir.

“Bir toplumun vatandaşlarının refahı ve dolayısı ile de sosyal yapısı önemli ölçüde, içinde yaşaması keyifli, iyi tasarlanmış bir çevrenin varlığına bağlıdır. Niteliksiz konut alanlarının, yetersiz ulaşım ve planlamanın, iletişim ve dinlenme alanlarının olmayışının insanlar üzerinde kalıcı olumsuz etkiler yarattığı, topluma aktif olarak katılımlarını zayıflattığı, işyerindeki verimlerini düşürdüğü ve sağlıklarını etkilediği kanıtlanmış bir gerçektir.”(ACE, 2004)

3.3.2.Demografik Boyut

Teknoloji ve ekonominin gelişimi iş olanaklarının fazlaşmasına, bölgeler arası nüfus dengesizliğine sebep olmakla beraber ülkelerdeki hızlı büyüme ile nüfus artış oranı ve nüfus değişiklikleri yaşam çevresi için sınırları zorlayan bir boyut olmaktadır. Dengesiz bir yöne artan nüfus oranları yaşam alanlarının, yaşam kalitesini düşürmektedir. Demografik kalıpların değişmesinin en büyük sebebi, kentsel ve kırsal mekânların kopuşu, tüketime bağlı bölgesel göçlerdir. Aynı kentte bile bölgesel nüfus uyumsuzluğu, o bölgedeki yaşanabilirliği yok etmektedir.

Dengesiz nüfus artışının mimari tasarımdaki yaşam kalitesi problemi, yaşam alanlarının bir yerde toplanması sorunsalıdır. Demografik kalıpların değişimindeki oranları mimari tasarım değiştirebilecek niteliğe sahiptir. Siyasal erkin bu yönde katılımı ile beraber tasarımın kalitesi yaşam çevresinin kalitesini arttırarak, mekânsal uyumsuzluğu yok edebilir. Bunun farkındalığı, Vancouver'de yirmi yıl önce yapılan birinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansında dile getirilmiştir:

“Nüfus artış oranı düşerken, geçen 20 yıl zarfında dünya nüfusu yaklaşık 4,2 milyardan yaklaşık 5,7 milyara çıkmıştır. 15 yaş altındaki nüfusun oranı üçte bire yakındır ve gün geçtikçe artan sayıda insan kentlerde yaşamaya başlamıştır. Yeni bir

yüzyıla geçerken, insanoğlu ilk defa nüfusun yüzde elliden fazlasının kentsel alanlarda yaşadığına tanık olacaktır. Gelecek yirmi yılda beklenen yaklaşık 2 milyar insanın daha, gereksinimlerinin karşılanması ve insan yerleşimlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, azımsanmayacak bir görev olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı kentleşme ve kamu sektörü ile özel sektör kaynaklarının yoğunlaştığı kasaba, kent ve mega kentlerin büyümesi hem yeni bir meydan okumayı hem de yeni fırsatları temsil etmektedir: Kırsal alandan kentsel alana göç dahil, bu olguların kökündeki nedenlerin ele alınması gerekmektedir.” (Habitat II, 1997) Demografik kalıpların değişimi, insan yerleşmeleri içindeki bütün insanların yaşam kalitesi ve faaliyetlerini yakından etkilemektedir. İnsan yerleşmelerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için, ülkelerin içindeki ve aralarındaki nüfus hareketleri, bazı kentlerin çok hızlı büyümesi ve nüfusun bazı alanlarda bölgesel olarak dengesiz dağılımı dikkate alınmalıdır.

Habitat gündeminde insan yerleşmeleri hakkında küresel eylem planı olarak dünya topluluğu insan yerleşimlerinin gelişimi için bir gündem kabul etmişti. Yaşam kalitesini yükseltebilmek için yerel yönetimler de dahil oldukları politikaların gelişimini sağlamalıdır.

Habitat gündeminde hükümetlerce demografik sorunlara yönelik yapılacaklar aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

“(a) Nüfus/demografi sorunlarının, karar verme süreçlerinde, özellikle kent ve bölge planlaması ve yönetim, temel altyapı ve hizmetlerin sağlanması ve diğer politikalarla ilgili olarak, gereken biçimde ele alınmasını sağlamalı;

(b) Kent, kasaba ve köylerde nüfus artışıyla ilgili daha iyi planlama yapabilmek amacıyla kullanılacak temel bilgileri sağlamak için, gereken durumlarda, diğer hususların yanı sıra cinsiyete ve yaşa göre sınıflandırılmış veriler de dahil olmak üzere veri tabanları kurmalı veya mevcutları zenginleştirmeli, veri toplamalı ve bu verileri analiz etmeli;

(c) Nüfusla ilgili sorunların önem ve anlamına ve sürdürülebilir gelişme ile tutarlı sağlık, aile planlaması, tüketim ve üretim kalıpları da dâhil olmak üzere bu sorunları ele almak için gereken sorumlu eylemlere ağırlık veren halkı bilgilendirme kampanyaları ve iletişim çabaları yoluyla, nüfus değişimi ve kalkınma

değişkenlerinin toplumun her düzeyindeki insan yerleşmeleri üzerindeki etkileri hakkında bilinç, bilgi ve anlayışı arttırmak.

(d) Kentsel ve kırsal alanlarda bugün mevcut ve ileride çıkabilecek nüfus ve kalkınma baskılarını hafifletmek için çevresel etkiyi dikkate alarak sürdürülebilir yeni insan yerleşmeleri planlama, tasarlama ve kurma gereğini düşünmelidirler.”

ACE'nin 1995'te oluşturduğu “Beyaz Kitap”ta da kırsal ve kentsel mekânlarındaki nüfus oranının değişimi irdelenmiştir. Mekânsal olarak nüfus dengesizliğinin düzeltilmesi iyi bir mimari tasarımla olabilir. Mimari tasarım toplumsal oranların değerine göre gelişirse, toplumsal yaşam düzenlenebilir.

3.3.3.Ekonomik Boyut

Tarihsel süreç içinde uluslararası ticaretin gelişmesi ve sanayileşme ile birlikte kapitalizmin tüm dünyaya yayılması farklı mekânsal sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçlar ekonomi boyutunun, mimarideki yaşam kalitesi üzerinde en temel sorunsalını oluşturur. Toplumsal ayrışma ile oluşan mekânsal değişimde, mimari tasarım için oluşturulacak bir takım hedefler ile beraber ayırıcı nitelik yerine, bütünleştirici etkisi ön plana çıkarılmadır. Politika hedefleri olarak ise ekonominin küreselleşmesi çözümüne gidilmesi, bütünleştirici bir etki oluşturması gibi gözükürken aslında kapitalizmi destekleyen bir durum oluşturmaktadır. Nitekim çoğu politikanın hedefleri arasında ekonomiyi küreselleştirerek pazar ekonomisinin bütünleştirilmesi ön görülmektedir. Ekonominin giderek küreselleşmesi, topluluk içinde yaşayan insanların daha geniş pazarlarda alım satım yapması ve uluslararası kaynaklardan daha sık yatırım fonları sağlanabilmesi anlamına gelmektedir. (Habitat Gündemi, 1997) Ekonominin küresel boyuta ulaşması ile sınıf farklılıkları ve işsizlik oranı artmaktadır. Mimari tasarımda planlamanın küresel bir ekonomi ile yapılması yerine, yerel tüketimin teşvik edilmesi, hem ülkeye hem de ülkenin pazar ekonomisinin canlandırılmasına katkı sağlar.

Avrupa'da yaşam kalitesine ilişkin güncel tartışmalara baktığımızda, Avrupa Birliği'nin (AB) ekonomik hedeflerine yönelik yaptığı ortaklaştırıcı ve serbestleştirici düzenlemeler ile kıtanın sahip olduğu sosyal ve kültürel değerlerin çeşitliliğinin korunması ve geleceğe aktarılması konusu arasında bir gerilim bulunduğundan bahsedebiliriz. (Tağmat, 2007) Ortaklaştırıcı ve serbestleştirici

düzenlemeler esas olarak 2000 yılında Avrupa Konseyi tarafından belirlenen Lizbon Stratejisi'nin, 2010 yılından itibaren AB'yi dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisi haline getirme konusundaki ekonomik hedef doğrultusunda yürümektedir. Süreç içinde bu stratejiye, sadece ekonomik anlamda olmayan, aynı zamanda iklim değişikliğiyle savaşmak, sürdürülebilir ulaşım sağlamak, kamu sağlığına ilişkin tehditlerle uğraşmak, doğal kaynakları daha dikkatli kullanmak, yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele etmek ve yaşanan nüfusun getirdiği zorluklara yönelik önlemler almak gibi, sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin hedefler de eklenmiştir. Tüm bunlara bağlı olarak, Avrupa toplumunun, geleceğin en rekabetçi toplumu olmasının temel taşı *“yaşam koşulları, yaşam kalitesi ve kültürel geleneklerin harmanlanacağı bir sosyal ve ekonomik bütünleşme”* olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte, yaşam kalitesi olgusu yalnızca sosyal, ekonomik ve çevresel performansla ilgili değil, aynı zamanda yaşam çevrelerinin niteliği, tasarım değerleri, kültürel ve sosyal altyapının fiziksel açıdan kaliteli bir şekilde kurulması ile de ilgilidir. Bu anlamda, AB'nin ekonomik bütünleşme sürecinde doğal olarak ön plana çıkarttığı ekonomik hedefler, bu bütünleşmenin sürdürülebilmesi için gerekli, fakat yeterli değildir. Uzun vadede AB'nin kendi bütünleşmesini sürdürebilmek ve koruyabilmek için kültürel, toplumsal ve çevresel değerlere de en az ekonomik hedefler kadar sahip çıkması gerekecektir.(Tağmat, T.S., 2007) Yaşam kalitesi modeli açısından değerlendirildiğinde “Kalite” küreselleşen dünyamızda ekonomik ve politik değerler bakımından yeniden yapılanma sürecinde anahtar düşüncedir. Bu geçiş sürecinde başarı ancak, politikacıların, ekonomik yaşama yön veren özel veya tüzel kişilerin, kuruluşların, temel hedefleri ekonomik büyümenin yerine sürdürülebilir ilerleme anlayışının yerleştirilmesi ve benimsenmesine bağlıdır. Küresel ekonomi ve küreselleşme olgusu bu anlayışın en önemli aşamasıdır.

Mimari tasarımın oluşumunda da bu politikalar tasarım sürecini etkileyen unsurlardandır. Bu sebeptendir ki AB politikalarının ekonomik hedefler ile beraber, rekabet dolu toplumsal sistemler oluşturması gerekmektedir. Toplumun gelişimi ile ekonominin hedeflendiği noktaya gelmesi kaçınılmazdır. Yaşam kalitesine bağlı tasarımda “kullanıcının” ve yatırımcının, tasarımcı tarafından bilinçlendirilmesi, ekonomik olarak da enerji sakınımı, yerel malzeme kullanımı, çevre ile ilişkisinin tasarlanması sonucunda katılımcı bir politikanın varlığı, ulusun ekonomik kalkınmasını sağlayacaktır.

3.3.4. Ekolojik Boyut

Sanayi devriminden beri dünyanın birçok yaşam çevresinde yaşam şekilleri değişmiş, mekânların kopması ile beraber toplum, yaşam çevresine sahipliğini yitirmiştir. Bu bağlamda yaşam biçimi, toplumsal yabancılaşma, izolasyon ve motorlu trafiğin hakimiyetine terk edilmiştir. 21. yüzyılın başı, teknolojideki ve sanayideki gelişmelerin doruğa ulaştığı bir dönüm noktası olurken, ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların yok olması bu gelişmelerin bedeli olmuştur. “Mimari tasarımın, istek ve ihtiyaçların yanı sıra, sosyal veriler ve iklimsel değişimler sonucu oluşan yeni koşulları da göz önünde bulundurması gerekmektedir. Yapılaşmanın kontrolüne sahip olan yönetimler de aynı doğrultuda hareket ederek kararlar almalı, küresel gelişim sürecine kıyasla kısa olan insan yaşam süresini temel almayan, sürdürülebilir gelişime açık tasarımları destekleyerek ekolojik döngünün sürekliliğine katkı sağlamalıdır.”(Özkaşıkçı, H., 2004)

Kısa zaman öncesine kadar iyi mimari tasarımın tanımı, içinde yaşayanları iklimden ve çevresel koşullardan korumaktan ibaret görülürken, günümüzde korunmaya ihtiyacı olan *çevrenin* kendisidir. İyi mimarinin konsepti, çevreyi, insan yerleşmesinin ortaya çıkardığı potansiyel kirlilik ve bozulmadan koruma fikrini kapsayacak şekilde değişmeye başlamıştır.(Civan,U., 2006) Burada söz konusu olan kalite, hem doğal hem de yapılı çevre özellikleriyle ilgilidir; ve sürdürülebilirlik arayışına odaklanan kaliteden farklı olarak, doğal kaynakların korunması, iklim, ekoloji vb. gibi değişmez öğelerle var olan çevre arasındaki ilişkinin kurulması da mimari tasarım sorunsalıdır.

Bunlara paralel olarak 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması'nın kabul edilmesi sonucunda, sürdürülebilir kalkınma ilkesinin bütün Avrupa Birliği politikalarında uygulanması gerekmektedir. Bu ilke 2001 yılı Haziran ayında toplanan Göteborg Zirvesi'nde ve altı AB Dönem Başkanlığı'nın ortak hedefi olarak 2004-2006 dönemi için kabul edilen Stratejik Program'da (ACE) yinelenmektedir. 2002 yılında 6. AB Çevresel Eylem Programı “Çevre 2010: Kendi Geleğimiz Kendi Seçimimiz” kabul edildi. Program 2010 yılına kadar ilerleme kaydedilecek başlıca çevresel hedefleri ve öncelikleri tanımlamaktadır.(ACE, 2004) Çevresel Eylem Programında hedeflenen özellikler; sadece ekolojinin değil, toplumsal yapıyı yansıtan kentsel ve kırsal kültür mirasının korunması gibi yaşam kalitesini ve

toplumsal esenlik düzeyinin sağlanmasını öngören maddelerle, enerji performansı ve yaşam çevresinin de korunumu öngörmektedir.

Avrupa’da yaşam kalitesinin iyileştirilmesi açısından son derece önemli olan bu hedefler, Lizbon Gündemi’nin temel amaçlarının ekolojik boyutu ile beraber irdelenmekte olup, mimarinin ana öğelerinden birini oluşturan yaşam çevresinin yaşam kalitesi sağlanacaksa, bu tedbirlerin tam olarak uygulanması zorunludur. Bütüncül yaklaşımlar benimsenerek, bu politikaların gerçekleşmesi ve uygulanması için eşgüdümsel bir süreç olmalıdır.

3.3.5.Sosyo-Kültürel Boyut

Yaşam çevresinde sosyal soyutlanmanın, şiddetin ve suçun arttığı, bireyin rekabet dünyasında yerini alabilmek kaygısıyla sosyal bağlarının zayıfladığı, yaşam çevresi sakinlerinin kendilerini komşularından uzak tuttuğu, kendini soyutladığı bir devir yaşanmaktadır. Toplumsal yapı ve anlayış farklılıkları, küresel olarak ortak bir konfor arayışının farklı olanaklar dâhilinde sürdüğü yerlerin oluşumuna neden olmaktadır. Küresel statünün ekonomik güç ile belirlendiği hiyerarşik bir dünya düzeni içinde, mimarinin objektif bir bakış açısına ve insani değerleri gözeten bir etik bilinç düzeyine dayalı çözümler üretmesi gerekmektedir.

Bu bilinç katılım esaslı demokratik bir ortam yaratabilmek ile olabilir. Demokratik bir ortamda, katılım ön planlı olarak birey-çevre-toplum ilişkisi benimsenerek, sosyal boyutun mimari tasarımdaki gelişimi sağlanabilir. “Yabancılaşma ve bir örneklenme sorunsalının “kullanıcı odaklı tasarımda” katılım esaslı tasarım, büyük bir adım olarak demokratikleşme ortamını yaratır. “Katılım”, bireyin çevresini sorgulamasını sağlayarak toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirir ki, bu da aynı zamanda bir demokratikleşme süreci olmaktadır.” (İncedayı,D., 2001)

Öncelikle, söz konusu iletişimde temel nokta katılımcıların “yaşam çevresi” konusunda aynı görüşü paylaşmasıdır. Yaşam çevresi, doğal kaynakların (toprak, hava, su) yanı sıra, toplumun yaşam kalitesinde katkıda bulunan faktörleri de içerir. Bunlar, yaşam çevresinin yeniden oluşumu, ulaşım, sağlık, güvenlik, eğitim kurumları, ekonomik kalkınma ve kültürel, tarihsel mirasıdır. Bu bağlamda gerekli değerlerden biri kültür mirası ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu eğilim ancak geçmişini bilen toplumlar ile mümkündür. ACE’nin “Mimarlık ve Yaşam Kalitesi” kitabında, kültürel mirasla beraber toplumsal ilişki irdelenerek

tasarımda kullanımın önemi vurgulanmaktadır; “Yapılı çevreye ilişkin kültürel politika genellikle, sadece tarihi kültürel mirasın korunmasına odaklanmış durumdadır. Tasarım aşamasında uygulanacak bir kültürel etki değerlendirmesi, yapılaşmanın toplumsal ve kültürel etkilerinin değerlendirilmesi için yararlanılacak bir araç olabilir.” Mimari tasarımda yaşam kalitesi kriterleri, tasarımın şekillenmesinde ön planda tutulmalıdır.

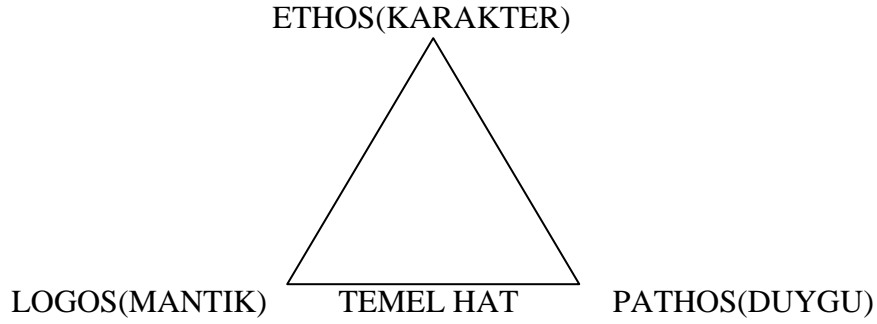
3.3.6.Etik Boyut

Yaşam biçimi; mimari tasarımın bir verisi olarak sürece katıldığında özne olan insan/toplum ile birlikte; antropolojik, sosyal, kültürel, psikolojik, ekonomik ekolojik vb. gibi faktörler tasarımcının b(ilgi) alanına girer.(İncedayı, D., 2002) Bu nedenle yaşam biçiminin çok boyutlu etkileşimi ile beraber tasarımcının tavır ve sorumlulukları önem kazanmaktadır.

Antik dönemde toplumsal bir anlayışla tasarım şekillenir, toplumun, yaşam çevresi üzerinde birebir etkisi olurdu. Modernleşme ile beraber standartlaşmanın-birörnekleşmenin oluşumu ile toplum-birey ilişkisinin kopuşu ve bunun da tasarımdaki tavır ve sorumluluklara göre yaşam biçimine yansması açık ve net bir şekilde gözükmektedir. Türkiye yerleşme olarak genelde organik bir dokulaşmaya sahipken bu doku dışında ayrı, kopuk bir yapılaşma ile soyutlaşma, gettolaşma gibi kavramlarının oluşması bile yaşam biçiminin öznesindeki ayrımı tasarımda da gösterir niteliktedir.

Bu bağlamda tasarımcıların etik kaygılarını söylem olarak Aristoteles’in retorik bir şekilde incelediği görüşler üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Aristoteles’e göre konuşmanın içeriğinde, birbiriyle bağlı olan üç görüşün “Logos”, “Pathos” ve “Ethos”un arasında bir ayırım yapması ilginçtir. “Ethos” kişinin karakterini gösteren bir durumdur. “Pathos” ve “Logos” “Ethos”u oluşturan etmenlerdir. “Pathos” duygu, Logos da mantık ya da bilimsel algı denirse kişinin karakterini meydana getirdiği gibi toplumun ve yaşam çevresinin karakterini de “Pathos” ve “Logos” oluşturur. Yaşamı oluşturan kültür, çevre, toplum gibi bileşenler yaşamın “Ethos”unu yani kalitesini gösterir.(Şekil 2.1.) Bu şemada “Ethos” un oluşumunda, “Ethos” a yaşam kalitesi denirse “Pathos” ve “Logos” a bağlı bir etik çözümlene oluşmaktadır.(Boudon, Philippe, 1979) “Pathos” duygu olarak adlandırılan yaşam kalitesini oluşturan sosyo-kültürel ve etik ilkeler üzerinde olan bir durumdur.

“Logos” ise mantık olarak adlandırılan ekonomik, ekolojik, fiziksel çevre gibi oransal değerleri olan boyutlardan oluşmaktadır. “Ethos” bu iki değerler sonucunda ortaya çıktığına göre mimari tasarımda da “Logos” ve “Pathos”a göre temellendirilmesi gerekmektedir. Bütün bu değerler siyasal bir sistemin oturması ve tasarımcıların bu konuda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, yani toplumsal bir eşgüdüm ile “Ethos”a, yani yaşam kalitesine ulaşılabilir.

Şekil.2.1. Pathos, Ethos ve Logos’un Birbirine Bağlantısı .(Boudon, Philippe,1979)

Mimari tasarımda kalitenin sağlanabilmesi için, öncelikle mimar yaşam çevresinin yerel değerlerini bilmelidir. Bu anlamda yerel özelliklere sahip çıkabilmesi için öncelikle yerel bağlantının kurulması bunun için de etik olarak bu sorumlulukta olması gerekmektedir. “Beyaz Kitap” da “daha da iyisi yerel kimliği korumak üzere ve bu sayede yerel istihdamı da koruyarak, ancak küresel sermayeye karşı durmak için etik yeterli bir güç müdür? Öte yandan, mimari kalitenin bir büronun teknik ekipmanı ile ilişkili olmayıp mimarın entelektüel ve yaratıcı potansiyeline bağlı olduğunu göz önünde tutmalıyız. Gayrimenkulde yabancı yatırım yapılan birçok ülkede yetersiz performans çoğu zaman yurt dışından gelmektedir.” (Beyaz Kitap, 1995) bu etik bir sorgulamadır.

Mimarlık, yaşam çevresini etkileyen en önemli unsurlardan olduğundan, mimar da bu sorumluluğu üstlenir. Bundan dolayı küresel sermaye dışında da bir takım öncü etik değerler olmalıdır. “özne olarak mimar ya da mimar özne, bütün yaratma sürecini hem doğa ve kültür dünyasına borçludur hem de bu iki dünyadan sorumludur. Mimar, doğayı da kültürü de şimdi ve buradan hareketle tarihselliği içinde kavramak, onu çerçevelemek, onun üzerinde yayılmak, onu yeniden yazmak zorundadır.”(Çotuksöken, Betül, 2004)

Mimarlar da bugün *yaşanabilir, sürdürülebilir* ve *yaşam kalitesi yüksek* çevre tasarımları gerçekleştirme çabası içerisinde olmalıdırlar. Mimarlık düşüncesinin toplumda karşılığını bulabilmesi için, mimarların çevrenin yapısını, dokusunu ve tarihini anlayarak geleceğini tasarlamaları, insan-mekân-söylem ilişkilerini farklı alanlarda çalışmalarına konu etmeleri ve toplumsallık temelinde değerlendirilebilmeleri gerekiyor. (İncedayı, D., 2002) Tasarımcılar ve toplumun sorumluluğunda bir gelecek inşa edilmektedir, etik değerler ile bu insanın temelinin sağlam olması sağlanabilir.

3.3.7.Teknolojik Boyut

Teknolojinin devrimsel ilerlemesi ile insanoğlu tarihsel gelişimini sağlamaktadır. Teknoloji bir dönemi kapatıp, bir dönemi açarak insanlara daha kaliteli, daha iyi yaşam olanakları sağlamaktadır. Yaşam kalitesi kavramında ekoloji ile irdelenen teknolojik boyut, mimari tasarımın tasarım aşamasında ‘yer’ ile ilişkisinin kurulmasında ayrıca bir özellikte yer almaktadır.

Mimari tasarım içinde her bir proje kendini bir üst kademeye ilerletebilmek için teknolojiyi kullanmak ve onu geliştirmek zorundadır. Teknolojinin çevreyi iyileştirmesinin yanında, yaşam çevremizdeki bir sürü sorunu da beraberinde getirdiği bir gerçektir; fakat teknoloji boyutunu mimari tasarım bazında düşünürsek, standartlaşmanın oluşumunu sağlayarak “birörnek” yapılaşma ile tekdüze bir yaşam çevresi sunulmuştur. Teknolojinin bu kullanımı, tasarımcı, kullanıcı, yatırımcı ve uygulanan yönetmelikler ile beraber doğan tüketim artış hız”rs”ı için bir araç niteliği durumundadır. Teknolojinin bir amaç haline getirilmesi için amaç olması gerektiğinin bilinçliliği oluşturulmalıdır. Teknoloji ve kullanıcı ilişkileri ne kadar bilinçli olursa, yaşam çevresindeki doğal çevrenin korunumu, *yer* ile olan ilişkisi bir sorun olmaktan çok bir dönemin başlangıcına sebep olabilir. “Teknolojinin doğal çevreye ilişkin kaygılara ve yeni bir yaşam düşüncesine koşut gelişen, yeni bir bakış açısı ve yeni bir toplum yapısından kaynaklanan ve beslenen bir tasarım yaklaşımı geliştirmektir.”(Tercan, A. , 2004)

3.4. AB VE TÜRKİYE'DE “YAŞAM KALİTESİ” ARAŞTIRMALARI ve BELGELERİ

AB'nin mimari ve yapılı çevreye ilişkin yaşam kalitesini geliştirme çalışmalarını başlatması ile hem yerel, hem de küresel boyuttaki yaşamsal sorunlara ilişkin kaygılar kamuoyuna duyurularak yaşam çevresindeki sorunlara karşı bilinçlenme sağlanmaktadır. Bunların oluşumundaki ortak sorun; insanoğlunun tüketime yönelimindeki hız ve bunlara bağlı olarak yaşam biçiminin kalitesinin düşmesidir. Tüketime bağlı yaşam biçiminin değişimi, mimarlıkta ilk olarak etkisini ekolojik bir sorun olarak göstermiştir. AB ve belgelerde çevre hareketlerinin ilk vurgulandığı kavram olarak 'Sürdürülebilir tasarım' çevre hareketi içinde ortaya çıkan oldukça yaygın olarak kabul gören ve içeriği siyasal süreç de, sürekli olarak yeniden belirlenmeye çalışılan bir ahlak ilkesidir. (Tekeli,İ., 2001) Sürdürülebilir tasarım batı dünyası için, aşılması gereken sorun, makul bir tüketim düzeyini ve yaşam standardını koruyarak atmosfere zararlı gaz salınımının ve diğer tahrip edici etkilerin nasıl azaltılabileceğidir. Gelişmekte olan ülkeler için ise aynı sorun, doğal çevreye yıkıcı zararlar vermeden yaşamsal temel ihtiyaçları karşılamak ve ekonomik gelişmeyi ve sürekliliği sağlamak biçiminde tanımlanabilir. (Tercan, A., 2002) Çevresel ve ekonomik bazlı politik çözümler, toplumsal ve kültürel sorunlar oluşturduğundan, sürdürülebilirlikten daha üst bir kavram olan yaşam kalitesi kavramını, AB ve ulusal politikalar ön plana çıkartılarak, bu yönde değerlendirme sistemleri ve göstergeleri oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'deki tüketim biçiminden oluşan kalıpsal yaşam biçiminin çevreye ve topluma olan durumu küresel çevre ile benzerlik göstermektedir. Türkiye'de bu sorunların çoğunu dünya ile birlikte yaşamaktadır. Türkiye sorununa daha çok gelişmekte olan bir ülke bakış açısıyla yaklaşarak, sınırlı kapasiteler oluşturarak, kurumlar geliştirerek başa çıkmaya çalışmakta ve çoğunlukla da karşılaşılan sorunların çapı karşısında sağladığı başarılar sınırlı kalmaktadır. (Tekeli ve diğerleri,2002) Türkiye faal olarak Yerel gündem 21 ve Habitat II' ye katılarak, ulusal bir çevresel program hazırlamıştır. Yaşam kalitesi kavramına yönelik politikaların oluşumu ile beraber, 2007 yılından beri Mimarlar Odasının Türkiye için hazırlamaya başladığı bir mimarlık politikası (“Türkiye Mimarlık Politikası” çalışması ve belgeleri) bulunmaktadır.

3.4.1. “Yaşam Kalitesi” Konusunda Temel AB Belgeler

3.4.1.1. Brundtland Raporu, 1987

İlk olarak 1987 Brundtland Raporu ile sürdürülebilirlik bağlamında, “Ortak Geleceğimiz” adlı teması ile "günümüz ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama olanaklarından fedakârlık yapılmaksızın, karşılanabilmesi süreci" olarak tanımlanan rapor, gelecekteki belgeler için de sağlam bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bu tanımda dikkati çeken üç önemli unsur vardır: bunlardan ilki, kalkınma kavramı içerisinde ihtiyaçların sadece ekonomik ihtiyaçlarla sınırlandırılmayıp, daha geniş ele alınmasıdır. İkinci vurgulanan, kuşaklar arası eşitliğin gözetiliyor olması, bir başka ifadeyle, sürdürülebilir kalkınma, toprak, temiz hava, verimli ormanlar, bitki, balık ve kara hayvanı çeşitleri gibi belirli çevresel sermaye stoklarının gelecek kuşaklara aktarılması anlamına gelmektedir. Her ne kadar tanım içerisinde açıkça bahsedilmiyor olsa da, raporun genelinden çıkartılabilen üçüncü nokta ise, hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içlerinde kuşak-içi eşitliklerin de gözetiliyor olmasıdır.(Gönel, F.D., 2002) Sadece ekonominin ve çevrenin birlikteliğinin sağlanmasına yönelik bir rapor olmasına rağmen, bu öne çıkan ana ilkelerle beraber, gelecekteki düşünce boyutlarına öncülük edecek bir rapor niteliği taşımaktadır.

Sürdürülebilir gelişim, 1987’de Dünya Çevre ve Geliştirme Organizasyonu tarafından “Gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetine engel olmadan, bugünün ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, birçok teknolojik, politik ve kurumsal etkilerle beraber sosyal-ekonomik-çevresel ilişkiler sisteminin önemini altını çizmiştir. Bir gelişimin sürdürülebilir sayılabilmesi için, değişebilir ihtiyaçları karşılayarak zamanla dinamik olarak evrimleşen doğru sosyal-ekonomik-çevresel dengeyi sağlayabilir olması gerekmektedir. (Maiellaro, N., 2001)

3.4.1.2. 1995 Beyaz Kitap ve 2004 Mimarlık & Yaşam Kalitesi

1995’te ACE’ nin oluşturduğu “Beyaz Bildiri”, öncelikli olarak Avrupa’da, geçmişte oluşan yapılı çevreye bugün nasıl katkı sağlanabilir ve yarın için yol gösterecek adımlar nasıl belirlenir gibi sorulara cevap bulmak için oluşturulmuştur. 2004 yılında “Mimarlık & Yaşam Kalitesi” başlıklı politika kitabı, Beyaz Bildiri’nin ardından daha da genişletilerek “politika” adını taşımaktadır. Beyaz Kitap, bu politikaların oluşması

için bir adım atmıştır ve öncü bir nitelik taşımıştır. Beyaz Bildiri, ülkelerin ulusal da olsa bir takım politikalar gerçekleştirmesi ile beraber bu amacını gerçekleştirmiş olmaktadır; Benzer sorulara yanıtlar ve öneriler sunan 1995'teki "Beyaz Kitap"ın ve 2004 yılında olan "Mimarlık ve Yaşam Kalitesi"nin ortak ana ilkelerini şöyle sıralanabilir:

- Küresel boyutta bilgiye dayalı rekabetçi bir ekonominin oluşumu
- Kültürel ve mimari mirasın kullanımının önemi
- Doğayla uyumlu, ekolojik, sürdürülebilir, tutarlı mimarlığın zorunluluğu,
- Yaşam çevresine karşı bireysel hak ve sorumluluk oluşumu ile bilinçli bir toplumun katılım esaslı tasarım oluşumu
- Toplumsal bir katılım esaslı yaşam kalitesini artırmak esaslı yeni bir mimarlık politikası geliştirmektir.

3.4.1.3. Habitat II, 1996

1996'da İstanbul'da gerçekleşen Birleşmiş Milletlerin insan yerleşmeleri konferansı (HABİTAT II) hem Türkiye için hem de tüm ülkeler için küresel bir eylem çağrısı olup, konferanstaki ana amaç; herkes için yaşam kalitesi niteliğindedir. Yaşam çevresini etkileyecek tüm faktörleri içeren ve bundan sonraki politika oluşumları için bir ön hazırlayıcı konferans niteliğindedir.

Küresel boyuttan, kentsel ve kırsal alanlara kadar önlemler alınması gerekliliği sonucunda eylem stratejisi oluşturulmuştur. Bu gereklilik "küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır; fakat çözümleri bölgelere veya 'yer'e kendine has problemlerle yüz yüzedir." olarak vurgulanmıştır. Habitat II gündemini yaşam kalitesi boyutunda incelediğimizde şu özellikler vurgulanmıştır. Habitat II gündemini yaşam kalitesi boyutunda incelediğimizde, değerlendirme olarak şu özellikler vurgulanmaktadır.

- Yaşam çevresinin geliştirilmesinde, uluslar arası işbirliği ve eşgüdüm ile politik alanda yerelden uluslar arası yönetime kadar, siyasi politikaların gerekliliğinden bahsedilmiştir.
- Ekonomik boyut;
- Demografik boyut; mekânsal olarak nüfus oranlarının kopukluğunun tasarımla değiştirilmesi gerekmektedir.

3.4.1.4. Lizbon Stratejisi, 2000

2000 yılında gerçekleşen Lizbon Stratejisi 2010 hedefleri doğrultusunda Avrupa’da ekonomik büyüme, istihdam ve rekabet temelli bir bilgi ekonomisi oluşturmak için yola çıkan AB Çerçeve Programları, Avrupa’nın karşı karşıya olduğu sosyal - ekonomik problemlere yönelik ortak bir anlayışın geliştirilmesi ve söz konusu problemlerin çözümü çerçevesinde, çeşitli politikaların üretilmesine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Çoğu ulusal politikalar, bu hedef doğrultusunda hareket etmekte, bilgi ekonomisinin oluşumu amaçlanmaktadır.

“Mimarlık ve Yaşam Kalitesi” kitabında da ekonomi gündemi irdelenirken Lizbon Stratejisi üzerinde durularak; Avrupa Birliği, Lizbon Stratejisi kapsamında 2010 yılından itibaren dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi ekonomisi olma hedefiyle, iç pazarda kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımının serbestleşmesi konusunda birbiri ardına düzenlemeler yapmaktadır. Engelleri kaldırmayı ve sistemleri ortaklaştırmayı hedefleyen bir iç pazar stratejisi ve rekabet politikası ile yapılan bu düzenlemeler içinde, en zorlu yolu izleyenlerden biri de, gerek hizmet tanımlarının birbirinden farklı olması, gerekse ulusal sosyal politikalara etkisi nedeniyle hizmetlerin serbest dolaşımıdır. Mesleki hizmetlerin serbestleşme konusu ise mesleklerin kendine özgü özellikleri, yasal düzenlemeleri, tüketiciler ve kamu yararının korunması gibi gerekçeler nedeniyle en tartışmalı alanlardan biri haline gelmiştir.

3.4.1.5. Kentsel ve Kırsal Çevrede Mimari Kalite, 2001

2001 yılında gerçekleştirilen ‘Avrupa’da Mimari Kaliteye İlişkin Karar’ olan ‘Kentsel ve Kırsal Çevrede Mimari Kalite’, Avrupa’daki yaşam çevresinin niteliğini geliştirmeyi amaçlayan bir siyasi metindir. Siyasi bir metin niteliği ile bu karar, ülkelerin politikalarının belirlenmesindeki etkisi, ayrıca mimari tasarımdaki mekansal boyutun gelişiminde önemli bir adım olarak tümsel çevre anlayışı ile esaslı bir karar metnidir. AB Konseyinin bu kararındaki ana ilkeler şunlardır;

- Sosyal bir boyut olarak, AB vatandaşlarının hakkı olan yaşam çevresini geliştirmek.
- Kentsel ve kırsal mekânların farklılıkları, aslında iki mekân içinde önemli bir değer oluşturmaktadır. Mimari tasarım da mekânsal olarak bu değerlere yaşam çevresinde katılacak nitelikler bulunmaktadır.

- Mekânsal öğelere, her bir toplumun kendine ait kültürel ve mimari mirasın varlığının kullanılması, yaşam kalitesi için bir niteliktir.

Bu ilkeler sonucunda, mimari tasarımda yaşam kalitesi kriterleri olarak aşağıdaki sonuçlar çıkmaktadır:

- Politik alanda meşruiyet; ‘mimarinin, sosyal bütünleşme ve Avrupa yurttaşlığının bir bileşkesi olan kültürel kimliğin bir ögesi olarak, Avrupa Topluluğu bünyesi içerisinde en yüksek düzeyde bir meşruiyete ulaşması anlamını taşımaktadır. Eğer her bir topluluk ülkesinin tarihinde, mimari mirasın zenginliği ve çeşitliliği göz önünde bulundursa, mimarinin bu yeni statüsünün ne denli gerekli ve doğru olduğu anlaşılır.’
- Ekonomik boyut; Mekânsal öğelerin kullanılması ile beraber, o yere ait bir ekonomik gelir sağlanabilir. Bu da yere karşı bir kalite oluşturur.
- ‘Mimari, yalnızca ekonomik boyutu ile değil, entelektüel ve kültürel boyutu ile bir yaratma eylemi olarak algılanmaktadır. Mimari, tarihimizin elle tutulur bir yansıması olduğu kadar, çevremizi oluşturan yapısal bir öğedir. Avrupa Topluluğu Kararının göz önüne serdiği husus, mimarinin yapısal öneminin yanı sıra, kültürel boyutundan ötürü, kamusal ve toplu çıkarlarımızı ilgilendiren bütüncüllüğüdür.’

3.4.1.6. Bristol Mutakabati, 2005

2005 yılında İngiltere’deki Bristol Mutakabatın da AB, “sürdürülebilir topluluk” oluşumu ve gereksinimleri üzerinde durmaktadır. “Sürdürülebilir” boyut olarak bahsedilen, topluluğun yaşam kalitesi kavramı açısından içerdiği durumdur. Bu toplulukta olması gereken ön koşullar:

- Ekonomiyi büyütmesi ve geliştirmesi
- Her ölçekte; mahalli, yerel, kentsel, kırsal, ulusal ve uluslar arasında toplumsal bütünleşme ve eşitlik
- Kültürel miras ile yerellik sayesinde bilgi ekonomisinin gelişimi. Bu unsurların varlığı ile toplumun yaşam biçimi şekillenebilir, insanın yaşam biçimini düzenlerken yaşam stilini de oluşturur ve geliştirirler. Bu ön koşullar için yaşam biçiminin varlığı da aşağıdaki maddelerle açıklanmıştır.

- *Aktiflik, Kapsayıcılık, Güvenlik* – Güçlü bir yerel kültür ve diğer ortak topluluk etkinlikleriyle ortaya çıkan eşitlik, hoşgörü ve bağlılık.
- *İyi İdare* – Etkin ve kapsayıcı katılım, temsil ve liderlik.
- *İyi Ulaşım* – İnsanları işlerine, okullarına, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere bağlayacak iyi ulaşım hizmetleri.
- *İyi Hizmet* – İnsanların ihtiyaçlarına uygun ve herkes tarafından erişilebilecek kamusal, özel, topluluğa ilişkin ve gönüllü hizmetler.
- *Çevreye Duyarlılık* – İnsanların yaşaması için, çevreye saygılı olarak gerçekleştirilen yerler.
- *İyi Gelişim* – Büyüyen, çeşitli ve yenilikçi yerel ekonomi.
- *İyi Tasarım ve İnşaat* – Kaliteli bir yapılı ve doğal çevre.
- *Herkes İçin Eşitlik* – Bugün ve gelecekteki tüm toplulukları içeren bir anlayış.

Bu maddelerle beraber “kaliteli bir yapılı çevre” kurgusundan bahsedilmektedir. Yaşam kalitesi, insan yaşamının ve yaşadığı çevrenin durumuna göre oluştuğu için, bu maddeler, oluşturulabilecek bir değerlendirme sisteminde ölçüt olarak kullanılmalıdır. Uygulamada, bir yaşam biçimi oluşturulacaksa, var olan yaşam çevresi ile ilişkili olduğu ve onu daha da geliştirici yönde olduğu, bu maddelerle beraber dile getirilmiştir. Yaşam kalitesi de var olan yaşam çevresini yükseltme amacı içerisinde olduğundan, Bristol mutakabati uygulanmaya yönelik değerlendirmelerde, çevreye kattığı değer ve ilişkisi ile ilgili maddeler ön plandadır.

3.4.1.7. Leipzig Şartı, 2007

2007 yılında gerçekleşen ‘Leipzig Şartı’, 2005 tarihli Bristol Mutabakatı’nın bir devamı olmasının yanı sıra, özellikle mimari tasarımdaki yaşam çevresine ait kalitenin oluşturulmasındaki faktör ve hükümetlerin ulusal, bölgesel ve yerel gelişme politikaların dikkate alınması konusunda bir çağrıdır. “AB’nin bölgesel uyum ve yapılı çevre konusundaki geleceğe yönelik vizyonunu ortaya koyan ilk belge niteliğindedir.”(Tağmat, T.S., 2007) Leipzig şartında vurgulanan en önemli amaç “Entegre Kentsel Gelişme Politikası ile eşgüdümün tüm boyutları ile sağlanması”dır. Bu politikanın oluşması ve mimari tasarımdaki yaşam kalitesinin arttırılması için gerekli olan maddelerin özeti şu şekilde olur:

- Politik alanda; ekonomik aktörlerin, paydaşların ve kamuoyunun eşgüdümlü olarak katılımı

- Ulaşım ağlarının eşgüdümsel olarak sağlanması
- ‘Baukultur’ olarak bilinen yapı kültürü kavramının korunumu ve geliştirilmesi
- Enerji korunumunun sağlanması ile ekonomik kalkınma
- Demografik sorunlardan doğan; eşitsizlik ve sosyal uyumsuzluğun tasarım olarak çevreyi kaliteli ve çekici bir hale getirerek düzeltilmesi
- Fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, sağlıklı ve güvenli yaşanabilir yerler oluşturma
- Yerel politikalarla oluşturulacak yerel iş gücü ve yerel ekonominin sağlanması

3.4.1.8. 2008 - Geleceği Tasarlamak: Pazar ve Yaşam Kalitesi

Mimari tasarım ve yapılı çevreyi bir arada değerlendiren konferanslardan biri de 2008’de Belçika-Brüksel’de gerçekleşen “Geleceği Tasarlamak: Pazar ve Yaşam Kalitesi” temalı konferanstır.(ACE, 2008)

Konferansta karar alıcılar, politikacılar ve yapılı çevre konusunda rol alan paydaşlar arasında aşağıdaki sunulan boyutlarda bir kapsam oluşturulmuştur:

- *Sosyal boyut:* Mimarlığın toplumsal bütünleşmedeki rolü; mimarlığın getirdiği katma değer ve iyi mimarlığın topluma olumlu etkileri; yaşam kalitesi ve refahın yapılı çevreyle üretilmesi; toplumsal yatırımların getirileri...
- *Ekonomik boyut:* Pazar ve yapılı çevre kalitesi; yapılı çevre maliyetlerinin değerlendirilmesi; kısa vadeli siyasi kararların yapılı çevre kalitesine getirdiği olumsuzluklar ve uzun vadeli program yapma ihtiyacı; kalitenin tanımı ve salt ekonomik verilerle değerlendirilmesinin getirdiği sorunlar; farklı sözleşme ve iş yapma biçimleriyle proje ve sonuç ürün kalitesi arasındaki ilişkiler...
- *Çevresel boyut:* Yapılı çevrenin sürdürülebilirliği; Avrupa Kentlerinde Sürdürülebilirlik İçin Leipzig Şartı; hızla artan bir büyümeyle karşı karşıya olan kentsel alanlarda mekânın ve kaynakların doğru bir şekilde yönetilmesi için öneriler; mimarlık politikaları...
- *Kültürel Boyut:* Dengeli kentsel ve mekânsal gelişimde kültürün anahtar rolü; bölgesel ve kentsel politikalarda mimarlık; toplumsal bütünleşmede mimarlığın rolü; mimari kalitenin kentler ve bölgeleri çekim alanı haline getirmesi.

Bu dört boyut mimari tasarımdaki yaşam kalitesini bir adım öne geçiren durumlardır. Bu konferansta sürekli değişen yaşam standartlarına göre eksiklikler belirlenerek çözümler sunulmuştur. Bunlar; (Hoşkara, Ş., 2007)

- Gerek Avrupa genelinde gerekse ulusal ölçekte mimarlık, kent ve yapılı çevre kalitesi konularının temel bir politika olarak ele alınması gereklidir;
- Kamunun yapılı çevre kalitesinin geliştirilmesindeki öncü rolü ve örnek kamu projelerinin önemi büyüktür; kamu otoritelerinin birer bilgi platformu ve paylaşım ağı olarak görev yapmaları, farklı taraflar arasında koordinasyon sağlamaları, insan ihtiyaçlarına cevap veren standartlarla ve örnek projelerle öncü rol oynamaları ve kaynakları gerçekten ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirmeleri gereklidir;
- Yapılar ve yapılı çevrenin kalitesi, ekonomik parametrelerle değerlendirilemez; mimarlık ve inşaat hizmetlerinin alımında niteliğe bağlı kriterlerin de kullanılması gereklidir;
- Kentle ilgili kararlarda, politikacılar ve yönetimlerin farklı meslek grupları ve toplumla diyalog içine girmesi uygun olacaktır;
- Kentin planlanmasının özel sektör aktörleri, kamusal ve politik aktörler, mimarlar, plancılar ve tasarımcılar arasında bir etkileşimden doğması gereklidir ve bu nedenle tüm bu taraflar arasında ortak bir kentsel kültür geliştirilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır;
- Kamu-özel ortaklıkları gibi, kentin kamusal alanlarını özelleştirmeye yönelik olan ve meslek alanlarının planlama sürecine yeterince girmesini engelleyerek, sonuç ürünün niteliğinde düşmeye neden olan mekanizmalardan kaçınılması gereklidir; bunun yerine kamu yararına ve kent için olumlu sonuçlar üreten mekanizmaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Tüm bu görüşlerin temel hedefi, yaşam kalitesinin, mimari ve kentsel çevre kalitesinin artırılması yoluyla yükseltilmesidir. Bu noktada özetlenirse mimari tasarım kriterleri bağlamında;

- Siyasal erkin yaşam kalitesi ve mimarlıkta etkin bir rol olarak *katılım* odaklı tasarımlara teşvik etmesi

- Geleceği pazarlamak bağlamında ekonominin nicelik değerinden çok nitelik değerlerine göre standartlar oluşturulmalıdır.

3.4.2. “Yaşam Kalitesi” Bağlamında Farklı Ulusal Mimarlık Politikaları

3.4.2.1. “Fransız Mimarlık Yasası”, Fransa

1977'de kabul edilen Fransız Mimarlık Yasası, Avrupa'nın ilk yarası olmakla beraber, kültür ve mimarlık ilişkisi üzerinde durarak yaşam kalitesinin tasarımı ilişkisini vurgulamıştır. İlk maddesinde; “Mimarlık kültürün bir dışavurumudur. Mimari yaratıcılık, yapıların kalitesi, çevreyle uyumlu bütünleşmeleri, hem doğal ve kentsel peyzaja hem de mimari mirasa gösterdikleri saygı, bütünüyle kamunun yararınaadır.” vurgulaması ile hükümet olarak, mimarlık ve kültürün ilişkilendirilmesi, yeni yapılaşmanın dışında kültürel mirasın canlı tutulması ile mimari tasarımı geniş kapsamlı olarak ele almaktadır.

3.4.2.2. “Mimari Kalite Yasası”, İtalya

2003 yılında İtalyan Hükümeti tarafından kabul edilen Mimari Kalite Yasası (Legge-Quadro Sulla Qualita Architettonica), yapılı çevrede mimari kaliteyi yükseltmek amacıyla devlet tarafından bir dizi önlem alınmasının yanı sıra, niteliği artırmak üzere yoğun bir ekonomik ve kurumsal destek verilmesini de öngörüyor. Bu kapsamda, sanatsal niteliği olan çağdaş mimarlık ürünlerinin ön plana çıkarılması ve tanıtılması hedeflenirken, yasayla beraber bir Çağdaş Sanatları Belgeleme ve Değerlendirme Ulusal Merkezi ile Mimarlıkta ve İnşa Edilen Çevrede Kalite İçin Vakıf kurulması öngörülüyor.

3.4.2.3. “Almanya’da Yapı Kültürü Üzerine Durum Raporu”, Almanya

Almanya'nın yaşam kalitesi hakkında oluşturduğu politikanın temeli ‘yapı kültürü (Baukultur)’ üzerinde yoğunlaşmıştır. “Yapı Kültürü” terimi, yapılı çevreyi geliştirme sürecini ve bizim bu sürece yaklaşımımızı tanımlar. Mimarlık ve yapı kültürü inisiyatifi adında bir rapor hazırlanarak; meslek kuruluşlarını, devlet kurumlarını ve kullanıcı temsilcilerin katıldığı çok geniş bir boyutta yapı kültürü çerçevesinde yaşam kalitesine ait önerilerin eşgüdümünü amaçlanarak yapılı çevre üretiminde yer alan “aktörler” dikkate alınmaktadır. Ortak bir çaba ile yaşam kalitesinin; mimari mirasın, yapı kültürünün topluma ilişkisinin, eğitim gelişiminin

olabileceği savunulmaktadır. Nüfus oranlarının değişimi, Almanya'daki yapı kültürünün önemini daha da arttırmaktadır.

Bu genel duruma göre Almanya hedeflerini şöyle sıralamaktadır:

- Küresel rekabet olanaklarımızı geliştirmek ve yeni talepleri karşılamaya hazır olmak
- Kamuoyunda yaygın bir kaliteli yapıyı çevre beğenisi oluşturmak ve böylece nitelikli bir planlama ve yapı üretimi için genel destek sağlamak.
- Kültürel mirasımızı korumak ve yapı stokumuzdaki mevcut kaynakları kullanılabilir duruma getirmek
- Planlama ve yapı endüstrisinde geleceğe yönelik yüksek standartları korumak ve yeni buluşlar için var olan potansiyeli değerlendirmek.

Almanya çevresel sorunlara karşı teknolojik olarak gelişimde dünyada ilk sıradadır, fakat sadece teknolojinin yeterli olmadığını, toplumsal eğilimin ve *yapı kültürü* nün mimarideki öneminin olması gerektiğini politikasında açıkça belirtmiştir. Yaşam kalitesi göstergelerinde yapı kültürü önemli bir kriter olarak görülmelidir.

3.4.2.4. “Mimarlık İçin Manifesto”, İngiltere

2005 Mimarlık için Manifesto: Daha iyi Bir İngiltere için 21 Eylem

İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (Royal Institute of British Architects-RIBA) halka ve politikacılara iyi mimarlığın iyi bir toplum yaşamı demek olduğunu bir kez daha hatırlatmayı amaçlamaktaydı. Manifestonun ana amacı, iyi bir mimarlık politikası ile toplum ve yaşam çevresinin birbirini tamamlayabileceği fikri üzerinde yer almaktadır. Mimarlık dalının siyaseti, toplumu, kültürü, ekonomiyi etkilemesinin mucizesinden yola çıkarak bu manifesto gerçekleşmiştir. Mimari tasarımının yaşam kalitesi üzerindeki oluşacak sonuçları maddeler halinde toplanmıştır;

- Topluma ve insanlığa değer vermesi,
- Sosyal uyumluluk içeren planlamalar ile verimliliği artırılması
- Tasarımın yaşam çevresi kalitesini artırması

2007 Daha İyi Konutlar ve Daha İyi Mahalleler Politika Belgesi

Her bir ulusun politikasının aynı olması beklenemez. Yaşam kalitesini yükseltecek nitelikleri çok farklı olabilir. Yaşam kalitesinin çok boyutluluğu ve yaşam çevresinin *teklifi* her bir ulusa ayrı özellikte bir politika oluşumu sağlar.

İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü (Royal Institute of British Architects-RIBA)'nın en büyük ve acil sorunu *konut ve mahalleler* olarak nitelendirilmiştir. Yaşam çevresi yaşam kalitesini etkiler. Konutta ve mahallede huzur yoksa yaşam kalitesinden söz edilemez. Hükümetin yaptığı çalışmalar ve mimarların birbiriyle etkileşiminin olması artı bir değerdir. Bununla beraber, konut ve diğer yapı türleri için oluşturulan bina değerlendirme sistemleri (BREEAM, CIBE) olduğu halde, gelişim için acil maddeler oluşturulmuştur:

- Yoğunluk, yerleştirme ve vaziyet planının tasarlanmasında uygun alanlarda gerçekleştirilecek daha yüksek yoğunluklar, gereksiz yayılmaları önlemesi ve çekici, canlı yaşam çevresi oluşturması
- Konut tasarımının 'Sürdürülebilir Konut Yönetmeliğine (BREEAM'in içinde olduğu) göre oluşturulması, enerji bakımından daha fazla konut ihtiyacı ile beraber daha fazla bir enerji korunum nitelikleri gereksinimi
- Sadece sürdürülebilir konut değil, sürdürülebilir yaşam çevreleri oluşturmak amaçlanmalıdır.

3.4.2.5. "Finlandiya Mimarlık Politikası", Finlandiya

Finlandiya Mimarlık Politikası, Finlandiya hükümeti tarafından 1998 yılında kabul edilmiştir. Finlandiya'da yaşam kalitesine ilişkin yurttaş hakkının bulunması bu mimarlık politikasını daha etkili hale getirmektedir. "Daha iyi yapılı çevreye sahip olma hakkı" anayasada bir devlet politikası olarak yer almaktadır. Finlandiya mimarlık politikasında belirlenen temel çerçeve:

- Kamu yapılarının inşası ve bakımında yüksek bir kalite düzeyi arayışı
- Her alanda nitelikli mimarlık ürünlerini ve inşaat süreçlerini desteklemesi,
- Mimarlık eğitim ve öğretiminde araştırma ve geliştirmeye yönelik yenilikçi yaklaşımı

- Tarihin bir parçası olarak kabul edilen mimarlık mirası ve yapılı çevrenin en iyi şekilde geleceğe aktarılmasıdır. Bu temel çerçevede politikanın metninden mimari tasarımdaki yaşam kalitesi üzerine gerçekleşecek somut kriterler şunlardır:
 - Arazi Kullanımı ve Yapı Yasası'nın getirdiği reforma göre, önemli birçok alanda karar gücü, merkezi yönetimden, halka daha yakın konumdaki yerel yönetimlere aktarılacaktır.
 - "Daha iyi yapılı çevreye sahip olma hakkı" Toplum-devlet ilişkisinin güçlenmesini ve bireyin bilinci yükseltmek esaslı, bireysel hak ve sorumluluklar oluşturulmaktadır.
 - Mimari tasarımdaki kaliteli yapı ürünleri elde edilmesi ile ekonomik rekabet gücü artmaktadır.
 - Mimari mirası gözetilerek yapılan tasarımlarla mevcut kazanımların sürmekte olan yaratıcı bir süreçle birleşimidir.

3.4.2.6. "Türkiye Mimarlık Politikasına Doğru", Türkiye

Şu an oluşturulmaya çalışılan Türkiye'nin mimarlık politikası genel tespit ve değerlendirme aşamasında olmasına rağmen, AB ve ACE'nin düzenlediği bildirgelerde yer almakta ve desteklenmektedir. Türkiye, yaşam kalitesi kavramı çerçevesinde bir Türkiye Mimarlık Politikası, oluşturmaya çalışmaktadır.

Saptamalar nüfus, mekan, ekolojik, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik boyutlarda olmalı ve olanaklar çerçevesinde belirlenmelidir.

Geleceğe İlişkin Saptamalar:

- Türkiye'nin nüfusu, özellikle genç nüfusu artmaktadır.
- Kırdan kente göç sürmekte, kentsel nüfus hızla artmakta ve artık çoğunluğu oluşturmaktadır.
- Aileler küçülmekte ve yapıları hızla değişmektedir.
- Kentsel gereksinimler hızla artmaktadır.
- Plansız büyüyen kentlerimiz ciddi olarak afet tehdidi altındadır.
- Bütün bu gelişmeler bir yandan yeni yerleşmeleri ve yapılaşmayı, bir yandan da kentsel yenilemeyi ve yapı stokunun elden geçirilmesini gerektirmektedir.

- Bu hızlı değişim, Türkiye ve Dünya eko-sistemi açısından da ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.
- Bu süreç, kentleşme politikalarına ve kentsel yatırımlara yeni yaklaşımlar getirilmesini zorunlu kılmaktadır.
- Bu koşullarla birlikte Türkiye, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde bulunmaktadır.

Türkiye Mimarlar Odası yaşam kalitesini oluşturan boyutlarına göre saptamalar belirleyerek oluşturulacak politikanın yaşam kalitesi kavramı üzerinde temellendirmektedir. Bu saptamalara göre mimarlık politikasının oluşturulmasında diğer uluslar gibi meslek kuruluşları, kamu yönetimi, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin eşgüdümsel hareketi gerekmektedir. Politika ilkeleri oluşturulurken en çok bu dengesizlik üzerinde durulmaktadır ki bu da bize politik alanda bir yaşam kalitesi arayışının olduğunu göstermektedir. (EK1)

3.5. YAŞAM KALİTESİ KRİTERLERİNİN MİMARİ TASARIM BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Bu bölümde mimarlık ve yaşam kalitesi ilişkisini inceleyerek, yaşam kalitesi kavramının mimari tasarımdaki boyutlarına göre farklı bakışı irdelenmiştir. Yaşam kalitesi kavramının kriterler tablosu, mimari tasarım boyutunda incelenerek tez çalışmasının kapsamı daraltılmaktadır. Boyutları özetlersek;

- *Fiziksel Çevre Boyutu:* Yaşam kalitesi kavramında belirtilen havalandırma, gürültü, güvenlik, sağlık koşullarını düzenlenmesi mimari tasarım sorunsalıdır.
- *Demografik Boyut:* Yerleşmelerin gelişimini belirleyen nüfus dağılımlarını düzenleyebilecek güçlerden biri olan mimari tasarım, yaşam kalitesini arttıracı kriterlerdendir.
- *Ekonomik Boyut:* Ekonomi gücünün küresel dünyada ortaklaştırıcı ve serbestleştirici bir durum haline gelebilmesi için, tasarımın yerel üretim öncelikli toplumun ve yaşam çevresinin gelişimi sağlanmaktadır.
- *Ekolojik Boyut:* Tasarımın çevresi ile olan etkileşimi, doğal çevre korunumu ile sürdürülebilir toplumlar oluşabilmektedir.
- *Sosyo-kültürel Boyut:* “Katılımcı” esaslı bir yaşam biçiminin oluşması ile kültür ve toplumun yaşam kalitesi arttırabilir.

- *Etik Boyut:* Tasarımcı, yatırımcı ve kullanıcıların yaşam kalitesinin artırılması bilincinde olarak, bu amaca hizmet etme isteği ile olabilmektedir.
- *Teknolojik Boyut:* Kavramsal açıklamasından farklı olarak tasarımda yenilikler eklenmelidir.
- *Mekânsal Boyut:* Kentsel ve kırsal çevrenin kendine has özellikleri kullanılarak, var olan potansiyel ortaya çıkarılabilir. *Yer* duygusunun oluşması ve mekan potansiyelinin kullanılması kriter olarak yer almaktadır.

İlk bölümdeki yaşam kalitesi kavramı kriterleri tablosunun, mimari tasarımla ilişkilendirilmesi sonucu çalışmanın ana kriter tablosu Çizelge 2.1’de gösterilmiştir. Mimari tasarımdaki yaşam kalitesi kriterleri çalışmanın devamında kullanılacak değerlendirme tablosudur.

Çizelge.2.1. Mimari Tasarımının Farklı Boyutlara Göre Geliştirilen Yaşam Kalitesi Kriterleri

NESNEL ÖLÇÜTLERE GÖRE MİMARİ TASARIMDA YAŞAM KALİTESİ KRİTERLERİ	Fiziksel Çevre boyutu	1.İklim Uygunluğu 2.Hava Sirkülasyonu 3.Su Tüketimi 4.Güvenlik 5.Ulaşım 6.Hijyenlik 7.Kentsel Donanım ve Konfor
	Ekonomi-politik boyut	1.Yerel Malzeme Tüketimi 2.‘İyi Yönetişim’ 3.Bilgiye ve Rekabete Dayalı Ekonomi
	Ekolojik-teknolojik Boyut	1.Doğal Çevre Korunumu 2.Atık Yönetimi 3.Yapay -Doğal Çevre İlişkisi 4.Yenilebilir Enerji Kullanımı 5. Yeni Teknoloji ile tasarım
	Sosyo-kültürel Boyut	1.Kültürel Miras Korunumu 2.Tasarımda Bilinçlilik Düzeyi 3.‘Yer’ ve Aidiyet Duygusu 4.Kullanıcı Odaklı Tasarım
	Etik Boyut	1.Birey-Sorumluluk Bilinci 2.Pathos –Logos (Tasarımcı Anlayışı)
	Mekânsal Boyut	1.Evrensel Tasarım Oluşumu 2.Mekân Potansiyelinin Kullanılması
	Demografik Boyutu	1.Demografik Kalıplara Göre Tasarım 2.Nüfus Dengesizliğini Düzeltme

Yaşam kalitesinin mimari tasarımda irdelenmesi ile kavramsal boyut somut temellere dayandırılmaktadır. Bu tabloda diğer tablodan farklı olarak; yaşam kalitesinin kavramsal olarak öznel ve nesnel değerleri ön planda iken, mimari tasarım açısından incelendiğinde yaşam çevresinin nitelikleri ve yaşam alanını oluşturan toplumsal öğeler kavramı şekillendirmektedir. Mekânsal ve demografik boyutların bu tabloda fiziksel çevrenin bileşenleri olmasına rağmen ayrı olarak gösterilmesinin sebebi; mimari tasarımının yaşam kalitesi irdelenmesindeki politikaların gündem konu başlığı olarak ayrıca ele alınmasıdır. Mekansal boyut olarak da fiziksel boyut dışında ontolojik olarak algılanması ayrıca bir özellik taşımaktadır.

4. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİ

4.1. ÇEVREYE DUYARLI BİNA DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİNİN TANITIMI

Yaşam çevremizi etkileyen dış unsurlar için, insanlık çözüm üretmeden kendini alıkoyamaz çünkü yaşam çevremiz bizi kuşatan bir parçamızdır. Modernizme kadar yaşam çevremizi şekillendirmekte doğallık ön plandaydı, modernizmden sonra yeni malzemelerin oluşturulması, yaşam çevremizin standardını hem yükseltici bir etki sağladı hem de insanlık kendi sınırları dışına çıkabildi. Mimari tasarımda da yeni malzemeler ve teknoloji sayesinde dekonstrüktivizm, teknoizm, metabolizm gibi yeni akımlar gelişti. Yaşam çevremizi etkileyen dış unsurların pozitif değerleri olduğu kadar, negatif sonuçları da meydana gelmektedir. Çevresel sorunlar günden güne artarak, 1973 enerji krizi ile beraber insanlığın çözmesi gereken ayrı bir sorun olarak boyut kazanır. Kısa zaman öncesine kadar iyi mimarinin tanımı, içinde yaşayanları iklimden ve çevresel koşullardan korumaktan ibaret olmuştur. Günümüzde görünen ise, korunmaya ihtiyacı olanın “yaşam çevresi” olduğudur. (Ulaş, C., 2006) Mimari tasarımın ana konsepti artık oluşturulan yapının yaşam çevresine verdiği etkilerle ölçülebilir dereceye gelmektedir. Yapay çevrenin doğayı tamamen kuşatması, doğal yaşama zarar verdiği gibi insanların rahat ve huzurlu yaşam alanlarını da yok etmektedir. Tasarımların çevre ile etkileşiminden çıkan sorunlar küresel bir boyuttadır. İnsanlık negatif sonuçları, “yaşam kalitesi” adı altında pozitif bir sonuca değiştirmek için belgeler ve politikalar oluşturmaktadır.

Küresel çevre sorununun ilk ortaya çıkışı 1970 Stockholm Konferansı ile çevreye yönelik endişelerle beraber 1987’de Birleşmiş Milletlerin Brundtland Raporundaki "Sürdürülebilir Kalkınma" söylemi ile uluslararası olarak çevresel hareketlenmeler oldu. Başta AB’nin ve ulusal olarak da Amerika, Avustralya Almanya ve özellikle de İngiltere gibi hükümetlerce çıkarılan kanun ve politikalarla ‘sürdürülebilir kalkınma’ söylemi desteklenmiştir. “Böylelikle, hemen hemen tüm dünya ülkeleri gelişmişlik

yarışı, kalkınma modeli önerileri dışında kendilerini bir de sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan sürdürülebilirlik tartışmaları içinde buldu.” (Boran, D., 2009) Yapı sektörünün büyük oranda rol oynadığının farkına varılması ekolojik sürdürülebilirlik kavramını, yeşil bina oluşumlarını, değerlendirme kriterleri ile resmi bir prosedür dahilinde çevrenin korunmasını garanti altına alma çabalarını yaygınlaştırdı.

Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi kavramı sıklıkla aynı yerde kullanılsa dahi farklı ideolojileri açıklamaktadır. Sürdürülebilirlik; saf ekonomik süreklilik, veya şimdiki çevresel koşulların düzeltilmesi ve bakımını savunan çevresel bir konsept olarak algılanmaktadır. Fakat yaşam kalitesi, çevresel bir konseptten ziyade bütüncül bir amaca hizmet etmektedir. Bu; insanların eşitlik, refah ve yaşam kalitesi istekleri ile ekolojik olarak mümkün olan arasında dinamik bir denge sağlamak için süregelen bir süreçtir. Sürdürülebilirlik tüm bunlardan dolayı yaşam kalitesi kavramının ancak bir alt küme elemanı olabilir.

Amaç sadece hayatta kalmak değil, belirli bir yaşam kalitesi sağlayan bir çevrede yaşayabilmektir. Bunun için en temel gereklilik; doğa, bölgesel ve ruhsal değerlerle uyumlu bir şekilde güvenli, sağlıklı ve üretken bir yaşam sürmektir. Popüler inancın aksine sürdürülebilir bir yaşam değil, yaşam kalitesi yüksek olan yapılarda barınabiliriz. “Binaların yapımı ve kullanımını birçok farklı seviyede çevresel zarara neden olmaktadır. Fosil yakıtların kullanımından ortaya çıkan karbondioksit global sera etkisine sebep olmakta, yüksek binalar komşu çevrelerde tehlikeli rüzgarlar oluşmasına neden olabilmekte, birçok bina ise hasta bina sendromundan dolayı değerini kaybetmektedir.” (Ulaş,C., 2006) “Barınma hakkının mutlak sağlanması gerekliliğinin yanında, daha sağlıklı, doğa ile daha uyumlu ve yaşam kalitesinin daha üst düzeylerde olduğu bir yaşam alanı arayışı ve buna paralel doğan talep ve ihtiyacının mümkün en adil ve kaliteli bir yaşam ortamına dönüşmesi, doğayla uyumlu ve dengeli bir yaşam sunması arzusunun, yapı sektörünün doğal çevre üzerindeki etkilerinin bina ölçeğinde değerlendirilmesi ile olabileceği fikrini ve bunu takiben gelen çeşitli sertifikasyon sistemlerinin ortaya çıkışını doğurdu.” (Boran,D, 2009) Yaşam kalitesini amaçlayan çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri yaşam çevresini en üst düzeye getirmeye çalışmaktadır.

Bu sistemlerin temelleri, çevresel bina değerlendirmesi konusunun bundan 80 yıl önce İngiltere’de ele alınmasıyla atılmıştır. Uluslar arası düzeyde kullanılan ilk

çevresel değerlendirme aracı; İngiltere'deki Bina Araştırma Kuruluşu (BRE:Building Research Establishment) tarafından 1990'da ortaya koyulan Bina Araştırma Çevresel Değerlendirme Metodu (BREEAM: Building Research Environmental Assesment Method)'dur. BREEAM'in ortaya çıkmasını izleyen yıllarda benzer çalışmaların sonucu olarak birçok farklı çevresel değerlendirme metodu ortaya çıkmıştır. Kanada Hükümeti tarafından 1993'te oluşturulan Bina Çevresel Performans Değerlendirme Kriterleri (BEPAC: Building Environmental Performance Assesment Criteria), 1996'da Hong Kong'ta ortaya çıkan Hong Kong Bina Çevresel Değerlendirme Metodu (HK-BEAM: Hong Kong Building Environmental Assesment Method) ve Amerikan Yeşil Bina Konseyi tarafından 1998'de oluşturulan Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik (LEED: Leadership in Energy and Environmental Design) bunların başlıca örnekleridir (USGBC, 2009).

Binaların, seçilmiş bazı çevresel performans kriterlerine göre incelenmeleri sonucunda elde ettikleri puanlar doğrultusunda değerlendirilmelerine dayanan bu metotlar, yeni tasarlanmakta olan binalar için kullanılabilirler gibi, mevcut veya yeniden düzenlenmekte olan binalar için de kullanılabilirlerdir. Her tip yapı için tek bir değerlendirme modeli kullanan metotların yanında farklı tipler için farklı değerlendirme modelleri kullanan veya sadece özel bir bina tipinin değerlendirilmesi için düşünülmüş olan metotlar da bulunmaktadır. Söz konusu bina değerlendirme metotlarının birbirleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmesi, hem temel çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin anlaşılması hem de kullandıkları yöntemler ve kriterlerin analizi yardımıyla *basit ve kolay uygulanabilir bir değerlendirme yaklaşımı önerilmesine yardımcı olacaktır*. Bu metotlar; bir binanın yeni veya kullanımda olan bir bina olmasına bağlı olarak farklı değerlendirme sistemleri sunmaktadır. Tezde yaşam kalitesi kavramının mimari tasarımdaki etkilerine göre kategorize edildiği için; metotların bu kategorideki etkilerine göre bu sistemler aşağıda açıklanmıştır.

4.1.1. IISBE - SBTool (Uluslar arası)

SBTool (Sustainable Building Tool- Sürdürülebilir Bina Aracı) daha önceki adıyla GBTool, yapılar için bir çevresel değerlendirme metodunun temelini atmak üzere ilk olarak 1998 yılında, gelişmiş ülkelerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş bir değerlendirme aracıdır. Önce 14 ülke ile başlayan, yapılan konferanslarda 21 ülkeye çıkan bu topluluk, ilk ortaya koyduğu ve büyük oranda çevresel performans kriterlerinden oluşan GBTool'a, yapılarla ilişkin ekonomik ve sosyal sorunların da

çözümüne yönelik sürdürülebilirlik kriterleri ekleyerek SBTool'u yaratmıştır. (Şev, A. ve Canbay N., 2009) 2002'de de bu değerlendirme aracının sorumluluğu International Initiative for a Sustainable Built Environmet'a (iiSBE) devredilmiştir. SBTool tek başına doğrudan yapılara uygulanmayan, genel bir değerlendirme çerçevesi olup, çeşitli ülkelerin bu kalıbı alarak, ülkesel ve bölgesel koşullarına uyarlamasını öngören bir araçtır.

Değerlendirmede esas alınan performans kriterleri; Arsa Seçimi, Proje Planlama ve Geliştirme (Site selection, Project planning and Development); Enerji ve Kaynak Tüketimi (Energy and Resource Consumption); Çevresel yükler (Environmental Loadings); İç Mekan Çevre Kalitesi (Indoor environmental quality); Servis kalitesi (Service quality); Sosyal ve ekonomik esaslar (Social and Economic Aspects); Kültürel ve Algısal Esaslar (Cultural and Perceptual Aspects) olmak üzere 7 kategoride ele alınmaktadır (Çizelge 3.1).

Çizelge.3.1. SBTool Değerlendirme Sistemi Kategorileri(Larsson, Nils, 2007)

SBTOOL DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Arsa Seçimi, Proje Planlama & Geliştirme	<ul style="list-style-type: none"> • Arsa Seçimi • Proje Planı • Kentsel Tasarım ve Arsa Geliştirilmesi 	%8
2.Enerji & Kaynak Tüketimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşam Döngüsü için Yenilenemeyen Enerji • Yenilenebilir Enerji • Malzeme • Temiz Su Üretimi • Maksimum Seviyede Elektrik Kullanım Kolaylığı 	%23
3. Çevresel Yükler	<ul style="list-style-type: none"> • Yeşil Evin Gaz Yayılımı • Diğer Atmosfer Gazlarının Yayılımı • Katı Atıklar • Yağmur Suyu, Pis Suyu Kullanımı • Arsaya etkisi • Diğer Yerel ve Bölgesel Etkisi 	%27
4.İç Mekan Hava Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Havalandırma • Hava Sıcaklığı ve Bağlı Nem • Gün Işığından Yararlanma ve Işıklandırma • Ses ve Akustik 	%18
5.Servis Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Güvenlik Önlem Sistemleri • İşlevsellik ve Verimlilik • Kontrol Edilebilirlik • Esneklik ve Adapte Edilebilme • Bakım Kolaylığı 	%16
6.Sosyal ve Ekonomik Esaslar	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Boyut • Maliyet ve Ekonomi 	%5
7.Kültürel ve Algısal Esaslar	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel Miras Kullanımı • Tasarımcı ve Projedeki Anlayış 	%3

Diğer sistemlerde olduğu gibi bu kategorilerin altında da çok sayıda performans kriteri bulunmaktadır. Ulusal ve bölgesel uyarlamalarda bu kriterler uygulanabilirliği ölçüsünde sisteme dâhil edilmekte, ya da sistem dışı bırakılabilmektedir. Uyarlama yerel kuruluş ve otoriteler ile akademik üyelerden oluşan bir ulusal takım ile yapılmaktadır. Bu takım, performans kategorilerinin ve seçilen her kriterin, o ülkeye/bölgeye uygun ağırlık katsayılarını, bilimsel bir zemine dayalı olarak ve görüş birliğiyle belirlemektedir. İki aşamalı ağırlık katsayısı uygulamasından oluşan bu değerlendirme, yapı performans kriterleri için -1 ve 5 arasında puan toplamaktadır (-1: olumsuz performans; 0: kabul edilebilir; 3: iyi uygulama; 5: en iyi uygulama). Değerlendirme sonunda yapı 0 ve 5 arasında puan kazanmaktadır.

GBTool oldukça kapsamlı ve karmaşık bir değerlendirme sistemi olmasına karşılık, SBTool giderek daha kolay anlaşılabilir ve uyarlanabilir bir düzeye ulaşmıştır. Asıl hedefi olan bölgesel koşullara uygunluk açısından da gerek uyarlamayı yapan ekibe, gerekse kullanıcılara esneklik tanımakta, gerçekçi ve objektif bir değerlendirme yapılmasını sağlamaktadır. Sistemi oluşturan 21 ülkenin dışında, Malezya, Tayvan, Hong Kong, Çin Halk Cumhuriyeti gibi Asya ülkelerinde uyarlamalar yapılarak, başarılı sonuçlar elde edilmiştir. SBTool binaların ve projelerin sürdürülebilirlik performanslarının ölçümlenebilmesi için genel bir çerçevedir. Aynı zamanda yerel organizasyonların kendi ölçümleme sistemlerini geliştirmelerine yardımcı olacak bir araç olarak da düşünülebilir. (Şev, A. ve Canbay N., 2009)

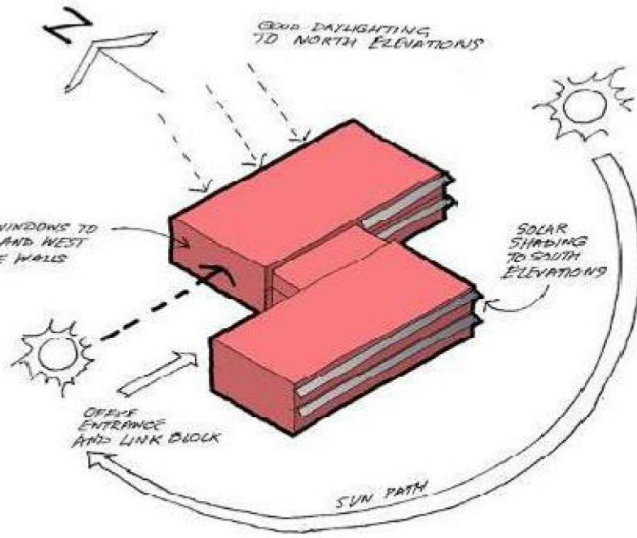
- Sistem, sadece yeşil bina konularını değil sürdürülebilirlik konularını da içermektedir.
- SBTool, yerel kriterler ve/veya yerel lisanın sisteme kolaylıkla katılabilmesine imkan tanır bir şekilde oluşturulmuştur.
- SBTool bölgeye-özü ve araziye-özü faktörleri dikkate alır ve bu faktörlerin belirlenmiş ağırlıklarını değiştirebilir.
- SBTool'un kapsamı tamamen modülerdir.

ZEBRALion ev projesi (Alnwick, İngiltere): Breeam Ofis 2006 en iyi ödülüne layık görülen ZEBRALion ev projesi (URL-9, 2009), SBTool ile değerlendirilmiştir. Düşük karbon salınımı, su tüketimi kontrolü ve güneş kontrolü ile beraber mükemmel olarak derecelenmiştir. Rüzgar tribünlerinin yerleşiminde maksimum kazanç sağlama esastır.(Şekil 3.1.)

Şekil.3.1.Rüzgar tribünleri ve bina konumlandırılması

Var olan binaya konumlanması, yeni bina iki blok halinde güney ve kuzeye yönlendirilmesi ile güneş yoluna göre biçimlendirilmiştir.(Şekil 3.2) Mimari tasarımda çalışanlar için özel bir yaşam çevresi amaçlanmıştır. Açık plan oluşumu ile çalışanların aktiviteleri ve güvenliği oluşturulmuş.(Şekil 3.3)

Şekil 3.2.Güneşîğinden yararlanma ve araziye yerleşim

Şekil 3.3.İç mekanda açık plan tasarımı

4.1.2. BREEAM (İngiltere)

İngiltere’de Yapı Araştırma Kurumu (BRE) tarafından geliştirilerek, 1990 yılında uygulamaya geçirilen BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) *Yapı Araştırma Kurumu Çevresel Değerlendirme Metodu* kriterlere dayalı değerlendirme sistemlerinin ilk örneğidir. Günümüze kadar 115.000’den fazla yapıyı sertifikalandıran ve 700.000’den fazla yapının da sertifika için başvuruda bulunduğu BRE, çevresel politikaların sürekli güncellenmesi ve yerel koşullarla harmanlanması gereğine dikkati çekmektedir. Kurumun BREEAM’i oluştururken hareket noktası, sürdürülebilir kalkınmanın en geniş kapsamlı bileşeni olan çevresel kalkınmadır. İngiltere’de yapı sektörünün gelişimde önemli payı bulunan BRE’nin sürekli ve kesintisiz desteğinin yanı sıra, İngiliz hükümeti ve işadamlarından da destek alması BREEAM’in etkinliğini artırmaktadır. (Şev, A. ve Canbay N., 2009) Hem mevcut hem de yeni binaların çevresel performansının değerlendirilmesine olanak sağlayan bu metot; Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya’da uygulanan bazı değerlendirme programlarının temeli olarak da kullanılmaktadır (USGBC, 2009).

Oldukça geniş bir yelpazeye göre düzenlenmiş değerlendirme tabloları yapıların çevresel performanslarını çeşitli kategorilere göre değerlendirmektedir. BREEAM; ofis binaları, konutlar, endüstriyel yapılar, ve yakın zamanda eklenen okul ve alışveriş yapıları ile birçok farklı bina tipine özel değerlendirme imkanı sunmaktadır. Ayrıca İngiltere dışındaki ülkelerde yapılacak değerlendirmeler için BREEAM International, (Türkiye’yi de içine alan) BREEAM Europe ve körfez bölgesindeki ülkeler için BREEAM Gulf geliştirilmiştir. Adı geçen yapı türlerinin dışındaki yapılar için, talep üzerine kurum tarafından BREEAM Bespoke (Sipariş) hazırlanmakta ve değerlendirme kriterleri yapı türüne özgü olarak belirlenmektedir. Yaşam kalitesinin, yaşam çevresi ile bireyin etkileşim halinde olduğu yapı tipi daha çok Ecohomes ve Bespoke (sipariş) kategorisidir. Bu kategorilerde müşteri memnuniyeti, enerji ve kaynak kullanımından daha çok ön plana geçmektedir.

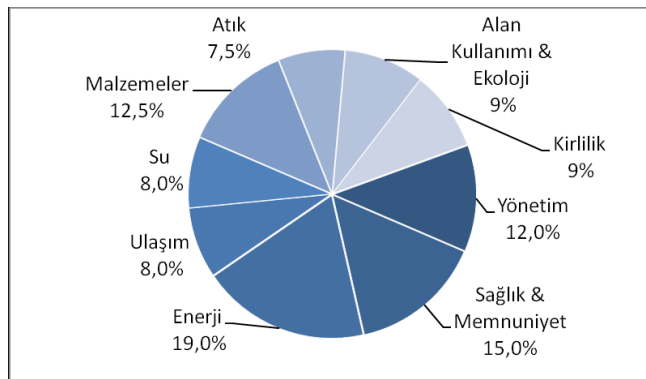
BREEAM değerlendirmeleri BRE’nin lisanslı değerlendirme uzmanları (BREEAM Assessor) tarafından yapılmaktadır. Başvurudan sonra projenin hangi değerlendirme türüne uygun olduğuna karar verilmekte, daha sonra her yapı türü için, aşağıda genel başlıkları verilen aşamalardan projeye uygun olanı seçilerek çalışmalar başlatılmaktadır. (Şev, A. ve Canbay N., 2009)

- Tasarım ve Satın Alma (Design and Procurement): Tasarım aşaması değerlendirmesidir.
- İnşaat Değerlendirmesi (Post Construction): Tasarım aşamasında belirlenen BREEAM konularının uygulamasının değerlendirilmesidir.
- Yönetim ve Operasyon (Management and Operation): Mevcut binaların işletme sürecine ilişkin olarak değerlendirilmesidir.

Kesin değerlendirme öncesinde, isteğe bağlı olarak yürütülecek bir ön değerlendirme (pre-assessment) sürecinin önemli yararları olduğu düşünülmektedir. Asıl sertifikasyon süreci ise detaylı ve kapsamlı bir çalışma gerektirmektedir. Bu aşama kayıt işlemleri ile gerekli belge/dokümanların tasarım ekibi tarafından tamamlanmasıyla başlar. BREEAM sertifikasyon sürecinin lisanslı bir uzman tarafından yürütülmesi zorunludur. Proje bu uzman tarafından gözden geçirilir, değerlendirme raporu doldurularak, BREEAM takımının bir üyesine sunulur.

BREEAM değerlendirmesi, binaların inceleme sonucunda elde ettikleri puanlara göre sınıflandırılmalarına dayanmaktadır. Kategoriler Yönetim (Management), Sağlık ve Memnuniyet(Health and Well-being), Enerji (Energy), Ulaşım (Transport), Su (Water), Malzeme (Material), Atıklar (Waste), Kirlilik (Pollution) ile Arazi Kullanımı ve Ekoloji (Land use and ecology) olmak üzere dokuz grupta toplanmıştır (Çizelge3.2).

Çizelge.3.2. BREEAM Europe Performans Kategorileri ve Dağılım Oranları

Yaşam kalitesi açısından bu kategorileri incelediğimizde sağlık ve memnuniyetin açılımında, yaşam kalitesini yükseltmek ana amaç olarak gösterilmektedir. Kategorilerin çoğunluğu yaşam kalitesinin ekolojik boyutunda değerlendirilirken; sağlık ve memnuniyet kategorisi ile etik ve fiziksel boyuttan bahsedilebilir. Yüzdeler

dilimlere bakıldığında %15 gibi yüksek değerdedir. Çeşitli bölgelere göre de yapılacak değerlendirmeler için bu performans kategorilerinin, bütün içindeki oranı değişmektedir. Geniş çaplı anketler ve bilimsel çalışmalar sonucu belirlenen bu ağırlık katsayıları, uygulamada bölgesel farklılıkları gözetmekte, böylece daha gerçekçi ve objektif bir değerlendirme yapılmasını sağlamaktadır. Neden sağlık ve memnuniyet kategorisinin önemli olması sorusuna verilen cevap zamanımızın %90'ını binalarda geçirmekteyiz, bu yüzden yaşam kalitemize büyük katkıda bulunan mekânın etkisi memnuniyetimizi, refahımızı etkiler. Bu kısımda da Breeam sertifikası ısı, ışıklandırma, ses, hava kalitesi gibi kontrol edilecek noktalarda önemle durmaktadır denilmektedir.

Çizelge 3.3.'e bakıldığında değerlendirme sistemi içinde en fazla puana sahip kategorilerin yönetim, sağlık ve konfor, enerji ve malzeme konuları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Çizelge.3.3. BREEAM Değerlendirme Sistemi (URL-5, 2009)

BREEAM DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Yönetim	<ul style="list-style-type: none"> • Değerlendirme Sistemi Politikası ile ilişkisi • Konstrüksiyon Dönüşümü • Arsa Geliştirilmesi ve Yönetimi 	%12
2.Sağlık ve Konfor	<ul style="list-style-type: none"> • %80 Gün Işığından Yararlanma • Aydınlatmada Kullanıcı Kontrolü • Ses Yalıtımı • Açılabilir Pencereleler 	%15
3.Enerji Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • CO₂ Emisyonu • Elektrik Kullanımı • Enerji kaybını önleyici prosedürler • Isı Kazanç ve Kayıplar 	%19
4.Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Toplu Taşımaya Özendirme • Bisiklet Kullanımı • Kullanıcı Ulaşımı Planı 	%8
5.Su Tüketimi	<ul style="list-style-type: none"> • Su Tüketim Kontrolü • Su Kullanımı Yükseltmek • Su Baskın Detektörü 	%8
6.Malzeme	<ul style="list-style-type: none"> • Malzemenin Çevreye Etkisi • Malzeme Geri Dönüşümü 	%12,5
7.Atıklar	<ul style="list-style-type: none"> • Atıkların Geri Dönüşümü 	%7,5
8.Kirlilik	<ul style="list-style-type: none"> • Yenilebilir Enerji • Nitrik Asit Azaltmak 	%9
9.Arazi Kullanımı ve Ekoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Habitatın Korunumu • Arazinin Geliştirilmesi 	%9

BREEAM'e göre değerlendirilen bir yapının çevresel performansının belgelendirilmesi için gösterge puanlarının en az % 30'unu toplaması gerekmektedir. Bunun üzerinde performans gösteren yapılar kademeli olarak Geçer (Pass), İyi (Good), Çok İyi (Very good), Mükemmel (Excellent) ve Seçkin (Outstanding) olmak üzere derecelendirilir. BREEAM sertifikasyon sistemi, özellikle İngiltere dışındaki projelerde, ülkeye, bölgeye ve projeye uygun bazı yeni kurallar getirmektedir. Bu kuralların oluşumu tasarımcı ve BREEAM arasındaki uzun soluklu çalışma ile belirlenmektedir; bu nedenle sistemin kısa süreli projelere adaptasyonu zor olabilmektedir.

Telford Millennium Village, Breeam sistemine göre değerlendirilmiş bir projedir. Proje, İngiltere' de yerel hükümet ve orada yaşayanlarla beraber, 7 tip olarak sürdürülebilir toplum oluşturmak amacı ile yapılmıştır.(TMC, 2009)

Şekil 3.4.Telford Millennium Köylerinin 7 tipinin vaziyet planı

Bu yerleşmeler arasında ulaşım bağlantıları, toplumsal ortak mekânlar sadece yaya ve bisikletli olarak düşünülmüş. Yerleşmeler arasındaki ilişki, bireylerin ilişkisini düşünülecek şekilde konsept edilmiştir. 7 tip olan bu yerleşmeler kendi yerel ve fiziksel çevresine göre planlanmış ki bu da 'yer'in önemi vurgulamıştır.(Şekil.3.4., Şekil 3.5)

Şekil 3.5.Sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek yerleşim hedefi

Etiksel bir boyutta da irdelenen yerleşme, çevreyle dost içindeki hayat stili ile yüksek kalite ve modern bir yerleşme imkânı sunuyor. Yaşam çevresini hem insanların birlikte geçirebileceği mekanlar oluşturması, hem de insanın yaşam için kendine daha çok zaman ayırabilmesi için özel bir planlama ve tasarımla olanak sağlıyor.(Şekil.3.6) Ecohomes kategorisinde değerlendirilen bu yerleşme enerji tüketimi ve malzeme kullanımı olarak en iyi değerlere de sahip olması ile beraber ‘mükemmel’ olarak puanlanmıştır. Komşuluk ilişkilerinin olması için yapılar arasında ortak mekânlar oluşturularak bir toplum meydana getirilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.6. Telford Millennium Köylerinin Genel Görünümü

Yaşam çevresini oluştururken yerel ve ekolojik değerlere göre de tasarım sağlanmıştır. Kendi habitatında yaşayan türlerle beraber bir yaşam çevresi oluşturulmuştur. Habitatları olan hayvanlar, bitkiler için doğal yaşam koridorları meydana getirilmiştir(Şekil 3.7)

Şekil 3.7.Habitat Korunumu

4.1.3. CABA - 'Building for Life' (İngiltere)

1999 yılında kurulan CABA (The Commission of Architecture and the Built Environment)- İngiliz mimarlık ve yapı çevre komisyonu, İngiltere hükümeti ve konut endüstrisi tarafından desteklenerek 2001 yılında 'Building For Life' sistemini ortaya koymuştur. Bu sistem yeni konut yerleşiminde tasarım kalitesi için getirilmiş bir ulusal standarttır. Tüm projeleri kamu yararını sağlamak amaçlı olup, eğitim, sağlık, konut, yaşam kalitesi ve iklim değişikliği gibi konuları içermektedir.

ACE'nin kalite göstergelerine ilişkin değerlendirme sisteminin kurulması için incelenecek bir sistem niteliğindedir. ACE'nin bu kararındaki temel etken yapı çevre kalite değerlendirme sistem sunuşlarında; 'Bu sistemde, konut yapılarının kalitesinin ölçümünde çeşitli kriterler kullanılarak analizler yapıyor ve böylece gelecekte daha iyi yaşam çevreleri için ne gibi kriterlerin dikkate alınması gerektiği açıklanıyor.' açıklamasıdır. Yapılan ana tartışma, yapı çevrenin kalitesinin niceliksel olduğu kadar, niteliksel olduğu, dolayısıyla tamamen belirli kriterlere bağlı olarak değerlendirilemeyeceği düşüncesi oldu. Fakat yine de, kriter sunan bu sistemlerin kalitenin sağlanması konusunda mevcut olan en iyi araçlardan biri olduğu da kabul edildi.(ACE raporu, 2008)

'Building for Life' değerlendirme sistemi 20 kriterlik soru ile konut tasarımı ve yapı çevresi ilişkisini (civil trust) incelemektedir. Vizyonu; konut tasarımının

'çekici, işlevsel ve dayanaklı' olabilmesi esasıdır. Bu prensipler hükümet politikası ve CABE tarafından geliştirilen bir rehber olarak tasarlanmıştır. bu sistemde amaç; kaliteyi yükseltmektir.(URL-10, 2009)

Puanlama olarak 20 sorudan 14'ü olumlu olursa ödül alınabilmektedir. Gümüş ve altın olmak üzere ödülleri vardır. Altın ödülüne layık olunabilmesi için souların16'sına olumlu cevap alınması gerekmektedir. 20 kriterlik soru 4 ana başlık altındadır. Bu 4 ana başlık şunlardır:

- Çevre & Toplum
- Karakter
- Caddeler, park alanları ve yayalaştırma
- Tasarım & Konstrüksiyon

Çizelge.3.4. CABE Değerlendirme Sistemi (URL-4, 2009)

CABE DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Çevre & Toplum İlişkisi	<ul style="list-style-type: none">• Toplumsal Aktivite Yakınlığı ya da Tasarımı• Kullanıcı ile Birlikte Tasarım• Çevre Sakinleri ile Beraber Ortak Kullanım• Toplu Taşımaya Yönelik Tasarım• Yapının Çevreye Etkisini Azaltmak	%25
2.Karakter Analizi	<ul style="list-style-type: none">• Özel Tasarım• Topografya veya arazi kullanımı• Yerde Kendine Özgünlük• Bina ve Çevresinin Kullanıcı Ulaşım Yolu• Caddedeki Binalarla Strüktür Etkileşimi	%25
3.Caddeler, Park Alanı ve Yayalaştırma	<ul style="list-style-type: none">• Park Yerinin Tasarımında Göze Çarpmaması• Cadde Manzarasının Geniş Perspektifleri• Yaya, Bisiklet Yolu ve Araç Yolunun ayrımı• Cadde ile Dış Sirkülasyonun Uyumu• Yaya Yolları ve Açık Alanlar Güvenliği	%25
4.Tasarım & Konstrüksiyon	<ul style="list-style-type: none">• Açık Alanların Yapı ile Uyumu• Mimari Kalite Yükseltimi• İç Mekan Kurgusunun Esnekliği• Planlamada Yeni Teknoloji Kullanımı• Yönetmelik gibi Standartları Yükseltimi	%25

2009 ödülünü alanlar arasından Londra'nın Brent kasabasında 20 yıldan beri geliştirilen, ilk proje olarak "Granville yeni evlerini" incelediğimizde South Kilburn'un kurulunda yenileme projesinin ilk parçası olarak; alternatif bir park, toplumsal merkez ve çocuklar için açık alanların oluşturulması ile yaşam çevresini yükseltmek ve cazip hale getirmek amacıyla tasarlanmıştır. Projenin belirgin olarak

görünüşte geleneksel tuğla örmesine karşılık modern kırılımlar oluşturularak, koruma alanı çevresindeki kontrast ile bütünlük sağlanarak farklı detaylar tasarlanmıştır (Şekil3.8)

Şekil.3.8. Koruma alanı ve yeni evlerin bütünlüğü (URL-4, 2009)

110 haneden oluşan proje, karışık kullanımlı olarak düşünülerek toplumsal oluşumu yükseltebilmek amacı ile sitenin içinde açık alanlar ve park alanları yaratılmıştır. Yerleşim planında site ve sokakların entegrasyonunda yol kolaylığı için ilginç sokak dokusu oluşturulmuştur. (Şekil.3.9)

Şekil.3.9. İç bahçe-genel ve özel kullanım (URL-4, 2009)

Çevre & Toplum Değerlendirmesinde; Kilburn ana yolunda bulunan yerleşim alanı, mağazalara ve servislere ulaşımında kolaylık sağlanmıştır. 1 ve 4 odalı hanelerin bulunması, kiralanabilir, özel ve sosyal amaçlı kullanımı ile %75 oranında sosyal olarak bütünleşmesi sağlanılmıştır.

Toplu taşıma araçlarına da mesafe olarak yakınlığı söz konusudur.

Breem sisteminde EcoHomes kategorisinde de 'very good (çok iyi)' standardını almış; yeşil çatı, yağmur suyunun kullanımı ve güneş panelleri ile çevreye etkiyi azaltmaya yardımcı sistemler içermektedir.

Karakter Değerlendirmesinde; kendine özgünlüğü ile tarihsel binalarla ilişkisinde özellikler vardır. Tarihsel binaların malzemeleri ile sıradan bir ilişki yerine sempatik kendine özgü bir tekrarlama seçilerek yeni üniteye farklı detaylar oluşturulmuştur. Vaziyet planı var olan olgun ağaçları muhafaza edilerek yapılmıştır.

Güney ve kuzey bloklarında kendi ayırıcı stillerle uyumu vardır. Bu görünüm projenin farklı karakterini anlatan değerlerden biridir.(Şekil.3.10)

Şekil.3.10. Kuzey ve Güney Bloklar (URL-4, 2009)

Özel ve genel kullanım alanları için ayırıcı rotalar belirlenerek açık ve net okunur bir tasarım yapılmıştır. Girişler, insanların rahatça bulması için saçak veya cam yüzeylerle tarif edilmiştir.

Caddeler, Park Alanları ve Yayalaştırma; Granville Yeni evler mevcut sokak dokusunun içerisinde binalara özel ayırıcı 40 aracın girişlere yakın bir cep oluşturarak otoparklar oluşturulmuştur. Ağaç planlaması ile araçların görünümü en aza indirilerek sokak manzarası korunmuştur.(Şekil.3.11)

Şekil.3.11. Sokak dokusu, Binaların duruşları ve Ağaçlandırma (URL-4, 2009)

Sokak dokusu ve binaların formu komşuluğu devam ettirecek pozisyonadırlar. Bisiklet ve yaya yolları için ayrılmış çizgiler bulunmaktadır. Girişlere yakınlık olarak da yaya ve bisiklet için idealdir. Güvenli bir duygu oluşumu için Araç girişleri ve bina girişi izole eden duvar oluşturulmuştur.

Tasarım & Konstrüksiyon; cep park hayal bir oyunu simgesi olan açık alan olarak tasarlanmıştır. Özel tasarım araçlar ve boya ile çocukların rahat olabileceği bir yer oluşturulmuştur. Özel ağaçlar ve oturaklar tasarlanmıştır. Parkın çit dışında bir kapısı olmaması ile topluma aitliği vurgulanmıştır. İç avlulardan bu parka geçiş bir çit sayesinde olmaktadır.(Şekil3.12)

Şekil3.12. Özel ve Genel Açık Alanlar ve Cep Parkı (URL-4, 2009)

Binalarda ritmik aynılık, bina formuna ilginçlik katmakla beraber balkonlarda ve iç teraslarda görsel bir ilgi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bütün üniteler net olarak ayrılmış ve kendi içerisinde esnek bir planlama oluşturulmuştur.

4.1.4. LEED (Amerika)

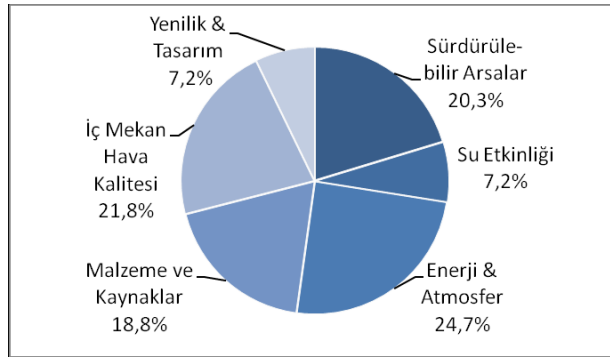
Amerikan Yeşil Binalar Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilerek, 1998 yılında uygulamaya geçirilen *Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik* (LEED®) programının hedefi, yapı sektöründe payı olan tüm kişi ve kuruluşların, yapıların yaşam döngüsü sürecinde oluşturdukları çevresel etkilere dikkatini çekerek, faaliyetlerini ve ürünlerini bu etkileri azaltmak amacıyla oluşturulmuş, ulusal oybirliğine dayanan, piyasaya bağlı bir bina değerlendirme sistemidir (Boran, 2009). USGBC günümüzde Amerika'da ve dünyanın 30 ülkesinde 14.000 den fazla projeyi sertifikalandırmıştır. LEED sisteminde tamamen şeffaf bir teknik değerlendirme ve sertifika oluşturma süreci yürütülmektedir. Tüm sertifikasyon ve dokümantasyon sistemi belgelendirmeye dayalıdır. Yapılan çalışmalar halka açıktır ve 10.000 den fazla USGBC üyesi kurum ve kuruluş tarafından desteklenmektedir. Amerikan Yeşil Bina Konseyi tarafından “piyasaya bağlı” şeklinde tanımlandığı halde; LEED'in ilk müşterileri; hükümete bağlı kurumlar, üniversiteler, okullar ve çevresel organizasyonlar olmuştur (USGBC, 2009).

LEED® yapıların çevresel performansını sekiz kategoride değerlendirmektedir. İlk olarak Yeni Yapılar için geliştirilen bu program kapsamında daha sonra farklı yapı türlerine cevap verecek sürümler de geliştirilmiştir. Bugün LEED programı altında her biri farklı olarak tasarlanan kontrol listeleriyle Yeni Yapılar ve Büyük Onarımlar (LEED-NC), Mevcut Yapılar (LEED-EB), Ticari İç Mekânlar (LEED-CI), Okullar (LEED-S), Mahalle Kalkındırma Projeleri (LEED-ND), Konutlar (LEED-Homes) ve Alışveriş Merkezleri (LEED-Retail) değerlendirilmekte, Sağlık Yapıları ve Laboratuvarlar üzerinde de çalışma yapılmaktadır. Kontrol listelerinde performans kriterlerinin her biri için krediler tanımlanmış olup, mevcut sistemde, her kriterin karşılığı bir kredidir.

Tasarım ve uygulamalarda, yapıların negatif çevresel etkilerini azaltırken, verimliliklerinin, sağlık seviyelerinin ve refah seviyelerinin artırılması amacını taşımaktadır. Yeni Yapılar ve Büyük Onarımlar için LEED v2.2 (NC) sertifikasyon sistemi 6 kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler Sürdürülebilir Arsalar

(Sustainable Sites), Su Etkinliği (Water efficiency), Enerji ve Atmosfer (Energy and Atmosphere), Malzemeler ve Kaynaklar (Materials and Resources), İç Mekân Çevre Kalitesi (Indoor air quality) ile Tasarım ve Yenilik (Innovation and Design) olarak sıralanmaktadır (Çizelge 3.5). Bu kategorilerin her yapı tipi için bütün içindeki oranları farklılaşmaktadır.

Çizelge.3.5. LEED® NC (Yeni Yapılar ve Büyük Onarımlar) ve 2.2 Performans Kategorileri ve Dağılım Oranları

LEED değerlendirme süreci derecelendirme hedeflerinin belirlendiği ve tüm grupların katılımı ile gerçekleşen bir çalışma toplantısı (LEED Eco_Charette Workshop) ile başlar ve sonrasında yapının/projenin, USGBC'ye kaydedilmesiyle devam eder. Bu işlem tasarım ekibi ya da LEED yetkili uzman (LEED AP) tarafından yapılabilmektedir. LEED sertifikasyon sisteminde BREEAM'dan farklı olarak bir uzman ile çalışma zorunluluğu yoktur. Yapının değerlendirmeye alınması için öncelikle her performans kategorisi için tanımlanan ön koşulların yerine getirilmiş olması şarttır. Bu da aslında yaşam kalitesi açısından bakıldığında standartlara göre olan bir değerlendirme sonucu oluşan tasarımın gerçekleşmesi ile yaşam kalitesinin hareketliliği soldurucu bir etki oluşturur. (Şev, A. ve Canbay N.,2009)

Tasarım ve yapım olmak üzere, iki aşamada, yapının sağladığı kriterlere ilişkin gerekli belgelerin internet ortamında sisteme yüklenmesinden sonra, USGBC tarafından bu belgeler incelenmekte ve açıklığa kavuşturulması istenen konular ya da ek doküman talepleri iletilmektedir. Bu çalışmaların yapıp USGBC'ye gönderilmesi ile beraber, yukarıda belirtilen bölümlerdeki her kriter için bir puan kazanılmaktadır. Bu puanların toplamı yapının alacağı sertifika düzeyini belirlemektedir. LEED sertifikasyonunda 4 kademe bulunmaktadır. Bunlar; Sertifikalı (Certified), Gümüş (Silver), Altın (Gold) ve Platin (Platinum)dir.

Çizelge 3.6'de görüldüğü gibi, LEED metodu; sürdürülebilir arazi kullanımı, su verimliliği, enerji ve atmosfer, malzemeler ve kaynaklar, iç mekan çevresel kalitesi ile tasarım ve yenilik işlemleri olmak üzere 6 ana kategoriden oluşmaktadır. Her kategori belirli sayıda ön gereklilik ve kredi içermekte, bu krediler ise değerlendirme çerçevesinde 1 veya daha fazla puan kazandırmaktadır. Bir projenin LEED sertifikası almak üzere değerlendirmeye girebilmesi; öncelikle ön gereklilikleri sağlamasına bağlıdır. (Kibert,J., 2005)

Çizelge.3.6. LEED Değerlendirme Sistemi (URL-6, 2009; Has Mimarlık, 2007)

LEED DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Sürdürülebilir Arsalar	<ul style="list-style-type: none"> • Konumlandırma • Drenaj ve Sert Yüzey Düzenlemesi • Alternatif Ulaşım • Mevcut Bina ve Araziye göre Tasarım 	%20,3
2.Su Etkinliği	<ul style="list-style-type: none"> • Sensorlu Armatürler • Yağmur Suyu Kullanımı • Atık Geri Dönüşümü 	%7,2
3.Enerji & Atmosfer	<ul style="list-style-type: none"> • Isıtma ve Soğutma Alternatif Yöntemler • Alternatif Enerji Üretimi • Ölçülebilir Performans • Ozon Tabakası Koruması 	%24,7
4.Malzemeler & Kaynaklar	<ul style="list-style-type: none"> • Yenilebilir Malzeme Kullanımı • Atıkların Azaltılması ve Yönetimi 	%18,8
5.İç Mekan Çevre Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • İç Mekan Hava Sirkülasyonun Sağlanması • CO₂ emisyonu • İç Mekandaki Havanın Kirliliğinin Azaltılması • Isısal Konfor ve Kullanıcı Kontrolü 	%21,8
6.Tasarım & Yenilikler	<ul style="list-style-type: none"> • Tasarımda Kendine Özgünlük • Leed Sertifikalı Binaların İncelenmesi 	%7,2

LEED değerlendirme sistemi oldukça kapsamlı olmasının yanı sıra, tasarımcılara şartnameler dizisinin uygulanmasından çok, performansa dayalı seçeneklerin uygulanması yönünde esneklik tanımaktadır. Bazı standart ve yönetmeliklere atıf yapması, güncelleştirilme olanağını kısıtlamaktadır; güncelleştirme olanağı, atıf yapılan dokümanların güncellenmesine bağlıdır. Ayrıca bu dokümanları bulandırmayanların aracı kullanması da güç olabilmektedir. Yaşam kalitesi ile ilişkilendirecek olursak Leed Breeam ve diğer sertifika sistemlere göre daha çok teknolojik ve ekolojik boyutta bir nitelik sağlamaktadır. Standartlar ve yönetmelik değerlerinin de ABD bazlı olması evrensel bir boyuttaki yaşam kalitesini kapsamı oldukça zordur. (Şev, A. ve Canbay N.,2009)

Siemens Gebze Fabrikası, Türkiye’de Leed değerlendirme sistemine göre Gold (altın) ödülü alma yolundadır. Sürdürülebilir alanlar kategorisinde inşaat aktiviteleri sonucu oluşan çevre kirliliğine müdahale, saha seçiminde ise yeşil verimli tarım arazilerinin korunmasına yönelik tasarım ve alternatif ulaşım olarak da yerleşke içerisinde yaya ve bisiklet yolları tasarımı oluşturulmuştur. Değerlendirme esasları olarak;

Arazi Kullanımı: Planlamada topografyaya uyum ön plandadır.(Şekil.3.13)

Ulaşım olarak araç ve yaya trafiği tamamen ayrılmış, servisler yer alarak toplu taşıma desteklenmiştir. Çalışanlar yerleşke içerisinde bisiklet veya yaya olarak hareket etmektedirler.

Şekil.3.13. Yerleşke ve arazi ilişkisi (URL-6, 2009)

Su Verimliliği: Bitki seçimi ve sulamada yerel ve az su gereksinimi olan bitkiler tercih edilmiş, sulama da damlama sistemi kullanılmıştır. Yağmur suyunun kullanımı sağlanmıştır.

Enerji: Gün ışığı kullanımı için galeri, giydirme cam cephe ve çatıda ışıklıklar kullanılmıştır. Yenilenebilir enerji kullanımı mevcuttur. (Şekil 3.14.)

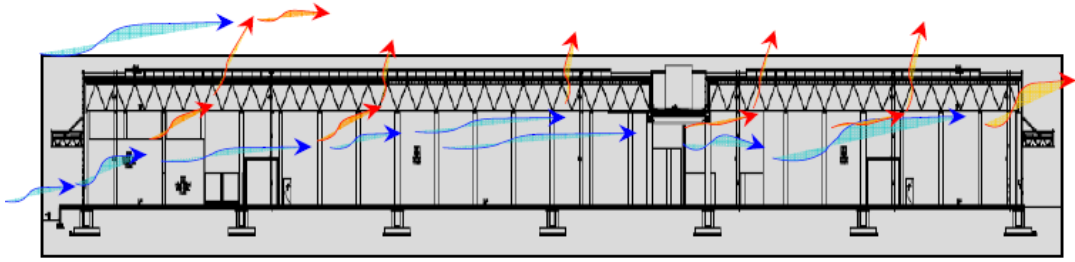
Şekil 3.14. Enerji Tüketimi ile cephenin şekillenışı (URL-6, 2009)

Malzemeler: Isı adası oluşumunu engelleyecek açık renkli malzemeler kullanılmıştır.

Geri dönüştürülebilir malzeme kullanılarak doğal kaynakların kullanımı esası vardır.

Yerel malzeme kullanılarak yerel ekonomi düşünülmüştür.

İç Mekan Hava Kalitesi: Havalandırma ve iklimlendirilmenin mümkün olduğunca taze hava ile olması sağlanmıştır. Yazın üretim alanlarını serinletmek ve taze hava ihtiyacını sağlamak için bilgisayar yardımı ile bina içi ısı simülasyonu yapılarak efektif bir doğal havalandırma uygulanmıştır.(Şekil 3.15)

Şekil 3.15. Doğal Havalandırma Simülasyonu

"Siemens Gebze tesisi; inşaat aktivitelerinde çevre kirliliğinin en az seviyede tutulması, uygun saha seçimi, alternatif ulaşım imkânları ile karbondioksit oranının düşürülmesi ve fosil tabanlı yakıt kullanımının azaltılması, yeşil alan kullanımının artırılması, yağmur suyu yönetimi ile yer altı su kaynaklarının korunması, bol ağaçlandırma ile ısı adası etkisinin azaltılması, inşaat atık yönetimi ile atıkların değerlendirilmesi, %35 dönüştürülmüş malzeme kullanılması ve %40 yerel malzeme kullanılması ile *çevreye saygılı*, peyzaj alanlarında ve bina içlerinde %50 su tasarrufu, %30 enerji tasarrufu ile *ekonomik*, İç hava kalitesi, hava kalitesinin izlenmesi, inşaat öncesi ve sonrası iç hava kalitesi yönetimi, ısıl konfor ve düşük emisyonlu (VOC) malzeme kullanımı ile *sağlıklı* bir yerleşkedir." (Yaman, C., 2009)

4.1.5. GREENSTAR(Avustralya)

Avustralya Yeşil Bina Konseyi (GBCA) tarafından 2003 yılında geliştirilen *Green Star*, BREEAM ile büyük benzerlik taşımakta olup, yapıların yaşam döngüsü etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Puanlama sistemi ilk aşamada ofisler için geliştirilmiş olup, daha sonra alışveriş merkezleri ve eğitim binaları da eklenmiştir; günümüzde endüstri yapıları üzerinde de çalışmalar sürmektedir. (Şev, A. ve Canbay N.,2009)

Bugüne kadar 150'ye yakın projenin sertifikalandırıldığı GreenStar sisteminin performans kategorilerinde, BREEAM ve LEED'de olduğu gibi, enerji, malzeme ve kaynak korunumu ile iç mekân hava kalitesinin sağlanmasına ilişkin kriterler ön plana çıkmaktadır (Çizelge 3.7).

Çizelge.3.7. GreenStar Değerlendirme Sistemi (URL-7, 2009)

GreenStar DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1. Alan Kullanımı ve Ekoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Konumlandırma • Doğal Bitki Örtüsünün Korunumu • Mevcut Bina ve Araziye göre Tasarım 	%6
2. Yönetim	<ul style="list-style-type: none"> • Tasarımdan İnşaatına Kadar Prosedürlerle İlişki 	%7
3. Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Alternatif Ulaşım Yönelik Tasarım • Bisiklet Kullanımı 	%10
4. Enerji	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji Verimliliği • Alternatif Enerji Üretimi • Ölçülebilir Performans • Araba Parkı Havalandırması 	%18
5. Malzemeler	<ul style="list-style-type: none"> • Çevreye Etkisi Düşük Malzeme Kullanımı • Yenilebilir Malzeme Kullanımı • Alternatif Malzeme Kullanımı 	%18
6. Su Etkinliği	<ul style="list-style-type: none"> • Yağmur Suyu Kullanımı • Atık Geri Dönüşümü 	%11
7. İç Mekan Hava Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Gün Işığından Yararlanma • İç Mekan Hava Sirkülasyonun Sağlanması • İç Mekandaki Havanın Kirliliğinin Azaltılması • Isısal Konfor ve Kullanıcı Kontrolü 	%18
8. Yenilik	<ul style="list-style-type: none"> • Tasarımda Kendine Özgünlük • Sürdürülebilir Tasarımda Yeni Teknoloji 	%3
9. Kirlilik	<ul style="list-style-type: none"> • Ozon Tabakası Korunumu • Su kirliliğinin Önlenmesi 	%9

Değerlendirmeye alınan yapının her performans kategorisi için topladığı puanlar, bölgesel ve iklimsel farklılıklar gözetilerek belirlenmiş ağırlık katsayıları ile çarpılmaktadır. Bu da sistemin Avustralya'daki farklı iklim bölgelerinde değerlendirme yapılabilmesini ve gerçekçi bir değerlendirme elde edilmesini sağlamaktadır. Yapılar değerlendirme sonunda kazandıkları puana göre bir yıldızdan, altı yıldız kadar derecelendirilmekte, yapının “Yeşil Yapı” olarak nitelendirilmesi için puanların %31'ini toplayarak, dört yıldız düzeyine ulaşması gerekmektedir.

Orion Springfield Alışveriş Merkezi, GreenStar sistemi ile değerlendirilmiş ve 6 yıldız almıştır. Alışveriş merkezi kentin merkezinde, geleneksel kent meydanının içerdiği her şeyi özel olarak tasarlanmış ve rahat bir yaşam çevresi oluşturulmuştur. (Şekil 3.16)

Şekil 3.16. Orion Springfield Alışveriş Merkezi ve Merkez ile İlişkisi (URL-11, 2009)

Başlangıçtan sonuna kadar sivil toplumlardan, müşterilerden ve yöneticilerden değerlendirmeler alınarak tasarımı yapılmıştır. Toplumsal katılım etkisi ve tasarım bütünlüğü ile Avustralya’da ilk 6 yıldızı kazanan proje olmuştur. (URL-11, 2009) Kent meydanına yakınlığının büyük bir etkisi olarak mimari tasarımda Avustralya’ya özgü sokak bakışları ve geleneksel dükkân sisteminin ahengini yakalamayı amaçlamışlardır.(Şekil 3.17)

Şekil3.17. Alışveriş Merkezinin geleneksel dükkân kurgusu (URL-11, 2009)

Orion Springfield’de toplumsal ve eğitime yönelik aktiviteleri içerisinde barındırarak bir çekim merkezi ve toplanma alanı yaratılmıştır. Bu toplanma alanlarında da sürdürülebilirlik konusunda bilgilendirme ve ilgili gruplar oluşturularak ilk ‘yeşil’ eğitim merkezi olmuştur.(Şekil 3.18.)

Şekil 3.18. Alışveriş Merkezi ve Yeşil Eğitim Merkezi (URL-11, 2009)

Değerlendirmede başarılı bulunduğu konular şunlardır:

Yönetim: Alışveriş Merkezinin tasarım ve gelişim aşamalarında GreenStar profesyonel yardımı alınmıştır. Detaylandırmada özel danışmanlarla ilişki kurulmuştur.

İç Mekan Hava Kalitesi: Binanın ısı konforu için gölgelendirmeye izin vermeden tüm dükkanların içine yüksek günışığından yararlanma imkanı sağlanmıştır. Doğal havalandırma ile tasarım ve uygulama düşünülmüştür.

Enerji Kullanımı: Tasarımda aynı boyut olan dükkânlar ile yarısı kadar az enerji kazanılmıştır. Kapalı otoparkın havalandırılması pasif sistemler ile yapılmıştır.

Ulaşım: Otobüs alanının içinden geçmektedir. Bisiklet için ayrıca park alanları oluşturulmuştur.

Su Kullanımı: Yeniden su kullanımı için soğutma kulesi oluşturularak bu teknolojinin ilk kullanımı gerçekleştirilmiştir. Yağmur suyu geri kazanımlarını çevre sulama için kullanılmaktadır.

Alan Kullanımı ve Ekoloji: Üst toprak yerinden kaldırılmamıştır.

4.1.6. HK-BEAM (Hong Kong)

Hong Kong Bina Çevresel Değerlendirme Metodu (HK-BEAM), binaların yaşam boyu çevresel sürdürülebilirliklerinin hesaplanması, geliştirilmesi, onaylanması ve sınıflandırılması amacıyla 1996'da oluşturulmuştur. İlk on yılda 100'den fazla proje bağımsız ve gönüllü olarak sınıflandırmaya katılmıştır. Bu sınıflandırmanın değerlendirme altyapısı ve kriterlerinin istikrarlı olarak yenilenmesi de; sürdürülebilir tasarım, yapım ve yönetimin belirlenmesindeki güvenilirliğini arttırmıştır. Başlangıcından itibaren HK-BEAM, Hong Kong'da değerlendirme modeli olarak türünün tek örneği olmuş ve bölgede yaygın olarak kullanılmıştır. Mevcut binalar ve yeni binalar için olmak üzere 2 farklı versiyonu olan HK-BEAM, bina performansını değerlendirmede birçok anahtar özelliği birleştirmektedir. Bu özellikler, hijyen, sağlık, konfor ve rahatlık; arazi kullanımı, arazi etkileri ve taşıma; malzemelerin kullanımı, geri dönüştürülmesi ve atık yönetimi; su kalitesi, korunumu ve geri dönüştürülmesi ile enerji verimliliği, korunumu ve yönetimidir.(URL-12, 2009)

HK-BEAM gibi ulusal olan değerlendirme sistemleri daha çok kendi iklim değerleri ve çevresel etkilerine göre standartlar belirlemektedir. Breeam sistemini baz alarak kendi yerel özelliklerine göre oluşturulmuştur. Bu anahtar özellikler Çizelge 3.8.'de görüldüğü gibi 6 ana kategori oluşturmaktadır. Bunlar iç mekân çevresel kalitesi, arazi kullanımı, enerji kullanımı, su kullanımı, malzeme kullanımı ile yeniliklerdir.

Çizelge 3.8. HK-BEAM Değerlendirme Sistemi (Civan, U., 2006)

HK-BEAM DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Arazi	<ul style="list-style-type: none"> • İnşaat Alanı Yönetimi • Mevcut Bina ve Araziye göre Tasarım 	%23
2. Malzemeler	<ul style="list-style-type: none"> • Malzeme Verimliliği • Atık Geri Dönüşümü 	%10
3. Enerji Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji Verimli Sistemler ve Ekipmanlar • Enerji Yönetimi 	%26
4.Su Tüketimi	<ul style="list-style-type: none"> • Su Korunumu • Atık Su Kullanımı 	%8
5.İç Mekan Çevre Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> • Güvenlik • Hijyen • Isısal Konfor • Akustik ve Ses Kontrolü • Hava Sirkülasyonu 	%30
6. Yenilik	<ul style="list-style-type: none"> • Performans İyileştirme • Yenilikler 	%3

Belirli bir krediden kazanılan puana bağlı olan ağırlık sistemi, değerlendirme metodunun kritik bölümünü oluşturmaktadır. Puanlar; benzer değerlendirme metodlarında kullanılan ağırlık değerleri, HK-BEAM'e katkıda bulunanların izlenimleri ve araştırmaların analizleri göz önünde bulundurularak kredilere paylaştırılmıştır. HK-BEAM'de bulunan ve yasal gerekliliği olan bazı çevresel durumlar, puanların kazanılabilmesi için ön gereklilik şartı oluşturmakta, değerlendirme modelinin ana kategorileri altında yer almamaktadır. Belirli bir bina tipi ya da durumuna uygun olmayan bölümler olduğunda, bunlar metodun izin verdiği şekilde değerlendirmeden çıkarılabilmektedir. Krediler; standart puanlar ve kazanılabilir toplam puana etki etmeyip ek puan sağlayan prim puan değerleri sağlamaktadır. Değerlendirme, kazanılan puanların mevcut kazanılabilir puanlara oranına bağlı olarak yüzdesel olarak belirlenmektedir. Kategorilerin değerlendirilebilmesi için öncelikle iç mekan çevresel kalitesinin değerlendirilerek gerekli minimum iç mekan çevresel kalitesi (IEQ: Indoor Environmental Quality) puan yüzdesinin sağlanabilmesi gereklidir. (HK-BEAM, 2009)

The Orchards, ilk kentsel yerleşim yeri olarak HK-BEAM' den Excellent ödülünü almıştır. Değerlendirmedeki kategorilerden tasarımda etkili olanlar: (Keang, P ve Edmunds, K., 2004)

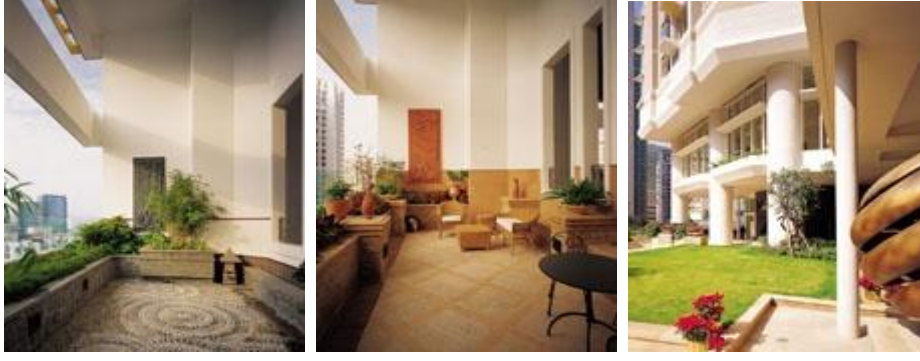
- Yerleşim planlaması, yeniden ağaçlandırma, doğal havalandırma (Şekil 3.19)

- Geri dönüşümlü malzeme ve konstrüksiyon
- Atık suyu arıtımı, yağmur suyu dönüştürme sistemi
- Elektronik belgelendirme yönetim sistemi kullanılmıştır.

Şekil 3.19. The Orchards yerleşimi (Keang, P ve Edmunds, K., 2004)

HK-BEAM değerlendirmesine göre; gerçekten yüksek çevresel standartlara göre sürdürülebilir nitelikli, yerleşim alanı olarak da gelişebilecek bir yerin zemini hazırlayan bir proje olduğu dile getirilmiş ve yenilik ve esneklik içeren bu projede teknolojinin ve doğal çevrenin adaptasyonun sağlanması ile Excellent (mükemmel) ödüle layık görülmüştür.(Şekil 3.20)

Şekil 3.20. Orchard's iç-dış mekan kurgusu (Keang, P ve Edmunds, K., 2004)

4.1.7. CASBEE (Japonya)

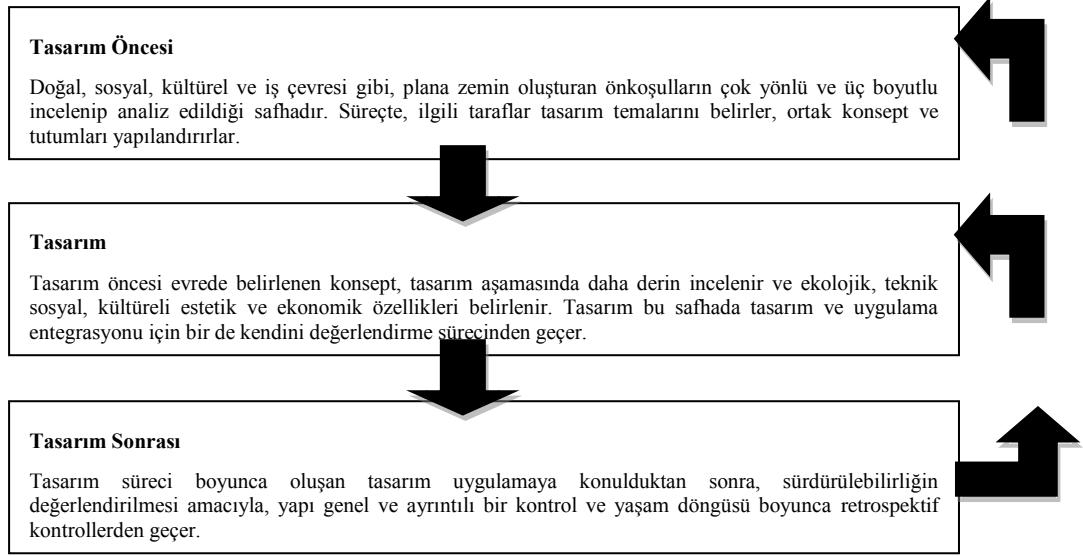
Japonya Sürdürülebilir Yapı Konsorsiyumu (JSBC) ve Yeşil Bina Konseyi (JaGBC) işbirliği ile 2001'de geliştirilen *Binaların Çevresel Etkinliği için Detaylı Değerlendirme Sistemi-CASBEE* (Comprehensive Assessment System for Building Environmental Efficiency) Japonya'nın yanı sıra Asya ülkelerinin de sürdürülebilirlik esaslarını dikkate alarak hazırlanmıştır. Bu sistemde araçlar binaların buldukları aşamaya göre çeşitlilik kazanmaktadır. Başka bir deyişle binanın fonksiyonuna bağlı olmaksızın (i) Tasarım; (ii) Yeni Yapılar; (iii) Mevcut Yapılar; (iv) Yenileme aşamaları için farklı değerlendirme araçları kullanılmaktadır. Henüz geliştirilme aşamasında olan *tasarım aracının amacı, projeye uygun yer seçimi ve projenin çevresel etkilerini azaltmak konusunda tasarım ekibine yardımcı olmaktır*. Geçici yapılar ve sergi alanları (CASBEE for Temporary Construction) ile müstakil konutlar (CASBEE for Detached House) için de iki sistem geliştirilmiş olup, bunların yanı sıra ısı adası etkisini, *kentsel kalkınma projelerini ve binaların kentsel alan içindeki performanslarını değerlendirmek üzere üç sistem daha bulunmaktadır*. CASBEE kendi içinde şu şekilde sistemleşmiştir: (Şev, A. ve Canbay N., 2009)

- Nitelikli yapılara yüksek değerlendirmelerde bulunabilecek, böylelikle tasarımcılara ve diğerlerine teşvik oluşturacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- Sistem, mümkün olduğunca basit ve anlaşılır olmalıdır.
- Sistem, çok çeşitli bina tiplerinde uygulanabilir olmalıdır.
- Sistem Japonya ve Asya'ya özgü konu ve problemleri ele almalıdır.

Diğer sistemler ile karşılaştırıldığında oldukça karmaşık bir sistem olarak görülen CASBEE, metodolojisi ve dokümantasyonlarının çoğunun Japonca olması nedeni ile Japonya dışındaki ülkelerde uygulanma olasılığı azalmaktadır.

Çizelge 3.9.'da görüldüğü gibi, CASBEE tasarım öncesinde başlayıp, tasarım ve tasarım sonrası safhalarda devam edecek şekilde mimari tasarım süreciyle uyumlu geliştirilmiştir.

Çizelge 3.9. Devirli Yapı Tasarım Süreci (URL-8, 2009)

CASBEE değerlendirme süreci diğer sistemlerden oldukça farklı bir yaklaşımla yürütülmekte olup, iki esasa dayalıdır. Bunlardan ilki yapının çevresel kalitesi ve performansı ("Q" olarak ifade edilir), diğeri yapının çevresel yükleridir ("L" olarak ifade edilir). Q/L değeri yapının çevresel etkinliğini (BEE) ifade etmektedir (Çizelge 3.10). "Q"; yapının (1) İç Mekân Çevresi (Indoor Environment), (2) Servis Kalitesi (Service Quality) ve (3) Arsada Dış Mekân Çevresi (Outdoor Environment on Site) kategorilerinde sağladığı puan toplamıdır. "L" değeri de (1) Enerji (Energy); (2) Kaynaklar ve Malzemeler (Resources and Materials); (3) *Arsa Dışındaki Çevre* (Off-site Environment) kategorilerinden kazandığı puanı ifade eder. Q ve L değerleri CASBEE'nin internet sitesinden temin edilen Excel çalışma tablolarına gerekli performans değerlerin girilmesi sonucunda, otomatik olarak hesaplanır. Daha sonra çevresel etkinlik değeri grafiksel olarak ifade edilir ve yapının sürdürülebilirlik düzeyi belirlenir. Değerlendirme sonucunda yapıya C, B-, B+, A ve S olmak üzere sertifika verilmektedir. C en düşük çevresel etkinlik düzeyini, S ise en yüksek sürdürülebilirlik düzeyini ifade etmektedir.

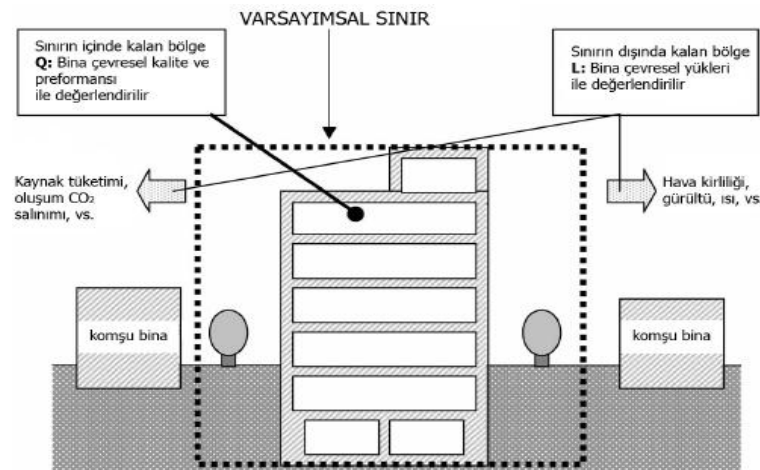
Çizelge 3.10. CASBEE Değerlendirme Sistemleri (URL-8, 2009)

CASBEE DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Q-İç Mekan Çevresi	<ul style="list-style-type: none"> Ses Yalıtımı Güneşiği Kullanımı Isısal Konfor ve Kullanıcı Kontrolü CO₂ Göstergesi Mekanda Doğal Hava Sirkülasyonu 	%20
2. Q-Servis Kalitesi	<ul style="list-style-type: none"> Bina Konstrüksiyonu ve Servisler ile Uyumu Açık Plan Tasarımı Depreme Dayanım Algılanan Giriş 	%15
3. Q-Arsadaki Dış Mekan Çevresi	<ul style="list-style-type: none"> Arazi yeri ve Kentteki Yeri Habitat Korunumu Yerel Karaktere Uyum 	%15
4.LR-Enerji	<ul style="list-style-type: none"> Doğal Enerji Kullanımı Havalandırma Sistemi Aydınlatma Sistemi Bina Isı Depolaması 	%20
5.LR-Kaynaklar & Malzemeler	<ul style="list-style-type: none"> Su Geri Dönüşüm Yağmursuyu Kullanım Sistemleri Strüktürde Verimli Malzeme Kullanımı Yeniden Kullanımlı Malzemeler 	%15
6. LR-Arsa Dışındaki Çevre	<ul style="list-style-type: none"> Hava Kirliliği Ses& Gürültü Rüzgar Etkisi & Güneş ışığının engellenmesi Isıl Adası Etkisi 	%15

CASBEE'nin 4 dört değerlendirme alanı ve yeniden düzenlenmeleri CASBEE aşağıdaki 4 hedef alanını kapsar: (Çizelge 3.11.)

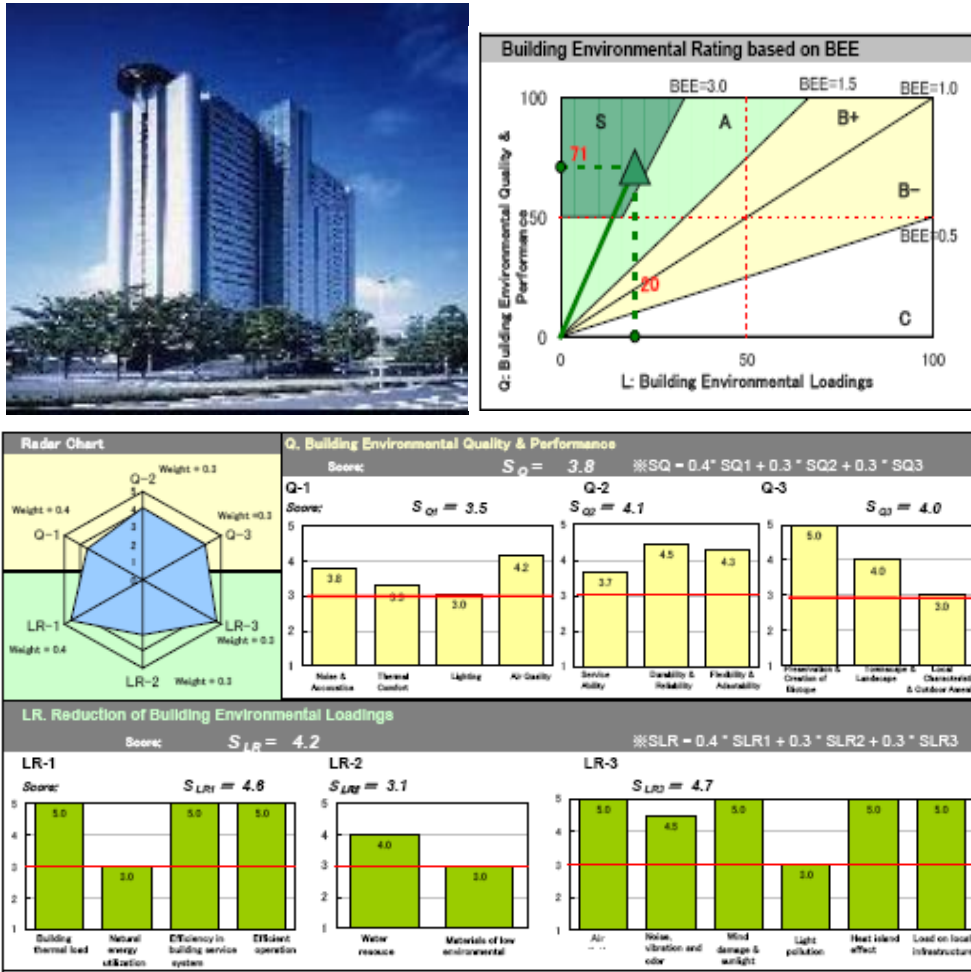
- Enerji verimliliği
- Kaynak verimliliği
- Yerel Çevre
- Yapı içi çevre

Çizelge 3.11. Casbee Değerlendirme Alanı ve Yaşam Çevresi İlişkisi (URL-8, 2009)

Yeni konstrüksiyon olarak değerlendirilen Kawasaki’deki ofis binasının değerlendirilmesinde 3 ana tema içerisinde bina incelenmiştir. Sürdürülebilir değerlendirme sonuçları da grafik olarak sunulmaktadır.(Şekil 3.21)

1. Kaynak kullanımı: yeniden dönüşümü sağlanacak su kaynakları, yağmur suyu kazanımı, organik atık kompozitleri, açık mekanlar,
2. Enerji tüketimi: gün ışına karşı duyarlı kontrol ışıklandırılması, alan içerisinde pencereler sayesinde doğal havalandırma
3. Site dışı çevre ile etkileşimi: su park alanı ile halka açık alan sağlama ve yeşillendirme çalışmaları

Şekil 3.21. Casbee Kawasaki’deki Bina Performans Değerlendirme Sonucu (URL-8, 2009)

4.1.8. PromisE (Finlandiya)

Fin hükümeti 1990’ların yarısından beri daha ekolojik sürdürülebilir yapım için çalışmalar gerçekleştiriyordu. Bunun için VTT kuruldu. Daha çok çevresel

teknolojileri irdeleyen geniş bir kurum olarak, bina bazında değerlendirme sistemi PromisE’i oluşturmuştur. Finlandiya proje araştırma kurumunun ekonomik verim göstergeleri ve değerlendirme metotlarına göre bina üreticileri için bu sistem oluşturuldu. Proje 10-15 farklı kullanıcıların göstergelerine göre şekil verilmiştir. Normal sertifika ve etiket değerlendirme standartlarına göre verilir. Değerlendirme sisteminde kent kullanıcıları (inşa eden ve yapı kullanıcıları) için geliştirilmiştir. Amaçları (URL-3,2009) :

- Tasarım belirleme
- Sürdürülebilir değerler ve binanın sürdürülebilir konseptte gelişimi
- Bina sınıflandırılması, değerlendirilmesi ve bunun sertifikalandırılması

PromisE ofis binaları, konutlar ve alışveriş merkezlerinde değerlendirilmektedir. Yeni ve mevcut yapılar olarak iki sistemde incelenir. Bu sistemler VTT bina ve ulaşım, acenteler, tasarımcılar ve politikacılar tarafından genişletilmiştir.

4 ana kategoride değerlendirilir. Bunlar kullanıcı sağlığı, doğal kaynakların tüketimi, çevresel yükler ve çevresel riskler olarak sıralanmaktadır. (Çizelge 3.12) Beş basamaklı bir sınıflandırmaya sahiptir. A, B, C, D, E sınıflamasında A sınıfı mükemmel olarak, E sınıfı da başarısız olarak değerlendirilir.

Çizelge 3.12. PromisE Değerlendirme Sistemi (Huovila, P., ve Hakkinen, T., 2005)

PromisE DEĞERLENDİRME SİSTEMİ		
KATEGORİ	DEĞERLENDİRME	PUAN
1.Kullanıcı Sağlığı	<ul style="list-style-type: none"> • İç Mekan Havalandırılması • Nem Zararlarının Azaltılması • Tasarımdaki Kalite 	%25
2.Doğal Kaynaklardan Yararlanma	<ul style="list-style-type: none"> • Enerji Tüketimi • Su Tüketimi • Arazi Kullanımı • Servis Tasarımı • Malzeme Kullanımı 	%30
3. Çevresel Yükler	<ul style="list-style-type: none"> • Havanın içerisindeki Emisyonlar • Atıklar • Yağmur Suyu Kullanımı • Habitata Uyum • Alternatif Ulaşım Tasarımları 	%35
4.Çevresel Riskler	<ul style="list-style-type: none"> • Binanın Çevre ile İlişkisi • Yapı Malzemesinin Sağlığa Etkisi 	%10

4.2. DEĞERLENDİRME SİSTEMLERİNİN KRİTERLERİ VE “YAŞAM KALİTESİ” KAVRAMI İLE İLİŞKİSİ

Çalışmada incelenen çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin tasarıma etki eden faktörleri ile yaşam kalitesinin mimari tasarımdaki özellikleri birbirlerine yakın değerlerdedir. Değerlendirme sistemlerinin incelenmesi sonucunda oluşan çevreler, ekolojik başta olmak üzere teknolojik, ekonomik, sosyal değerler ile ön plana çıkmaktadır. Seçilen değerlendirme sistemleri benzer nitelikte olmasına rağmen sistemlerde uygulanan değişiklikler farklı standartlar oluşturmaktadır. BREEAM kaynaklı HK-BEAM, GreenStar gibi değerlendirme sistemleri ulusal özelliklerine göre şekillenmeleri ile yaşam kalitesi kavramını irdeleyen sistemler arasına girmektedirler. Hong Kong da BREEAM’ın uygulanması bir problem iken, HK-BEAM ile istenilen standarda ulaşılabilir. Değerlendirme sistemlerinin esnek, değiştirilebilir olması uygulanabilirlik açısından kullanışlıdır. Somut, açık ve net kurallar olduğu gibi soyut olan kurallar da değerlendirme sistemlerinde uygulanmalıdır. Sosyo-kültürel, etik, mekânsal, demografik değerlerin ölçülmesi zor değerler olduğundan kullanılamamaktadır; fakat yaşam biçimimizi oluşturan ana değerler ölçülmesi zor değerlerdir. Yaşam kalitesi kavramının değişken ve gelişebilir niteliği ile bazı değerlendirme sistemlerinin esnek olması, soyut olan yaşam kalitesi kavramının somut değere aktarılmasını kolaylaştırmaktadır.

Çalışmada oluşturulan mimari tasarımdaki yaşam kalitesi kriterleri tablosu ve incelenen değerlendirme sistemleri tablolarının birbirileri ile eşleştirilmesi ve bu ilişkinin incelenmesi Çizelge 3.13’te gösterilmiştir. Tabloda belirtilen değerler yaşam kalitesi kavramı gibi kesin ve net olmamakta, zaman içerisinde değişebilir ve gelişebilir değerlerde olmaktadır. Çizelge 3.13’e göre mimari tasarımdaki yaşam kalitesinin değerlendirme sistemleri üzerinde alabileceği maksimum değer 24’tür. Tablodaki değerler ve boyutsal sonuçlar çalışmada incelen politikaların incelenmesi sonucu oluşturulan genel bir değerlendirmedir. Değerlendirme sistemlerinden CABE, SBTool, CASBEE 20’in üstünde bir puan sergilemiştir. AB politikalarında incelenen CABE değerlendirme sistemi yaklaşımı tam 24 üzerinden 20 puan almıştır. SBTool uluslararası nitelikte, CASBEE ise daha çok yerel nitelikte olmasına rağmen her ikisi de yaklaşık değerdedirler. BREEAM, LEED gibi bilinen sistemler bu kriterlere 13-14 gibi düşük bir değer almışlardır.

Çizelge 3.13. Yaşam Kalitesi Kriterleri ile Bina Değerlendirme Sistemlerinin Karşılaştırılması

Mimari Tasarımdaki Yaşam Kalitesi Kriterleri		Çevreye Duyarlı Bina Değerlendirme Sistemleri								TOPLAM
		SBTool	BREEM	CABE	LEED	GreenStar	HK-BEAM	CASBEE	Promise	
Fiziksel Çevre Boyutu	1.İklimsel Uyum	+	-	+	-	+	+	+	+	4
	2.Doğal Havalandırma	+	+	-	+	+	+	+	+	7
	3.Su Tüketimi	+	+	-	+	+	+	+	+	7
	4.Güvenlik	+	+	+	-	-	+	+	-	5
	5.Ulaşım	+	+	+	+	+	-	-	+	6
	6.Hijyenlik	+	+	+	+	+	+	+	+	8
	7.Kentsel Donanım	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Ekonomik ve Politik Boyut	1. Yerel Malzeme Tüketimi	+	-	+	-	+	+	+	+	6
	2.İyi Yönetişim	+	+	+	+	+	+	+	+	8
	3.Bilgiye Dayalı Ekonomi	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Ekolojik Boyut	1.Doğal Çevre Kullanımı	+	+	+	+	+	+	+	+	8
	2.Atık Yönetimi	+	+	-	+	+	+	+	+	7
	3.Yapay-Doğal İlişkisi	+	+	+	+	+	+	+	+	8
	4.Yenilebilir Enerji Kullanımı	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Sosyo-kültürel Boyut	1.Kültürel Miras Korunumu	+	-	+	-	-	-	+	-	3
	2.Tasarımda Bilinçlilik	+	-	+	+	+	+	+	+	7
	3. 'Yer' ve Aidiyet Duygusu	+	-	+	-	+	-	+	+	5
	4. Kullanıcı Odaklı Tasarım	-	-	+	-	-	-	+	-	2
Etik Boyut	1.Birey-Sorumluluk Bilinci	+	-	+	-	-	-	+	-	3
	2.Tasarımcının Etik Anlayışı	+	-	+	+	+	+	+	+	7
Mekânsal Boyut	1.Evrensel Tasarım Oluşumu	+	-	+	-	+	-	+	-	4
	2.Mekân Potansiyelinin Kullanılması	+	+	+	+	+	+	+	+	7
Demografik Boyut	1.Demografik Kalıplara Göre Tasarım	-	-	+	-	-	-	-	-	1
	2.Nüfus Dengelenmesi	+	-	+	-	-	-	-	-	2
TOPLAM KRİTER SAĞLAMLIK		24	22	13	21	14	18	16	21	17

Leed ve Breeam gibi enerji tüketim ve çevre faktörlerini baz alan değerlendirme sistemlerinde fiziksel çevrede değerlendirilen iklimsel uyum (-) olumsuz olarak sonuçlandırılmıştır. Ekolojik boyutta iklimsel uyum maddesine eş nitelikte, doğal çevrenin kullanımında iklimsel değerler de içine alınarak değerlendirme yapılmaktadır. Fiziksel çevredeki iklimsel uyum ise diğer ülkelerde uygulanması, bu değerlendirme sistemlerinin kendi standart ve yönetmeliğe uygun olması istenmesi sebebi ile problem olmaktadır.

Demografik ve mekansal boyuttaki değerlendirmelerde ise, evrensel tasarım kategorisinde Casbee, GreenStar, Cabe ve Sbttool'da (+) değerde olmasının sebebi tasarımda özgünlük ve yer ilişkisi bilincinin oluşturulması amaçları olduğundandır. Mekân potansiyelinin kullanılmasında ise, tüm değerlendirme sistemlerinde arsa geliştirilmesi ön plandadır. Demografik kalıplara göre değerlendirme sistemlerinde bir kategori bulunmamaktadır; fakat CABE ve SBtool'da toplumsal aktivite yakınlığı ya da tasarımı, çevre kullanıcılarının ortak bir yaşam alanı kurgusu değerlendirmeleri ile kriter tablosunda (+) olumlu olarak işaretlenmiştir.

Tabloda var olan değerlendirmeler, incelen politikaların sonucunda yoruma bağlı, süreç içerisinde gelişebilen, esnek ve durum analizi oluşturma amaçlıdır.

5. SONUÇ

Çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin bina bazında bina standartlarının dışında bir gelişim gösterdiği açıktır. Bu çalışmada değerlendirme sistemlerinin standartları ötesinde, yaşam koşullarının arttırılmasına yönelik özelliklerinin yeterliliğinin sorgulanması amaçlanmıştır. Fiziksel çevre, ekonomik, ekolojik, teknolojik, sosyal ve kültürel etkinlikler gösteren ve yaşam çevresini geliştirebilen değerlendirme sistemlerinin yaşam koşullarının arttırılmasında önemli katkıları bulunmaktadır.

Yaşam kalitesi bağlamında ‘kullanıcı odaklı tasarım’ ve yaşam çevresini geliştirebilecek yaşam alanı oluşturmak için incelenen çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri üzerinde yapılan bu çalışmada; yaşam kalitesinin mimari tasarımdaki kriterleri doğrultusunda hazırlanan tablosal değerlendirmeler ile yeterliliği incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar; seçilen değerlendirme sistemlerinin mimari tasarımdaki yaşam kalitesi kriterlerine tam olarak uygun olmadığını gösterirken, incelenen değerlendirme sistemlerinden ulusal değerlerin ön plana çıkartıldığı sistemler uygun olmaya yakın değerdedir. Amaçlanan, sayısal bir değerlendirme yapmaktan çok, tezdeki çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemleri ve yaşam kalitesi kavramını mimari tasarım bağlamında ilişkilendirerek, yaşam kalitesi kavramının tasarım boyutunda daha somut şekilde açıklanması ortaya konulmuştur.

Mimari tasarımın amacı; yaşam çevresini ve yaşam biçimini geliştirmektir. Mimari tasarım ve yaşam kalitesi kavramının birbirine kenetlenmesi sürecinde küresel bir bütünlük oluşmaktadır. AB, BM ve ACE’nin konferanslarında, sunumlarında ve belgelerinde bu süreç irdelenerek yaşam kalitesi kavramının gelişimi sağlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası politikaların oluşumunda ana amaç, yaşam kalitesini geliştirmektir. Her ulus, kendine göre bir gelişim evresindedir. Gelişim süregelen, sınırı olmayan bir süreçtir. Bunu bilen uluslar kendi politikalarını, sistemlerini geliştirmektedirler. Türkiye için de bu politikaların yakından takip edilmesi söz konusudur. Bu politikaların çoğunda yaşam kalitesini somut olarak çözümler

oluşturulabilecek değerlendirme sistemlerinin kriterlerinden yararlanarak, yaşam kalitesinin kriterleri oluşturulmaktadır. Çalışmada da çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin, yaşam kalitesi kavramı ile anlatılan uyumunda; yaşanılan alan ön planda olacak şekilde kullanıcı konforu ve yapının verimliliği üzerinde durulmaktadır; fakat bu değerlendirme sistemlerinde sorgulamalı bir durum söz konusudur. Sadece ekonominin, ekolojinin, teknolojinin ve fiziksel çevrenin (LOGOS) yeterlilikleri ile değerlendirilmesi ve küresel bir pazarlama durumuna sokulması yaşam kalitesini geliştiren nitelikte olamamaktadır. CASBEE de olduğu gibi, değerlendirme sisteminin ulusal niteliklerinin öncelikli değer olarak ele alınması, ölçümsel olarak zor olsa da yaşam kalitesi kriterlerinin değerlendirilmesinde yaşam kalitesini benimseyen niteliktedir. Bu çalışmada incelenen ulusal, uluslararası politikalar ve değerlendirme sistemleri süreç olarak gelişim aşamasındadırlar. Bu süreçte yaşam kalitesinin somut olarak değerlendirilmesinde çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi ve daha geniş kapsamlı irdelenmesi amacı vurgulanmaktadır.

Bölümün başında belirtildiği gibi, çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin yaşam alanı içinde yaşam kalitesine katkıları fazladır. Katkıları dışında karşılaşılan sorun ise, yaşam alanından yaşam çevresine genişletebilecek bir kapsam olamamasından doğan kullanıcı-çevre bağlantısının kopukluğu olmaktadır. Daha çok sosyo-kültürel, etik ve mekânsal bağlamda geliştirilmesi, süreç olarak olumlu katkılar sağlayabilir.

Çalışmada soyut olan yaşam kalitesi kavramının somut bir nitelik kazandırılarak değerlendirilmesi ve incelenen çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin kapsamlı olması amaçlanmaktadır. Oluşturulan değerlendirme, incelenen politikaların sonucunda yoruma bağlı, süreç içerisinde gelişebilen, esnek bir yapıya sahiptir. Çalışmada incelenen ulusal, uluslararası politikalar ve değerlendirme sistemleri süreç olarak gelişim aşamasındadırlar. Bu süreçte çalışmanın yaşam kalitesini somut olarak değerlendirmesi sağlanarak, geliştirilecek politikaların yönlenebileceği bir durum analizi oluşturulmaktadır. Ayrıca çevreye duyarlı bina değerlendirme sistemlerinin sadece çevre veya bina bazında değil, geniş kapsamlı olarak yaşam kalitesi kavramının mimari tasarım boyutunda incelenmesine yardımcı olabilmektedir.

KAYNAKLAR

A) Kitap

- Abrahamson, Mark, 1996.** Urban Enclaves: Identity and Place in America, St. Martin's Press, New York.
- Allinson, Gary D.** 1984. The City in Cultural Context, ed. J.A. Agnew, J. Mercer ve D.E. Sopher, Allen & Unwin, MA, Boston, 163-185.
- Aristoteles,** 2007. *Nikomakhos'a Etik*, Çev:Saffet Babür, Bilgesu Yayın, İstanbul.
- Avrupa Mimarlar Konseyi(ACE),** 1995. *Avrupa, Mimarlık ve Yarın: Beyaz Kitap : Avrupa'nın yapılı çevresi için öneriler*, TMMOB, Ankara.
- Avrupa Mimarlar Konseyi(ACE),** 2004. *Mimarlık & Yaşam Kalitesi*, TMOOB, İstanbul.
- Bookchin, Murray,** 1995. *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*, Çev.:Rahmi G. Ögdül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Boudon, Philippe,** 1979. *Lived-in Architecture*, Çev: Gerald Onn, MIT
- Campbell, A.,** 1981. *The Sense of Well Being in America: Recent Patterns and Trends*, New York: McGraw Hill.
- Çotuksöken, Betül,** 2004. *'Özne Olarak Mimar'; Mimarlık ve Felsefe*, YEM Kitabevi, İstanbul.
- Demirer, T., Torunoğlu, E. ve diğerleri,** 1997. *Ve Kirlendi Dünya*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Foster, J.B.,** 1999. *Komünist Manifesto ve Çevre, Ekoloji-Politik*, Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara
- Gans, Herbert,** 1962. *The Urban Villagers*, Free Press, NY.
- Harvey, S. Perloff,** 1969. *Resource for the Future*, Washington D.C.
- Harvey, David,** 1996. *Justice, Nature and the Geography of Difference*, Blackwell, Oxford, sayfa.406-407.
- Harvey, David,** 2003. *Sosyal Adalet ve Şehir*, Çev: Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul
- Hasol, D.,** 1998. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- İncedayı, Deniz,** 2002. *Adadan Odaya: Yaşamdan Konut Çevresi*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kant, I. ,** 1984. *Seçilmiş Yazılar*, Çev: Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kibert, J.,** 2005. *Sustainable Construction*, Wiley and Sons, New Jersey, 72-73.
- King, W.L.,** 2004. *The Code of Hammurabi*, University of Chicago Press.

- Maiellaro, N.**, 2001. *Towards Sustainable Building*, Kluwer Academic Publishers, Boston, 11.
- Maslow, A.H.**, 1968. *Towards a Psychology of Being*, D.Van Nostrand Company.
- Perfect, M. & Power, G.**, 1997. *Planning for Urban Quality*, Routledge, London.
- Platon(Eflatun)**, 2005. *Devlet*, Çev: Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul.
- Rivlin, L.G.**, 1987. "The Neighborhood, Personal Identity and Group Affiliations", *Neighborhood and Community Environments*, ed. Altman ve Wandersan, Plenum, NY, 1-34.
- Smith, Adam**, 2001. *Ulusların Zenginliği*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 124-150.
- Suttles, Gerald D.**, 1968. *The Social Order of the Slum*, IL University of Chicago Press, Chicago.
- TMOOB Mimarlar Odası**, 2005. *Ulusal Mimarlık Politikaları*, Der: Tuğçe Selin Tağmat, TMOOB, Ankara.
- Yetim, Ünsal**, 2001. *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*, Bağlam Yayın, İstanbul

B) Tezler

- Akıncı, Burcu**, 2006. Yaşam Kalitesi Kavramının Günümüz Konut Yapılaşmalarında Sorgulanması ve Çekmeköy Örneği, *Lisans Tezi*, M.S.G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ANNAK, Binay Bilge**, 2005, Sosyal Destek, Sosyal Ağ, Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu: Duygu-Durum ve Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Kişiler ve Düzenli Hemodiyaliz Tedavişi Gören Hastalar Açısından Bir Karşılaştırma, *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Bingöl, Ebru**, 2006. A Quality of Life Perspective to Urban Green Spaces of Ankara, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Civan, Ulaş**, 2006. Akıllı Binaların Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkaşıkçı, Hakan**, 2004. Elemanter ve Yüksek Teknolojili Mimari Tasarımda Ekoloji Düşüncesi ve Dönüşümü, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGÜ, İstanbul.
- Türksever, A. Nilay Evcil**, 2001. Türkiye’de büyük şehir alanlarında yaşam kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesi’ *Doktora Tezi*, İTÜ, İstanbul.
- Ünal, C.B.**, 2004. Kentsel yaşam kalitesi ölçütleri ile İstanbul analizi ve toplam kentsel yaşam kalitesi yönetim yaklaşımı, *Doktora Tezi*, M.S.G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

C) Süreli Dergilerdeki Makaleler

- Brown, Doug**, 1991. Post Modernizme Kurumsal Yaklaşım, *Journal of Economic Issues*, Vol. XXV(4), 3.
- Byran H. Massam**, 2002. Quality of Life: Public Planning and Private Living, *Progress in Planning*, V.58, 141-227.

- Dissart J.-C and Deller S.C.**, 2000. Quality of Life in the Planning Literature, *Journal of Planning Literature*, **15**, 1.
- Erkul, H. ve Karakılıç, Y.**, 2000. Belediye Zabıtasının Örgütsel Yapısı, Sorunları ve Kentsel Yaşam Kalitesine Etkilerinin İrdelenmesi, *Çağdas Yerel Yönetimler Dergisi*, **Cilt: 9**, Sayı: 4/Ekim, s. 87.
- Ertuna, Burcu**, 2001. Avrupa'nın geleceği Yönetişime bağlı, *Finansal Forum*, **26.09**, 5.
- Evans, D.R.**,1994. Enhancing Quality of Life in the Population at Large, *Social Indicators Research*, **33**, 47-88
- Geray, C.**, 1998. Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler, *Türk İdare Dergisi*, **Sayı: 421/Aralık**, 327.
- Gerharz W.E.- Emberton Mark**, 1999. Quality of Life Research in Urology, *World J Urol*, **17**, 191-192.
- Gönel, Doğaner Feride**, 2002. Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma, *Birikim Dergisi*, **158**, 72-82.
- Gönen, E. ve Özmete E.**, 1994. Yaşam Kalitesi, Yaşam Standardı ve Refah Kavramlarına Yaklaşımlar, *Verimlilik Dergisi*, **Sayı: 4**, s. 41.
- Has Mimarlık Ltd.**, 2007. EkoYapı, *Yapı EK-Kasım 2007*, 40-45.
- Hoşkara, Şebnem**, 2008. Mimari Ve Kentsel Çevre Kalitesi - Gözlemler, Görüşler, *Mimarizm*.
- İncedayı, Deniz**, 2001. Kentsel Yenileme/Sosyal Geliştirme: Danimarka'dan bir Uygulama, *Mimarlık Dergisi*, **302**, 57-61.
- Marans, Robert**, 2007. Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi, *Mimarlık Dergisi*, **335**.
- Mazumdar, Sanjoy**, 2007. Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu, *Mimarlık*, **335**.
- Mazumdar, Shampa& Mazumdar, Sanjoy**, 1993. Sacred Space and Place Attachment, *Journal of Environmental Psychology*, **13(3)**, 231-242.
- Newman,P**, 2000. Changing Patterns of Regional Governance in the EU, *Urban Studies*, **37 / 5-6**.
- Suher, Hande**, 2000. Kentleşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite, *Yapı*, **226**
- Schuessler, K.F. & Fisher, G.A.**, 1985. Quality of Life Research and Sociology, *Annual Review of Sociology*, **11**, 129-149.
- Şev, Ayşin ve Canbay Nilay**, 2009. Dünya Genelinde Uygulanan Yeşil Bina Değerlendirme ve Sertifika Sistemleri, *Yapı EK, İstanbul*, **Nisan**, 42-50.
- Tağmat, Tuğçe Selin**, 2007. Avrupa'da Kentsel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları, *Mimarlık*, **335**.
- Wingo, L.**, 1973. The Quality of Life: Towards a Microeconomic Definiton, *Urban Studies*, **10**, 3-18
- Wish, Naomi Bailin**, 1986. Some Issues About of Quality of Sunbelt/Forestbelt Life, *American Journal of Economics and Sociology*, **Vol.45(3)**, 343-357.

Veenhoven, Ruut, 1996. Happy Life-expectance: A Comprehensive Measure of Quality of Life in Nations, *Social Indicators Research*, **39**, 1-58.

D) Akademik Konferanslarda Yayınlanmış Bildiriler

Avrupa Birliği Konseyi, 2003. Çok Yıllık Stratejik Program- 15896/03 referans, 8 Aralık.

Bilgin, Nuri, Ergenç, Alev., Timurcanday, Ömür., (1985). Bireylerce Algılanan Şekliyle Yaşam Kalitesi, *Seminer-Felsefe, Eğitim, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji Araştırmaları*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 4, 157-170.

Huovila, Pekka ve Hakkinen Tarja, 2005. Eco-Efficiency Indicators For Actors and Products of Building Sector, *The 2005 World Sustainable Building Conference*, Ekim 2005, Tokyo.

Gültekin, T., 1998. Yapıda Kalite Elde Edilmesinde Değer Yönetimi, *Yapı ve Yaşam Kongresi*, Bursa.

Kaya, Güzin, 1994. Yaşam Kalitesi ve Planlama, *5.Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu*, M.S.Ü. Mimarlık Fak.Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 12-13 Mayıs, syf.4-6.

Keleş, Ruşen, 2003, *Sosyal Bilimler Açısından Çevre Konferansı*, M.S.Ü. İstanbul

Keung, F. ve Edmunds K., 2004. HK-BEAM:The Building Environmental Performance Standard For Benchmarking and Enhancing Sustainable Housing, *Business Environment Council-2004*, Hong-Kong.

Larsson, Nils, 2007. Rating Systems and SBTool, *iiSBE Document*.

Ross, Andrew Ed., 1988, Introduction, In Universal Abandon, *Minneapolis: University of Minnesota Press*, 1-11.

Ministry of Housing, Spatial Planning and Environment Agency, 2001. *National Policy Document on Spatial Planning 2000-2020*, Communications Directorate, June, sayfa 23-56.

Sahil, S., 1998, Ankara'dan Farklı Konut Kalitesi Örnekleri, *Yapı ve Yaşam Kongresi*, Bursa.

Yaman, Cemil, 2009. Siemens Gebze Tesisleri Yeşil Bina, IX. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi- Mayıs 2009, İzmir, 1091-1099.

E) Akademik Konferanslarda Sunulan Bildiriler

Raporlar

Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (HABITAT II), 1997. *Habitat Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.

Steve Sturdy, 2002. *Medicine, Health and the Public Sphere in Britain 1600-2000*, Studies in the Social History of Medicine, New York.

Tekeli, İ. Ve Diğerleri, 2004. *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Sayı: 6, Ankara.

- Tekeli, İ. Ve Diğerleri**, 2002. *Türkiye için Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Sayı: 14, Ankara.
- Tekeli, İlhan**, 2001. *Plancının Meşruiyetini Oluşturmada Etik Sorunlar*, 1. Planlama Kongresi, Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumu, TMOOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.
- TMOOB Mimarlar Odası**, 2007. *Sürdürülebilir Avrupa Kentleri için Leipzig Şartı*, Belgeler-10, Ankara.
- UNESCO**, 1981. *Quality of Life: Problems of Assessment and Measurement*, Paris.
- World Health Organization**, 1993. *Measuring quality of life: The Development of the World Health Organization Quality of Life Instrument*, Geneva.
- WCED**, 1987. *Brundlandt Rapport: Our Common Future*, Oxford University, Oxford.
- F) İnternet**
- URL-1, [www.usgbc.org/ Docs/Resources/BDCWhitePaperR2.pdf](http://www.usgbc.org/Docs/Resources/BDCWhitePaperR2.pdf), 27 Kasım 2009.
- URL-2, www.abgr.com.au/new/default.asp, Kasım 2009.
- URL-3, www.ek.fi/www/en/energy_climate/low_carbon_energy.php, Kasım 2009.
- URL-4, <http://www.buildingforlife.org/standards/2009>, Kasım 2009.
- URL-5, <http://www.breeam.org>, Kasım 2009.
- URL-6, <http://www.usgbc.org>, Kasım 2009.
- URL-7, <http://www.gbca.org.au>, Kasım 2009.
- URL-8, <http://www.ibec.or.jp/CASBEE/english/overviewE.htm>, Kasım 2009.
- URL-9, http://www.SBC08_uk_office_ProjectZEBRA.pdf, Kasım 2009.
- URL-10, <http://www.buildingforlife.org>, Kasım 2009.
- URL-11, www.gbca.org.au/uploads/73/1609/Orion_Springfield.pdf, Kasım 2009.
- URL-12, http://www.hk-beam.org.hk/fileLibrary/intro_eng.pdf, Kasım 2009.
- Boran, Deniz**, 2009. *Leed Gündemi*, <http://www.arkitera.com/g152-leed.html>, Kasım 2009.
- TMC**, 2009. *Telford Millennium Village*, www.telfordmillenniumvillagetrust.co.uk, Kasım 2009.
- TMOOB Mimarlar Odası**, 2004. *Avrupa Komisyonu Bildirim Belgesi- Brüksel 09.02.2004*, www.mo.org.tr/UIKDocs/rekabetbildirimi.pdf, 2009.
- TMOOB Mimarlar Odası**, 2005. *Sürdürülebilir Topluluklar Üzerine Bristol Mutabakatı ve Rotterdam Kentsel Mevzuatı*, www.mo.org.tr/UIKDocs/bristolmutabakatı.pdf, 2009.
- TMOOB Mimarlar Odası**, 2004. *Avrupa'da Mimari Kaliteye İlişkin Karar*, www.mo.org.tr/UIKDocs/AVRUPA.pdf, Kasım 2009.

EK-1

“TÜRKİYE MİMARLIK POLİTİKASI”NA DOĞRU...

GİRİŞ

Mimarlık, kültürel ve sanatsal bir ifade biçimi ve toplumsal bir kültür ögesidir.

Mimarlık, hem kültürel bir öge olarak bütün bir dünyaya aittir, evrenseldir; hem de ürünleriyle bir yere aittir, yereldir. Ülkelerin kültürel birikiminin en önemli bölümüdür, kentlerin ya da ülkelerin uygarlık düzeyini gösterir. Ülkelerin ve kentlerin dünyadaki yerlerini belirler, imgelerini oluşturur.

Mimarlık, öteki sanat dallarından farklı olarak, insana yaşam çevresi sunar ve onun yaşamını belirler. Kuşaklar boyu süren bir etkiye sahiptir; bir yere ait olma, o yerle övünme duygusu verir.

Toplumsal kültür, yapılı çevreyle yakından ilişkilidir. Kültür, yapılı çevreye yansır, yapılı çevreden beslenir ve yaşamı dönüştürür. İyi tasarlanmış yaşanabilir mekânlar, verimliliği artırır, insanlara kimlik verir ve onları mutlu kılar.

Sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama hakkı, evrensel hukuk açısından en temel insan hakkıdır. Bu hak Anayasamızda, devletin görev ve hedefleri olarak yer almıştır. İyi yapılı çevre, sağlıklı ve güvenli bir toplumsal çevrenin ön adımıdır.

Konutlar, okullar, işyerleri, fabrikalar, hastaneler vb. mimarlık ürünleridir. Ancak mimarlık yalnızca bir yapı ile sınırlı değildir. Yapıların içinde buldukları çevre ve kentsel mekânlar mimarlığın doğrudan ilgi alanıdır.

Kentlerin silüetini ve kimliğini oluşturan, ancak eskijen ve yıpranan yapıların, sokakların ve alanların onarılması, yeniden işlevlendirilmesi, restorasyonu ve yenilenmesi, mimarlığın kente kattığı önemli değerlerdir.

Mimarlık, yalnızca estetik değeri olan yapılar üretmeyi hedeflemekle yetinmez; estetiğin yanı sıra gereksinimlere yanıt verme, doğru kullanım sunumları, doğru teknoloji seçimi ve ekonomiyi gözetmek de mimarlık alanının bileşenleridir.

Özetle, insanların içinde yaşadığı her ortam mimarlık ortamıdır. Barınaktan kentsel boyuta kadar, bütün yerleşmelerin fiziksel ortamını oluşturan yapı üretimi ve mekân tasarımı etkinliği olan **mimarlık, herkes için yararlı, herkes için önemlidir.**

POLİTİKA İLKELERİ

Türkiye Mimarlık Politikası'nın oluşturulması, Mimarlar Odası'nın, mimarların, kamu yönetiminin, yerel yönetimlerin, ilgili tüm kesim ve kurumların, ülke adına ortak hedefi ve sorumluluğudur.

1. Kamu yönetimi, görevi gereği bütün yurttaşlara olabildiğince eşit özen içinde yaşama koşulları, kaliteli yaşam çevreleri sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle bütünsel olarak sosyo-ekonomik planlamaya paralel olarak bilimsel anlamda fiziki planlamayı esas alır. Yerleşmelerin, ülke coğrafyasına dengeli biçimde dağılımını, kültürel ve doğal değerleri tahribatını önlemeyi ve afet tehdidi altındaki kentlerin büyüme hızını durdurmaya hedefleyen bir planlama sürecini başlatır. Bu amaçla uygulanacak programları yaşama geçirecek kurumlaşmaları sağlar.

2. Kamu yönetimi, mimari kaliteyi güvence altına alıp desteklemekle sorumlu olarak sürdürülebilir bir Mimarlık Politikası'nı yürürlüğe koyar. Yasa koyucu niteliğiyle, bu politikanın sağlıklı olarak uygulanması için yasal düzenlemeleri gerçekleştirir. Yasal düzenlemeleri yaparken, evrensel anlamda kamu ve mimarlık hukukunu gözetir, uluslararası hizmet ticareti bağlamında yapılacak düzenlemelerde ülkemiz mimarlığının ve mimarlarının kimliğini korur.

3. Ülkemiz yatırımlarının büyük bir bölümü inşaat yatırımlarıdır. Doğası gereği ülke kaynaklarının doğru kullanılmasıyla yakından ilişkili olan mimarlık hizmetleri, tasarım, uygulama, yönetim ve denetim boyutuyla bu yatırımların uygulanma süreçlerinin en önemli bileşenidir. Kamu yönetimi öncelikle, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesinde mimari kaliteyi gözetir, bu yolla ülkedeki bütün yapı faaliyetlerine örnek oluşturacak özendirici bir davranış biçimi ve yapı kalitesi sağlar.

4. Kamu yönetimi yapı üretim sürecinin bütünsel olarak düzenlenmesinden sorumludur. Bu görevi yaparken, mimarlık hizmetlerini gözetir, bu hizmetlerin yürütülmesini güvenceye alır. Ülkenin mimarlık varlığının artırılması için mimari tasarımın bir gereklilik olarak benimsenmesini ve desteklenerek gelişmesini sağlar. Bu kapsamda, tasarım kalitesini artırıcı önlemler alınmasının yanı sıra, yapılacak her çevresel düzenlemede, her yapıda mimari tasarım katkısı aranır.

5. Kamu yönetimi, içinde mimarlık ürünlerini de barındıran tarihsel ve doğal güzelliklerin, korunması ve yaşatılması için, bilimsel esaslara dayalı olarak kurumsal yapılanmalar oluşturur, bu yapılara gerekli desteği verir ve onları kurumlaştırır.

Merkezi-yerel yönetimler, kentlerin simgesel değerini oluşturan koruma-yaşatma projelerine özel önem verir, kentli kuruluşların ve kentlilerin bu konudaki çabalarını destekler, onların bu sürece katılımını sağlayacak koşulları oluşturur. Ülkenin sanat ve kültür birikimi bağlamında Cumhuriyet Dönemi dahil bütün mimarlık mirasının envanteri çıkartılıp tescil edilerek, koruma altına alınır. Bugünün mimarlık eserlerine de geleceğe bırakılacak miras olarak aynı işlem uygulanır.

6. Mimarlık yapıtlarının ve yaşanabilir çevrelerin oluşturulması, yaratıcı çabayı gerektirdiği kadar, çeşitli meslek dallarının yoğun katkısını gerektirir. Bu nedenle herhangi bir hizmet alımı işinden farklı olarak yapı çevreyle ilgili projelerinin yaptırılmasında ve uygulamasında, iş verme süreci sağlıklı işleyecek şekilde belirlenir ve yürütülür. Yapı üretim süreci içinde yer alan bütün disiplinlerin, mesleklerin ve uzmanlıkların, yapı üretimine ilişkin ortak sorumluluğu vardır. Bilimsel bilgi ve yaşamın hızı arttıkça zenginleşen bu sürecin bütünlüğünü koruyacak düzenlemeler yapılır.

7. Merkezi-yerel yönetimin ve inşaat sektörünün mimarlık hizmetinden daha fazla yararlanması için, bu sektörlere ilişkin yasal düzenlemelerin yanı sıra, bu kesimlerin gereksinimlerine ilişkin programlar gerçekleştirilir. Özellikle kamu yapıları ve kentsel çevre düzenlemeleri için mimarlık yarışmaları açılır. Diğer önemli tasarım projelerinin de yarışmayla elde edilmesi özendirilir.

Merkezi-yerel yönetim daha nitelikli mimarlık ve kent ortamlarının oluşturulabilmesini sağlamak amacıyla, toplumun eğitimini ve katılımını sağlayacak önlemleri alır. Bu amaçla ulusal ve yerel medyada programlar düzenlenir, okullarda eğitim programları oluşturulur.

8. Mimari müelliflik ve telif hakları korunur. Tasarım ve uygulama süreci başta olmak üzere tüm mimarlık alanında oluşan fikrî hakların, yasal güvenceye kavuşturulması yanında hukuki uygulamalarla geliştirilmesine özen gösterilir.

9. Mimarlık ortamını oluşturan tüm taraflarca, mimarlık eğitiminin (planlama, kentsel tasarım, peyzaj mimarlığı, içmimarlık dahil) geliştirilmesi, sürekli mesleki gelişimin sistemli hale getirilmesi ve mesleki yeterlilik sisteminin kurulup işletilmesi sağlanır. Kamu yönetimi işbirliği ile mimarlık eğitiminin ülkemiz olanaklarını gözeten ve ülkemiz ihtiyaçlarına yanıt veren bir niteliğe kavuşturulmasına yönelik olarak, eğitim süresi ve içeriği yeniden düzenlenir.

10. Mimarlık hizmetinin denetimini sağlayacak ve tüketici haklarını, güvenceye alacak, yapı ve mesleki sorumluluk sigortası hayata geçirilir. Mimarlıkla ilgili uygulamanın toplum karşısındaki sorumluluğu, mesleki etik kurallara bağlı olarak garanti altına alınır.

11. Türkiye Mimarlık Politikası bağlamında, yapılı çevrenin geleceğine ve sorunlarına karşı ortak çözüm arayışına yönelik olarak, kamu yönetimi güvencesinde, merkezi-yerel yönetim işbirliğiyle, kentlilerin, kentli kuruluşların, toplumun demokratik katılımını içeren eylem programları yürütülür ve bu programların kalıcı kurumsal yapılanmalara dönüştürülmesi hedeflenir. Bu politikaların ve programların merkezi olduğu kadar yerel olarak da oluşturulması ve yürütülmesi özendirilir.

Özetle, Türkiye Mimarlık Politikası, uluslararası gelişmeler ve ülkemiz gerçekleriyle bağlantılı olarak kullanıcının, mimarlık hizmetinin ve mimarın, toplum ve kamu yararına güvenceye alınmasını hedefler.